

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

YAHUDİ FİLOZOF MARTIN BUBER'İN SİYONİZM'E YAKLAŞIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sümeyye Nur AKÇAY

BURSA-2024

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

YAHUDİ FİLOZOF MARTIN BUBER'İN SİYONİZM'E YAKLAŞIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sümeyye Nur AKÇAY

Orcid: 0009-0008-2345-8045

Danışman:

Dr. Öğretim Üyesi Fatma Seda ŞENGÜL

BURSA-2024

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Dinler Tarihi Bilim Dalı'nda 702221051 numaralı **Sümeyye Nur AKÇAY**'ın hazırladığı “**Yahudi Filozof Martin Buber’in Siyonizm’e Yaklaşımı**” konulu Yüksek Lisans Çalışması ile ilgili tez savunma sınavı 06/08/ 2024 günü 13:00-15:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının (başarılı / başarısız) olduğuna (oybirliği / oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye

Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Seda ŞENGÜL
Bursa Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. Muhammet TARAĞCI
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Sema Nur UZUN
Artvin Çoruh Üniversitesi

YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tez Başlığı/Konusu: Yahudi Filozof Martin Buber'in Siyonizm'e Yaklaşımı

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 83 sayfalık kısmına ilişkin, 4/7/2024 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı yüzde 5'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dâhil
- 3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarını inceledim ve bu Uygulama Esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

04.07.2024

Adı Soyadı	:	Sümeyye Nur AKÇAY
Öğrenci No	:	702221051
Anabilim Dalı	:	Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Programı	:	Dinler Tarihi
Statüsü	:	☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Fatma Seda ŞENGÜL

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans olarak sunduğum “**Yahudi Filozof Martin Buber’in Siyonizm’e Yaklaşımı**” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Sümeyye Nur AKÇAY

Öğrenci No:702221051

Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri

Programı: Dinler Tarihi

Statüsü: Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar adı soyadı	Sümeyye Nur AKÇAY
Üniversite	Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim dalı	Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim dalı	Dinler Tarihi
Tezin niteliği	Yüksek Lisans
Tez danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Fatma Seda ŞENGÜL

YAHUDİ FİLOZOF MARTIN BUBER'İN SİYONİZME YAKLAŞIMI

Bu çalışmada Araplarla diyalog ve uzlaşma olmadan Siyonizm'in gerçekleşemeyeceğini iddia eden Martin Buber'in Siyonizm anlayışı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Buber, Siyonizm'in sadece Filistin'de bir Yahudi yurdu oluşturmakla değil, aynı zamanda bölgedeki Arap nüfusuyla barışçıl ve karşılıklı saygıya dayalı bir ilişki kurulmasıyla anlam kazanacağını savunmuştur. Ona göre, gerçek bir Siyonizm, bölgedeki tüm halkların birlikte yaşayabileceği bir ortam yaratmayı gerektirmektedir. Bu bağlamda Buber'in Siyonizm anlayışı, hem Yahudilerin kendi manevi ve kültürel kimliklerini yeniden keşfetmelerini hem de Arap komşularıyla uyum içinde yaşamalarını hedefleyen kapsayıcı bir vizyon sunmaktadır. Martin Buber'i kendi dönemindeki yaygın Siyonist anlayışları arasında öne çıkaran husus ise Siyonizm'i yalnızca politik bir hareket veya bağımsız milliyetçi bir devlet kurma ideali olarak görmeyip onun hem Yahudi halkının kendilerini gerçekleştirip kendi özlerinden bir medeniyet inşa etmelerinin bir aracı görmesi hem de dünya üzerindeki tüm halkların barış içerisinde yaşamasının kaçınılmaz yolu olduğunu savunmasıdır. Martin Buber, yaşadığı süre zarfında her daim kendi inandığı bu Siyonizm anlayışının savunucusu olmuş ve Siyonizm'in sömürgeciliğin Ortadoğu'da bir maşa gibi kullanılmasının tehlikelerini ortaya koymaya çalışmıştır. İsrail Devleti'nin kurulduğu 1948 yılından sonra da gerçek Siyonizm'in bu olmadığını hatta İsrail Devleti'nin yaptıklarının Siyonizm ile taban tabana zıt olduğunu dile getirmiştir.

Anahtar kelimeler: Martin Buber, Siyonizm, Filistin, İsrail, Arap-Yahudi Diyalogu.

ABSTRACT

Name & surname	Sümeyye Nur AKÇAY
University	Bursa Uludağ University
Institute	Institute of Social Sciences
Field	Philosophy and Religious Science
Subfield	The History of Religions
Degree awarded	Master
Supervisor	Dr. Öğr. Üyesi Fatma Seda ŞENGÜL

JEWISH PHILOSOPHER MARTIN BUBER'S APPROACH TO ZIONISM

This study aims to present Martin Buber's understanding of Zionism, which asserts that Zionism cannot be realized without dialogue and reconciliation with the Arabs. Buber argued that Zionism gains meaning not only by establishing a Jewish homeland in Palestine but also by forming a peaceful and mutually respectful relationship with the Arab population in the region. According to him, true Zionism requires creating an environment where all peoples in the region can live together. In this context, Buber's understanding of Zionism offers an inclusive vision that aims for both Jews to rediscover their spiritual and cultural identities and to live in harmony with their Arab neighbors. What distinguishes Martin Buber among the prevalent Zionist understandings of his time is his view of Zionism not merely as a political movement or an ideal of establishing an independent nationalist state, but as a means for the Jewish people to realize themselves and build a civilization from their essence, as well as an inevitable way for all peoples in the world to live in peace. Throughout his life, Martin Buber consistently advocated for this understanding of Zionism and sought to highlight the dangers of using Zionism as a colonial tool in the Middle East. After the establishment of the State of Israel in 1948, he continued to express that this was not true Zionism, even stating that the actions of the State of Israel were fundamentally contrary to the principles of Zionism.

Keywords: Martin Buber, Zionism, Palestine, Israel, Arab-Jewish Dialogue.

ÖNSÖZ

İçinde bulunduğumuz çağda, barışın sağlanması küresel istikrarın ve toplumsal uyumun en temel gereksinimlerinden biridir. 21. yüzyıl; artan kültürel ayrışmalar, siyasi çatışmalar ve toplumsal adaletsizlikler gibi pek çok karmaşık ve çok boyutlu zorlukları beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, barış ve diyalog üzerine düşünmek, bu sorunlara yönelik çözümler üretmek adına kaçınılmaz hale gelmiştir.

Bu çalışma, Yahudi filozof Martin Buber'in Siyonizm kavramına dair düşüncelerini etraflıca analiz edip, onun Arap-Yahudi diyalogu olmaksızın Siyonizm'in mümkün olamayacağı yönündeki temel iddiasından hareketle Siyonizm yaklaşımını incelemektedir. Buber, Siyonizm'i yalnızca bir Yahudi ulusal hareketi olarak değil, aynı zamanda dünya barışına katkıda bulunabilecek evrensel bir proje olarak görmüştür. Bu düşüncesi, Siyonizm'in ancak Araplarla kurulacak anlamlı ve samimi bir diyalogla gerçek bir barış ve işbirliği zemininde hayat bulabileceği fikrine dayanmaktadır.

Martin Buber, uzlaşmacı yaklaşımıyla, inandığı doğruların peşinden gitme kararlılığıyla, adalet ve insan hakları konusundaki tavizsiz duruşuyla ve ortaya koyduğu diyalog felsefesiyle 20. yüzyılın en önemli filozoflarından biridir. Onun felsefesi, çatışma ve bölünmenin hâkim olduğu bir dünyada barış ve uyumun inşa edilebileceğine dair ümitler taşımaktadır. 21. yüzyılda, Buber gibi adaletli ve barışçıl filozoflara olan ihtiyacın her zamankinden daha fazla olduğu âşikardır.

Filistin'deki mevcut durum göz önüne alındığında, bölgedeki Yahudilerin, Yahudi ve Siyonist Martin Buber'in yöntemini takip ederek, gerçek barışın ancak karşılıklı anlayış ve saygıya dayalı bir diyalogla mümkün olabileceğini benimsemeleri gerekmektedir.

Bu çalışmanın ortaya çıkma ve hazırlanma aşamasında teşekkür etmem gereken pek çok kişi var. Öncelikle Martin BUBER'den kendisine bahsettiğimde benimle aynı heyecanı duyan ve tezimin tüm aşamalarında yanımda olan, çalışmamı titizlikle inceleyip tüm tecrübelerini ve eleştirilerini benimle paylaşan ve kendisinin azmine ve disiplinine hayran olduğum danışman hocam Fatma Seda ŞENGÜL'e; her zaman yanımda olan, bana olan inançlarıyla güç veren ve benim hayatta sahip olduğum her şey için minnettâr olduğum, sevgili Annem ve Babam'a ve onların nezdinde tüm aileme; çalışmamı hazırlarken tüm süreçlerinde yanımda olan ve çalışmamı okuyup kıymetli görüşlerini benimle paylaşan dostum Kader Turanlı'ya; inancını her zaman hissettiğim ve desteğini eksik etmeyen dostum Ayşe GENÇ'e; tezimi hazırlama aşamasında anlayışlarını benden esirgemeyen çalışma arkadaşlarım; Feyza KOCAGÖZ, Halise HUNUMA ve Tuğba YILDIRIM'a ve onların nezdinde tüm Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifi çalışanlarına ve hiçbir zaman beni yalnız bırakmayan, umutlarımın tükendiği anda bile her zaman bana ışık olan ve benden evvel ebediyete irtihal eyleyen kardeşim Abdullah'a teşekkür ederim.

Sümeyye Nur AKÇAY

BURSA 2024

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	iii
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU	iv
YEMİN METNİ	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
GİRİŞ	1
A. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi	1
B. Yöntem ve Kaynaklar	2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MARTİN BUBER’İN HAYATI ve DÜŞÜNCESİNDE ETKİLİ OLAN KİŞİLER

1.1. MARTİN BUBER’İN HAYATI	4
1.2. MARTİN BUBER’İN DÜŞÜNCESİNİ ETKİLEYEN KİŞİLER	10
1.2.1 Meister Eckhart (1260-1328).....	11
1.2.2 Hasidizm ve Baal Shem Tov (1698-1760)	11
1.2.3. Immanuel Kant (1724-1804)	11
1.2.4. Ludwig Andreas Feuerbach (1804-1872).....	12
1.2.5. Soren Kierkegaard (1813-1855)	12
1.2.6 Wilhelm Dilthey (1833-1911)	13
1.2.7. Friedrich Nietzsche (1844-1900).....	13
1.2.8. Aaron David Gordon (1856-1922)	14
1.2.9. Ahad Ha’am (Asher Ginsberg) (1859-1927).....	15
1.2.10 Gustav Landauer (1870-1919).....	15

İKİNCİ BÖLÜM

2. SİYONİZMİN TARİHÇESİ VE SİYONİZM TÜRLERİ

2.1. SİYONİZM’İN TARİHÇESİ	16
2.2. SİYONİZM TÜRLERİ.....	23
2.2.1. Siyasi Siyonizm	23
2.2.2. Dinî Siyonizm.....	24
2.2.3. Kültürel Siyonizm.....	24
2.2.4. Revizyonist Siyonizm	24
2.2.5. İşçi Siyonizmi	25
2.2.6. Post-Siyonizm.....	25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MARTİN BUBER’İN SİYONİZM ANLAYIŞI

3.1. MARTİN BUBER’İN SİYONİZM ANLAYIŞININ İLK YILLARI	26
3.1.1.Buber’in Herzl’in Hareketine Dâhil Olması.....	27
3.1.2. Martin Buber’in Theodor Herzl’den Ayrılması.....	36
3.2. MARTİN BUBER’İN SİYONİZM ANLAYIŞININ GELİŞİMİ VE GEÇ DÖNEM SİYONİZM ANLAYIŞI.....	38
3.2.1 Martin Buber’in Siyasete Ara Vermesi ve Hasidizm	39
3.2.2. Birinci Dünya Harbi ve Sonrasında Gelişen Siyonizm Anlayışı.....	41
3.2.3. Buber’in Diyalojik Felsefesi Paralelinde Gelişen Siyonizm Anlayışı.....	48
3.2.4 Martin Buber’in Filistin’e Göç Etmesi ve Sonrasında Gelişen Siyonizm Anlayışı.....	64
SONUÇ.....	79
KAYNAKÇA	84

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

Siyonizm, 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan ve Filistin’de bağımsız bir Yahudi Devleti kurulmasını hedefleyen siyasi bir harekettir. Avrupa’da bilhassa Fransız İhtilali’nden sonra, milliyetçilik hareketlerinin yayılmasıyla, Yahudiler arasında da bağımsız olma ve kendi devletlerini kurma arzusu uyanmıştır. Avrupa’da artan antisemitizm ve Yahudilere uygulanan ayrımcı politikalar da bu arzuyu tetiklemiştir. Bu bağlamda Yahudi gazeteci Theodor Herzl’in(1860-1904) öncülüğünde modern Siyonizm’in temelleri atılmış ve 1897’de ilk Siyonist Kongre, İsviçre’nin Basel şehrinde düzenlenmiştir. Bu kongrede Yahudi Devleti’nin kurulması hedefi, kongreye katılan Yahudiler arasında belirlenmiş ve resmen kabul edilmiştir.¹

Martin Buber’in Siyonizm’e yaklaşımı, dönemin baskın Siyonist ideolojilerinden farklı ve kendine özgü bir nitelik taşımaktadır. Buber, Siyonizm’i sadece milli bir bağımsızlık mücadelesi olarak değil, aynı zamanda Yahudi halkının kültürel ve manevi dirilişinin bir vesilesi olarak görmüştür. Ona göre Siyonizm’in nihai amacı, Yahudi halkının tarihsel ve kültürel köklerine dönerek manevi ve etik değerlerle örülü yeni bir toplum inşa etmektir.²

Buber’in Siyonizm’e yaklaşımı, Theodor Herzl’in politik ve seküler Siyonizm’inden önemli ölçüde ayrılmaktadır. Herzl, Yahudi Devleti’nin kurulmasını siyasi ve pratik bir çözüm olarak öne sürerken Buber, Yahudilerin birlikte yaşadığı bu devletin manevi ve kültürel değerler üzerine inşa edilmesi gerektiğini savunmuştur. Buber’e göre Yahudi Devleti sadece bir sığınak değil, aynı zamanda bir ahlak ve adalet devleti olmalıdır.³ Bu perspektif Buber’in Siyonizm’e yaklaşımını, ahlaki ve kültürel bir misyonla donatmaktadır.

¹ Roger Garaudy, *İsrail Sorunu Siyasi Siyonizm*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı, 2017), 12.

² Will; Buber Martin Herberg, *The Writings of Martin Buber* (Cleveland and New York: Meridian Books, 1963), 36.

³ Paul Mendes-Flohr, *Martin Buber: A Life of Faith and Dissent* (New Haven: Yale University Press, 2019), 88.

Bu tezde, Martin Buber'in Siyonizm konusundaki düşünceleri derinlemesine incelenerek bu düşüncelerin felsefî ve tarihsel temelleri ortaya konulmaya çalışılacaktır. Tez kapsamında, Buber'in diyalog felsefesinin ve ahlaki değerlerinin Siyonizm anlayışına yansımaları ele alınacaktır. Bu tezin çalışılmasının asıl amacı, bir Yahudi ve bir Siyonist olduğunu iddia eden Martin Buber'in, Araplarla diyalog olmaksızın Siyonizm'in gerçekleşmeyeceğini iddia etmesidir. Bu bağlamda, Buber'in, Arap-İsrail çatışmasına yaklaşımı incelenecek ve bilhassa İsrail Devleti'nin bağımsızlığını ilan ettiği 1948 yılından sonra Filistin'i işgal etmesine ve Filistin halkına zulmetmesine karşı takındığı tutumlar ortaya konulup değerlendirilecektir.

B. Yöntem ve Kaynaklar

Martin Buber'in Siyonizm yaklaşımı ele alınırken 1897 yılından itibaren başlanarak ortaya koyduğu eserler değerlendirilecek; özellikle Filistin'e göç ettiği 1938 yılından sonra, Siyonizm anlayışını, Arap ve Yahudiler arasında meydana gelen çatışmalar üzerinden açıklayan Buber'in Siyonizm yaklaşımı, söz konusu tarihten itibaren başta telif ettiği eserler ve çeşitli mecmualarda kaleme aldığı köşe yazıları olmak üzere ikincil kaynaklar da dâhil edilerek tafsilatlı bir şekilde araştırılıp ortaya konulacaktır. Bu bağlamda Buber'in erken ve geç dönem Siyonizm anlayışı ortaya konulurken, 1922 yılına kadar yazdığı köşe yazılarının içinde bulunduğu "The First Buber: Youthful Zionist Writings of Martin Buber" ve 1922 yılından sonraki köşe yazıları için "A Land of Two Peoples" adlı kitaplardan yararlanılmış ve Siyonizm üzerine yazdığı tüm köşe yazıları incelenmiştir.

Tez, Martin Buber'in Siyonizm anlayışını ve bu yaklaşımı ortaya koyarken yararlandığı düşünce sistemlerini ele almaya çalışmaktadır. Tezin amacı ve konu sınırları gereği Martin Buber'in Siyonizm anlayışının günümüze yansımaları tezin içeriğine dâhil edilmemiştir.

"Martin Buber'in Siyonizm'e Yaklaşımı" tezi toplamda üç bölümden oluşmaktadır. Tezin ilk bölümünde Martin Buber'in hayatı, yetiştiği kültürel çevre ve onun düşünce sistemini etkileyen kişiler değerlendirilecektir. Tezin ikinci bölümünde, Siyonizm'in kısa bir tarihçesi verilip zamanla farklılaşan yaklaşımlar ele alınacak ve başlıca Siyonizm türleri incelenecektir. Üçüncü bölümde ise Martin Buber'in Siyonizm'e yaklaşımı, erken ve geç dönem olarak tasnif edilerek, hayatı boyunca gelişen ve

derinleşen felsefî düşüncesi ışığında değerlendirilecektir. Tezin bütünü anlaşılmaması açısından Buber'in hayatı ilk bölümde münferit olarak ele alınmış ancak bilhassa tezin üçüncü bölümünde konunun daha iyi anlaşılması için Buber'in hayatı ile ilgili bilgiler yer yer tekrar etmiştir.

Tezin kaynakları arasında ağırlıklı olarak Martin Buber'in kendi eserleri kullanılmıştır. İngilizceye tercüme edilen tüm kitapları incelenmiştir. Sayıca az da olsa İngilizceye tercüme edilmeyen Almanca eserleri tez kaynakları dışında bırakılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MARTİN BUBER’İN HAYATI ve DÜŞÜNCESİNDE ETKİLİ OLAN KİŞİLER

1.1. MARTİN BUBER’İN HAYATI

Mordecai Martin Buber, 8 Şubat 1878’de Viyana’da doğmuştur. Dört yaşındayken annesi ve babası boşanmış ve annesi evi terk etmiştir. Buber ise, on dört yaşına kadar bugün Ukrayna sınırları içinde kalan Lviv’de büyükbaba ve büyükannesi tarafından büyütülmüştür. Buber’in annesi tarafından terk edilmesinin onu çok etkilediği ve bu olayın ileriki yaşlarda ortaya koyduğu felsefesinin temellerini oluşturduğu düşünülmektedir. Buber, annesini bir daha yalnızca otuzlu yaşlarının başındayken görmüş ve bu karşılaşmayı, ona gerçek bir buluşmanın anlamını öğreten bir “yanlış buluşma” olarak tanımlamıştır.⁴ Hayatının ileriki dönemlerinde annesinin terk etmesi ve bunun sonucunda yaşadığı travmadan bahsederken Buber, hayatı boyunca insanların birbirleriyle karşılaşmalarının ve diyaloglarının anlamı hakkında ileri sürdüğü her şeyin dört yaşındayken tecrübe ettiği ve tüm hayatına akseden bir olaydan kaynaklandığını ifade etmiştir. Bu olay ise, dört yaşındayken büyükbabasının evinin yakınlarında yaşayan bir genç kıza annesinin ne zaman geleceğini sorması ve bu genç kızın da Buber’in sorusuna yanıt olarak “hiçbir zaman” cevabını vermiş olmasıdır. Buber’in ileriki hayatında ortaya koyduğu eserlere bakıldığında bu olayı unutamadığı ve ileriki yaşlarında diyalog ve “sonsuz sen” kavramları üzerine odaklanmasını sağladığı düşünülmektedir. Yaşadığı bu olay ona gerçekliği kabullenme yetisi kazandırmış ve hayatının geri kalanında önemli bir rol oynamıştır. Buber, bu deneyime atıfta bulunarak *Vergegnung* kelimesini terkip etmiş ve bu kelime gerçek bir buluşmanın başarısızlığını ifade etmek için kullanılmıştır.⁵ Hayatının muhtelif dönemlerinde bu anne eksikliğini, başta arkadaşı Franz Rosenzweig ve eşi Paula Winkler olmak üzere pek çok arkadaşıyla paylaşmıştır. Buber, Franz Rosenzweig’e yazdığı bir mektupta, bu eksikliği, Mezmurlar

⁴ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 3.

⁵ Maurice Friedman, *Encounter oAn the Narrow Ridge: A Life of Martin Buber* (New York: Paragon House, 1998), 4.

kitabı 88:19'daki "Arkadaşımı ve komşumu benden uzaklaştırdın; tanıdıklarım karanlığa gömüldü" pasajı ile telafi ettiğini dile getirmiştir.⁶

Büyükbabası Solomon, geleneksel Tevrat yorumlarının ilk tahkikini yapan bir toplum lideri ve din adamıdır. Buber, bir mektubunda büyükbabasının saygınlığından bahsederken girdiği tüm Yahudi çevrelerde herkesin kendisine büyükbabasını sorduğunu ifade etmiştir.⁷ Büyükbabası Solomon, oldukça varlıklı biridir ve mülkü, II. Dünya Savaşı sırasında bu mallara el konulana dek, Buber'e oldukça konforlu bir hayat yaşama imkânı sunmuştur. Buber, büyükbabasını son büyük haskale (Yahudi aydınlanması) âlimi olarak tanımlamıştır.⁸

Büyükannesi, Buber'i okula göndermemiş ve dışarıdan özel hocalar getirtmiştir. Kendisi de Buber'e Yidişçe ve İbranice dil öğretmek de dâhil pek çok konuda ders vermiştir. Buber daha sonra 14 yaşında babasının yanına gittiğinde çok dilli bir ortamda yetişmiştir. Almanca, İbranice, Yidiş, Lehçe, İngilizce, Fransızca ve İtalyanca dillerine oldukça hâkim, İspanyolca, Latince ve Yunanca dilleri konusunda ise bilgi sahibidir.⁹ Bu yüzden çocukluğundan itibaren farklı dillerde konuşabilmiş ve bu farklı dillerde kendi kendine diyaloglar üretmiştir.¹⁰

On dört yaşında, zamanın sonsuzluğunu hayal etme ve kavramsallaştırma problemiyle kafası karışmış ve Kant'ın "Gelecek Bilim Olarak Ortaya Çıkabilecek Her Metafiziğe Prolegomena" adlı eserini okumanın bu endişeyi hafiflettiğini dile getirmiştir. Kısa bir süre sonra Nietzsche'nin "Böyle Buyurdu Zerdüş" adlı eserinden etkilenmiş ve bunu Lehçeye çevirmeye başlamıştır. Ancak, Nietzsche'ye olan bu hayranlık kısa sürmüş ve daha sonraki yaşamında Buber, Kant'ın ona felsefi özgürlük verdiğini, oysa Nietzsche'nin ondan bunu aldığını dile getirmiştir.¹¹

Buber, üniversite eğitimine Viyana'da başlamıştır. Buber'in Viyana'daki günleri onun sanat alanındaki ilgisi ve bu konudaki derinliğine katkıda bulunmuştur. Buber yine bu dönemlerde müzik ile de özel olarak ilgilenmiş ve bilhassa Bach'tan çok etkilendiğini

⁶ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 3.

⁷ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 10.

⁸ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 8.

⁹ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 7.

¹⁰ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 6.

¹¹ Martin Buber, *Meetings: Autobiographical Fragments* (London: Routledge, 2013), 34.

ifade etmiştir.¹² 1897-1898 ve 1898-1899 kışlarını Leipzig Üniversitesi'nde geçirmiş, burada felsefe ve sanat tarihi dersleri almış ve Wilhelm Wundt ve Paul Flecksig'in psikiyatri derslerine katılmıştır.¹³

1899 yazını Zürih Üniversitesi'nde geçirmiş, burada eserlerini George Munk mahl sı ile kaleme alan e i Paula Winkler (1877-1958) ile tanışmıştır. Paula, Martin Buber ile evlendikten sonra Katoliklikten Yahudili e geçmiştir. Rafael ve Eva adında iki çocukları olmuştur.¹⁴

1899-1901 yılları arasında Buber, Berlin Üniversitesi'ne devam etmiş ve burada Wilhelm Dilthey ve Georg Simmel'den ders alma imkânı bulmuştur. Dilthey, Buber'i özellikle başkalarını anlamanın aynı zamanda insanın kendisini de anlamının bir yolu olduğu düşüncesiyle etkilemiş ve Buber'in daha sonra ortaya koyacağı "Ben ve Sen" diyalojik ilkesini geliştirmesine de yardımcı olmuştur. Dilthey ayrıca, dinin sadece kurumsal uygulamalarla sınırlı olmadığını ve insanın içsel manevi durumuna da katkıda bulunduğunu ifade etmiş, dinî bilincin sadece kurumsal ritüeller ve doktrinler aracılığıyla değil, sanat, şiir ve felsefe gibi diğer insan faaliyetleri aracılığıyla da ifade edilebileceğini  ne s rm   t r. Böylece Buber'in kendi dinî ve felsefi gelişimine derinlemesine katkıda bulunmuştur.¹⁵

Bu dönemde Buber, 17. yüzyıl Lutheran misti i Jakob Boehme (1575-1624)  zerine dersler vermiş, 1901'de onun hakkında bir makale yayımlamış ve 1904'te Viyana Üniversitesi'nde, "Bireyle me Sorununun Tarihi: Nicholas of Cusa ve Jakob Boehme" adlı doktora tezini hazırlamıştır. Bu tezde her iki d   n r n de modern çağın epistemolojik ve varoluşsal problemlerini önceden gördüğünü ortaya koymuştur. Akademik kariyerini ilerletmek amacıyla sanat tarihi alanında bir tez hazırlamak üzere Floransa'ya gitmiştir. Floransa'da  hrin kültürel atmosferinden etkilendiğini ifade eden Buber, burada Rönesans  zerine çalışmalar yapmıştır. Floransa'nın tarihi dokusu ve kültürel atmosferi de Buber'in çalışmalarına ilham kaynağı olmuştur.¹⁶

¹² Buber, *Meetings*, 38.

¹³ Gilya Gerda Schmidt, *Martin Buber's Formative Years: From German Culture to Jewish Renewal, 1897-1909* (Tuscaloosa: University Alabama Press, 2017), 127.

¹⁴ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 26.

¹⁵ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 46.

¹⁶ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 57.

Üniversite yıllarında Siyonizm ile tanışmış ve ömrünün sonuna kadar kendini bir Siyonist olarak tanımlamıştır. Siyonizm'in kültürel ve dinî tarafına vurgu yapan ve Siyonizm'i gerçekleştirmenin devlet kurma ile bir ilgisinin olmadığını öne süren Buber, Siyonizm'le çok genç yaşlarında tanışmış ve Theodor Herzl'in liderliğini yaptığı harekete aktif olarak katılmıştır. Kısa sürede hareketin öncülerinin dikkatini çekmiş ve Theodor Herzl tarafından uluslararası bir Siyonist dergi olan *Die Welt*'in editörlüğüne atanmıştır. Martin Buber, Herzl ve Siyonist hareketin diğer öncüleriyle yakından çalışma imkânı bulmuş ve bu süre zarfında kendi inandığı pek çok hususta benzer düşünmediklerini fark etmiştir. Nitekim Buber'in dâhil olduğu Demokratik Fraksiyon adlı grup, 1901 Beşinci Siyonist Kongre'de, kongredeki diğer üyelerden fikrî olarak ayrılmış ve kongredeki ana akım Siyonistler, onların kültürel projelerine fon sağlamayı reddettiği için bu grup, Herzl'den ayrılmıştır. Herzl'in toprak temelli Siyonizm'ine karşılık, asıl adı Asher Ginsberg olan ve Kültürel Siyonizm'in fikir babası olarak kabul edilen Ahad Ha'am (1856-1927)¹⁷ gibi Buber'in Siyonizm'i de kültürel yenilenme temellidir ve bu sebepten ötürü pek çok hususta Herzl ile anlaşılamamış ve nihayet kendi görüşlerini açıklamak ve daha fazla geliştirmek üzere Herzl'den ayrılmıştır.

Buber, 1901'de ilk Yahudi sanat sergisini düzenlemiş ve 1902'de şair Berthold Feiwel, grafik sanatçısı Ephraim Mosche Lilien ve yazar Davis Trietsche ile birlikte Yahudi şiir ve sanat koleksiyonları üreten bir yayınevi olan *Jüdischer Verlag*'ı kurmuştur.¹⁸ 1904 yılında Buber, Hasidizm'in kurucusu Rabbi Israel Baal Shem Tov'un(1698-1760) deyişlerinin bir koleksiyonu olan "Tzevaat Ha-Ribash" (Rabbi Israel'in Vasiyeti) ile tanışmıştır. Buber, Yidiş Hasidik efsaneleri Almanca olarak yazmaya başlamış ve 1906'da Rabbi Nachman miBreslev (1772-1810) hakkında "Rabbi Nachman'ın Hikayeleri" ve 1908'de "Baal Shem Efsanesi"ni yayımlamıştır. "Baal Shem Efsanesi" adlı eseri oldukça popüler hale gelmiş ve Ranier Maria Rilke, Franz Kafka ve Herman Hesse gibi pek çok kişiyi etkilemiştir.¹⁹ Buber, tüm yazılarını sürekli yeniden gözden geçirip düzenleyen bir müelliftir ve bu efsanelerin birçoğunu da daha sonra yeniden yazarak 1947'de yayımlanan iki ciltlik "Hasidik Hikayeleri" adlı eserine dâhil etmiştir.

¹⁷ Ahad Ha'am, Kültürel Siyonizm'in öncüsü olarak kabul edilmektedir. Yahudilerin Filistin'e göç etmesinden önce Yahudi kültürünün ve kimliğinin güçlendirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. İlerleyen sayfalarda Ahad Ha'am ve Martin Buber arasındaki ilişki hakkında detaylı bilgi verilecektir.

¹⁸ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 37.

¹⁹ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 78.

Buber, Hasidizm üzerine yazdığı eserlerle Hasidizm'in Batı'da tanıtılması ve anlaşılmasına katkıda bulunmuştur. Bu bağlamda Buber, Hasidizm'in sadece dinî bir gelenek olmadığını aynı zamanda edebi ve kültürel bir miras da olduğunu göstermeye çalışmış ve onları kendi üslûbunca telif etmiştir.²⁰

Buber, 1905-1912 yılları arasında aralarında İsveçli feminist Ellen Key, evrimsel sosyalizmin kurucusu Eduard Bernstein, sosyolog Ferdinand Tönnies gibi isimlerin de eserlerinin bulunduğu kırk sosyo-psikolojik monografiden oluşan *Die Gesellschaft*'ın editörlüğünü yapmıştır.²¹ Buber'in bir Yahudi lider olarak etkisi, 1909-19 yılları arasında Prag'da "Bar Kochba" adlı Siyonist öğrenci grubu için verdiği ve daha sonra "Yahudilik Üzerine Konuşmalar" olarak yayımlanan bir dizi konferansla daha da artmış ve 1916-1924 yılları arasında Yahudilerin oldukça rağbet gösterdiği aylık dergi *Der Jude*'un editörlüğünü yaparak liderliğini pekiştirmiştir. Ayrıca, ilki Yahudi, Protestan ve Katolik inançlara mensup üyeler tarafından ortaklaşa düzenli olarak yayın yapan *Die Kreatur*'u 1926-1929 yılları arasında teolog Joseph Wittig ve hekim Viktor von Weizsacker ile birlikte kurmuş ve ortak editörlüğünü yapmıştır.²²

Buber, yaşamı boyunca dinler arası diyalogu savunmuş ve bunu kendi hayatında uygulamaya çalışmıştır. *Die Kreatur* dergisi ve Protestan teologlar Paul Tillich ve Reinhold Niebuhr ile yazışmaları ve arkadaşlıkları Buber'in bu çabasının en açık örneklerden biridir.²³ Buber, yayıncılık alanındaki tecrübelerine rağmen, kendisine asıl şöhreti getirmiş olan ve savaş yıllarında yazdığı "Ben ve Sen" adlı eserini tamamlamakta zorlanmıştır. İlk olarak 1916'da taslağını hazırlamış ve sonra 1919'da revize etmiştir. 1923'te bu çığır açıcı eseri yayımlayabilmiştir. "Ben ve Sen" eserinden sonra Buber, İbranice Tevrat'ın Almanca çevirisi ile öne çıkmıştır. Bu çalışmaya, 1925'te Franz Rosenzweig ile birlikte başlamış, ancak Rosenzweig'in ölümünden sonra tercümeyle yalnız devam etmiş ve 1961 yılında tamamlayabilmiştir.²⁴

1923'te Buber, Frankfurt Üniversitesi'ne "Yahudi Dini Felsefesi ve Etiği" konusundaki ilk öğretim görevlisi olmuştur. 1933'te Hitler'in iktidara gelmesinin ardından Yahudi

²⁰ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 62.

²¹ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 51.

²² Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 172.

²³ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 357.

²⁴ Martin Buber, *The Philosophy of Martin Buber*, ed. Paul Arthur Schilpp - Maurice Friedman (La Salle, Ill: Open Court, 1991), 362.

olanların devlet kurumlarında çalışmasını engelleyen yasalar sebebiyle Buber'in istifa etmeye zorlandığı anlaşılmaktadır.²⁵ 1938'de İngilizlerin mandasında bulunan Filistin'e gitmeden önce Yahudiler için eğitimler düzenlemeye devam etmiştir. Berlin'de öğrencilerine ve Yahudi yetişkinlere dersler vermiş ve konferanslar düzenlemiştir. Almanya'da önde gelen Yahudi figürlerinden biri olarak tanınan Buber, Nazi Rejimi tarafından "Baş Yahudi" ilan edilmiş ve onun hem Yahudilerin kendi aralarında hem de kamuya açık yerlerde ders vermesi yahut konuşma yapması yasaklanmıştır. Buber bu yasağa rağmen ders vermeye ve yayın yapmaya devam etmiştir. Kierkegaard'ın yöntem ve analizini kullanarak totalitarizmin temellerine saldırdığı "Tekil Olanın Sorusu" (1936) bu dönemde yazdığı makaleler arasında yer almaktadır.²⁶

Buber 1938 yılında Kudüs İbrani Üniversitesi'nden akademisyenlik teklifi almış ve 1938'de Kudüs'e göç etmiştir. Burada İbrani Üniversitesi Sosyoloji bölüm başkanlığı yapmış ve Almanya'da başlattığı eğitim faaliyeti çalışmalarını Filistin'de de devam ettirerek "Halk Öğretmenleri Eğitimi Okulu"nu kurmuştur. Bu okulun amacı Filistin'e gelen Yahudilerin yaşadığı yurtlarda ve yerleşim yerlerinde çalışacak öğretmenler yetiştirmektir. Burada Martin Buber kendi eğitim felsefesini uygulamış ve diyaloga dayalı bir sistem oluşturmuştur. Gerçekleştirilecek eğitimi, sınıfların küçük olduğu, öğretmenle öğrencinin karşılıklı soru-cevap yöntemine dayanan ve toplama kamplarından gelenlere psikolojik yardımın sağlandığı yerler olarak tasarlamıştır. Martin Buber, temellerini gençliğinde ve bilhassa Birinci Dünya Harbi yıllarında attığı eğitim felsefesini burada geliştirmiş ve uygulamıştır.²⁷

Buber, Siyonist harekete dâhil olduğu andan itibaren Yahudi-Arap birliğini savunmuş ve İngiliz yönetimine son verilip iki uluslu bir devlet kurulması gerektiğini ileri sürmüştür. Yahudi ve Araplar arasında diyalog kurma çabaları nedeniyle, o zamanki Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Dak Hammaskjöld tarafından 1959 yılında Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterilmiştir.²⁸ Eğitim ve siyasî faaliyetlerinin yanı sıra, 1940'lı ve 1950'li yıllarda felsefe, politika ve din üzerine pek çok kitap yayımlamış, Avrupa ve Amerika'da halka açık sayısız konuşma yapmıştır. Buber, Hamburg Üniversitesi'nin Goethe Ödülü (1951), Alman Kitap Ticareti Barış Ödülü (1953), Amerikan Sanat ve

²⁵ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 166.

²⁶ Martin Buber, *Between Man and Man* (London: Psychology Press, 2002), 131.

²⁷ Buber, *The Philosophy of Martin Buber*, 1991, 551.

²⁸ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 313.

Bilimler Akademisi'nin ilk İsraili Onursal Üyesi (1961) dâhil pek çok ödül almıştır.²⁹ Buber'in en çok onurlandığı ödülü ise 85. doğum gününde yaklaşık 400 öğrencisinin evinin önünde toplanarak onu öğrenci birliğinin onursal üyesi yapmasıdır.³⁰

Buber, 13 Haziran 1965'te vefat etmiştir. İsrail eski başbakanı David Ben Gurion, Buber'in ailesine başsağlığı dilemiş ve ülkenin ruhsal yaşamı için büyük bir kayıp olduğunu dile getirmiştir. Dönemin başbakanı Levi Eshkol da, kabine üyelerini Buber için saygı duruşuna davet etmiştir. Cenazesi Yahudi geleneklerine uygun olarak İbrani Üniversitesi Kampüsü'ne getirilerek ölümünün ertesi günü yapılmıştır. Cenaze konuşmasını ilk olarak Levi Eshkol, daha sonra Buber'in altmış üç yıllık dostu Profesör Hugo Bergmann yapmıştır. Bergmann, Buber'in Yahudiliğin ne demek olduğunu yaşayarak kendi hayatında gösterdiğini ifade etmiş ve Buber ile birkaç anısını cenazede bulunanlara aktarmıştır. Buber'in hayatı boyunca pek çok kez birçok meselede yalnızlığı göze alarak, bildiği doğruların ardından gittiğini ifade etmiştir. 1953 yılında Alman Kitap Ticareti Barış Ödülü'nü almaya giderken pek çok arkadaşı bundan rahatsız olmuştur. Buber bu ödülü alıp Araplarla barış için çalışan kuruluşlara bağışlamıştır. Bergmann'ın Buber için anlattığı diğer bir hatırası ise Holokost'un mimarlarından Adolf Eichmann'ın ölüm cezasına “Öldürmeyeceksin” emri gereği karşı çıkmasıdır.³¹

Buber'in vefat ettiği gün İbrani Üniversitesinde tüm dersler iptal edilmiş ve Buber, Kudüs'te Har-Hamenuchot mezarlığına defnedilmiştir.³²

1.2. MARTİN BUBER'İN DÜŞÜNCESİNİ ETKİLEYEN KİŞİLER

Martin Buber, felsefi sistemini oluştururken pek çok düşünce akımı, edebiyat, felsefe ve siyaset dünyasından çeşitli isimlerin etkisinde kalmıştır. Etkilendiği bu isimlerin düşüncelerinin bir sentezini oluşturarak kendine özgü bir felsefi sistem inşa etmiş ve öldüğü güne kadar bu felsefesini daha da derinleştirip zenginleştirmeye çalışmıştır. Özellikle 1904 yılından sonraki süreçte mistik hareketlere yönelmiş ve bu mistik hareketleri birbirleriyle mukayese ederek çalışmıştır. Kendisini hiçbir zaman bir münzevi veya bir mistik olarak tanımlamamıştır. Birinci Dünya Harbi'nden sonra ortaya koyduğu “Ben ve Sen” felsefesi gereği insanın kendisini insanlardan tecrit ederek değil

²⁹ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 300.

³⁰ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 320.

³¹ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 324.

³² “Buber, Martin | Internet Encyclopedia of Philosophy” (Erişim 02 Haziran 2024).

bilakis onlar yoluyla bulabileceğini ve kendini başkalarıyla, bir başka deyişle “öteki sen” ile anlamlandırabileceğini ifade etmiştir. Diyalog felsefesi olarak adlandırılan bu yaklaşım, Buber’in hayata bakışını doğrudan etkilemiştir. Bu felsefesini geliştirirken de farklı din, kültür ve medeniyetten pek çok isimden etkilenmiştir.

1.2.1 Meister Eckhart (1260-1328)

Meister Eckhart, Alman bir Dominiken rahibi ve bir mistik olarak Buber’in Tanrı ve insan ilişkisine bakışını etkilemiştir. Eckhart’ın Tanrı ile insan arasındaki doğrudan ve bireysel ilişkiye dair görüşleri, Buber’in diyalog felsefesinin temellerini oluşturan unsurlardan biridir. Eckhart, insanın Tanrı’ya olan yakınlığını ve insanın Tanrı’yı kendi içinde deneyimleyebileceğini savunmaktadır. Bu mistik yaklaşım Buber’in “Ben ve Sen” ilişkisiyle paralellik göstermektedir. Bu ilişkide insan diğer varlıklar ve Tanrı ile doğrudan ve bireysel bir bağ geliştirir. Bu bağlamda Eckhart’ın öğretileri, Buber’in felsefesine mistik ve spiritüel bir derinlik kazandırmıştır.³³

1.2.2 Hasidizm ve Baal Shem Tov (1698-1760)

Hasidizm bilhassa 1904’ten sonraki yıllarda Buber’in düşüncesinin merkezinde yer almaktadır. Bu Yahudi mistik hareketi 18. yüzyılda Baal Shem Tov ile kaynağını daha önceki mistik hareketlerden alan bir hareket olarak başlamıştır. Baal Shem Tov’un temel öğretisi, Tanrı’nın her yerde var olduğu ve her an Tanrı ile doğrudan bir ilişki kurulabileceği üzerinedir. Buber, Hasidizm’i beş yıllık bir zaman zarfında derinlemesine incelemiş ve kendi diyalog felsefesine entegre etmiştir. Özellikle Hasidik hikâyeler, Buber’in insan ve Tanrı arasındaki ilişkiyi anlamlandırmasına katkıda bulunmuştur. Baal Shem Tov’un torununun torunu olan ve Breslov Hasidik hareketinin kurucusu Rabbi Nachman of Breslev’in (1772-1810) öğretileri, Buber’in mistik deneyimleri anlamlandırması ve insan hayatındaki yerini anlamasına yardımcı olmuştur.³⁴

1.2.3. Immanuel Kant (1724-1804)

Kant’ın zaman ve uzayın insan zihninin duyusal algılarının bir sonucu olduğu fikri, Buber’in düşüncesinde derin bir etki yaratmıştır. Buber, henüz çok genç yaşlarındayken ciddi varoluşsal krizler geçirmiş ve bu krizlerinden birini Kant’ın “Prolegomena” eseri

³³ Buber, *The Philosophy of Martin Buber*, 1991, 228.

³⁴ Schmidt, *Martin Buber’s Formative Years*, 92.

ile atlattığını ifade etmiştir. Bu eser Buber'e zaman ve mekânın insan deneyiminin formal koşulları olarak kavranmasını öğretmiştir. O yaşta mustarip olduğu felsefi krizin sebebi, zaman ve uzay kavramlarının sonsuz oluşunu kavrayamamak ve bunları zihninde herhangi bir yere koyamamaktır. Kant ise zaman ve uzay kavramlarının duyusal algımızın salt formları olduğunu ve sonsuzluğun bu iki kavramın kendinden bir özellik olmadığını ileri sürmüştür.³⁵ Buber da sorunun aslında cevabının verilmediğini ama zaman ve uzay hakkındaki sorgulamalarının sona erdiğini ifade etmiştir. Buber, Kant'ın kendisine verdiği şeyin felsefi özgürlük olduğunu ifade etmiştir.³⁶

1.2.4. Ludwig Andreas Feuerbach (1804-1872)

Feuerbach, 19. yy. Alman filozoflarından biridir ve özellikle din felsefesi üzerine yaptığı çalışmalarla tanınmaktadır. Feuerbach, dinin insanın kendisi tarafından yaratılmış bir yansıma olduğunu savunmuştur. Ona göre, Tanrı kavramı, insanın kendi özelemlerinin, ideallerinin ve güçlerinin bir dışavurumudur. Feuerbach'ın görüşleri, Martin Buber'in felsefi ve teolojik çalışmalarında, dolaylı fakat önemli bir etkiye sahiptir. Feuerbach Tanrı'nın, insanın idealize edilmiş yansıması olduğunu iddia etmiştir. Buber, Feuerbach'ın bu görüşünden etkilenmiştir ancak Buber'e göre Tanrı kavramı tamamen insanın bir yansıması değildir. Tanrı ile olan ilişki gerçek ve karşılıklı bir deneyimdir. Buber, Feuerbach'ın insanın Tanrı ile ilişkisini insanî bir bağlamda ele alma çabasını takdir etmiş ve kendi felsefi sisteminde bu düşünceleri dönüştürerek kullanmıştır.³⁷

1.2.5. Soren Kierkegaard (1813-1855)

Soren Kierkegaard, Danimarkalı bir filozof ve teologdur. Bireyin Tanrı ile ilişkisinde oldukça kişisel bir bağa inanmış ve bu bireysel ilişkinin otantikliğini savunmuştur. Kierkegaard'ın bu düşüncesi Martin Buber'in diyalojik felsefesinin gelişiminde önemli bir rol üstlenmiştir. Kierkegaard'ın etik ve dinî yaşam aşamaları teorisi, Buber'in dinî deneyim ve etik davranış üzerine düşüncelerinde etkili olmuştur. Buber, Kierkegaard'ın etik aşamasını kişinin başkalarıyla olan ilişkilerinde, ahlakî sorumluluk ve dinî

³⁵ Işıl Çetin, *Kant'da Uzay ve Zaman Anlayışının Postmodern Felsefede Değişimi* (Kırklareli Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 57.

³⁶ Buber, *Meetings*, 34.

³⁷ Laurence J. Silberstein, "Martin Buber: The Social Paradigm in Modern Jewish Thought", *Journal of the American Academy of Religion* 49/2 (1981), 214.

aşamasını ise Tanrı ile olan doğrudan ilişkiyi vurgulamak için kullanmıştır.³⁸ Buber, Kierkegaard'dan etkilendiği kadar başta Tanrı ile insanın buluşması konusu olmak üzere pek çok hususta farklı düşünmüştür. Her ikisi de Tanrı ile insanın buluşması ve bu buluşmanın biricikliği hususunda hemfikirdir. Ancak Buber, insanlarla birlikte, insanlar yoluyla ve dolayısıyla toplumla bunun mümkün olduğunu ileri sürerken Kierkegaard, Tanrı'ya insanlarla değil, yalnız ve münzevi olarak ulaşılacağını düşünmüştür. Nitekim bu sebepten nişanlısını dahi terk etmiştir. Buber buna şiddetle karşı çıkmış ve Tanrı'nın tam da böyle bir bağda, evlilik bağında deneyimlenebileceğini ve bunun örnek bir bağ olup Tanrı'nın adaletinin ve hakikatinin bir "öteki" ile deneyimlenebileceğini ileri sürmüştür.³⁹

1.2.6 Wilhelm Dilthey (1833-1911)

Dilthey, insan bilimlerine dair çalışmaları ile Buber'in düşünce yapısını özellikle üniversite yıllarında fazlasıyla etkilemiştir. Dilthey, insan bilimlerinde anlama (Verstehen) ve yorum kavramları üzerine vurgu yapmıştır. Verstehen, insanların içsel deneyimlerini ve eylemlerini anlamaya yönelik bir süreci ifade etmektedir. Bu, doğa bilimlerinin nedensellik odaklı açıklamalarından farklı olarak, insanın öznel deneyimlerini ve duygularını anlamayı amaçlamaktadır.⁴⁰ Dilthey'in hermenötik anlayışı da tarihsel ve kültürel bağlamda insan deneyimlerinin nasıl anlaşılabilirliğini araştırıp, insan yaşamının yorumlanmasına odaklanmaktadır. Bu bağlamda Buber'in diyalog felsefesindeki "Ben ve Sen" ve "Ben ve O" ilişkileri Dilthey'in bu hermenötik anlayışından etkilenmiştir. Buber, insanların birbirlerini anlamalarının ve otantik diyalog kurmalarının, Dilthey'in hermenötik yaklaşımına dayandığını savunmaktadır.⁴¹

1.2.7. Friedrich Nietzsche (1844-1900)

Nietzsche'nin birey, özgürlük ve ahlak üzerine yazıları Buber'in düşünce sisteminde; özellikle gençlik dönemlerinde hayli etkili olmuştur. Henüz 17 yaşındayken Nietzsche'nin "Böyle Buyurdu Zerdüş" kitabını Lehçeye çevirmeye başlamış ve başka birinin çevirdiğini duyunca bırakmıştır. Buber'in Nietzsche'den etkilenmesi, onun fikirlerinin tamamına katıldığı yahut onayladığı anlamına gelmemektedir. Sözgelimi,

³⁸ Buber, *Between Man and Man*, 50.

³⁹ Buber, *Between Man and Man*, 205.

⁴⁰ Silberstein, "Martin Buber", 214.

⁴¹ Buber, *The Philosophy of Martin Buber*, 1991, 119.

Nietzsche'nin bireyseliçiliği, Martin Buber'i doğrudan etkilemiş olmasa da bireyin kendi değer sistemini oluşturmaya gerektiği düşüncesi, Buber'in insanın otantik ve biricik varoluşunu ve diyalog yoluyla bu varoluşun nasıl gerçekleşebileceğini ortaya koymasında etkili olmuştur. Yine Nietzsche'nin "üstinsan" kavramından hareketle, Buber, insanın kendi potansiyelini gerçekleştirmesi ve diğer insanlarla kurduğu ilişkilerde otantik olması gerektiği fikrini geliştirmiştir. Özellikle Siyonizm konusundaki görüşlerini oluştururken Nietzsche'nin ortaya koyduğu analizlerin rolü oldukça fazladır. Bu analizlerin, Siyonistler için bir aydınlanma olduğunu ve sürgünden sonra normal koşullar altında bir toplumun nasıl olması gerektiğini Nietzsche'nin burjuvazi medeniyeti ve onun manevi hastalıkları konusundaki fikirlerinden öğrenebileceklerini ifade etmiştir.⁴² Buber, Nietzsche'nin fikirlerini, Yahudi kültürel ve manevi yenilenmesi için bir yol olarak görmüştür.⁴³

1.2.8. Aaron David Gordon (1856-1922)

A. D. Gordon, Siyonist hareketin ve modern Yahudi tarımının öncülerinden biri olarak kabul edilmektedir. Gordon'un özellikle toplumsal, tarımsal ve kültürel düşünceleri Buber'in felsefi ve sosyal görüşlerini şekillendirmiştir. A. D. Gordon, insanın toprakla olan ilişkisini, bireyin ruhsal ve fiziksel yenilenmesi için temel bir unsur olarak görmüştür. Ona göre emek ve tarım, insanın doğayla olan bağlantısını yeniden kurmakta olup ve bu bağlantı, bireyin ve toplumun sağlıklı gelişimi için esastır. Gordon aynı zamanda Yahudi halkının Filistin'de yeniden kök salması ve tarım yoluyla toprakla yeniden bağlantı kurması gerektiğini savunmuştur. Bu yalnızca ekonomik bir faaliyet için değil, aynı zamanda ruhsal ve kültürel bir yenilenme süreci için de gereklidir. Buber, Gordon'un toprak ve emekle ilgili görüşlerinden derinlemesine etkilenmiştir. Buber, Gordon'un fikirlerinden ilham alarak ilk kez 1909 yılında Filistin'de kurulan, ortak mülkiyet, ortak iş ve eşitlik prensipleri üzerine inşa edilmiş, tarım temelli kolektif yerleşim birimleri olan kibbutz hareketine destek vermiştir. Buber, Gordon'un pratik sosyalizm anlayışını kibbutz hareketine entegre etmiştir. Kibbutzlar, bireylerin ortak mülkiyet ve ortak emek yoluyla dayanışma içinde yaşadığı ve çalıştığı topluluklar olarak, Buber'in idealize ettiği diyalojik topluluk anlayışını somutlaştırmaya çalışmıştır.

⁴² Paul Mendes-Flohr, "Zarathustra as a Prophet of Jewish Renewal: Nietzsche and the Young Martin Buber", *Revista Portuguesa de Filosofia* 57/1 (2001), 106.

⁴³ Mendes-Flohr, "Zarathustra as a Prophet of Jewish Renewal", 110.

Buber, Gordon için modern Yahudi düşünürler arasında toprak ile Yahudi halkının bağıını ondan daha iyi ortaya koyan birinin olmadığını dile getirmiş ve Gordon'un Filistin topraklarının dili olduğunu söylemiştir.⁴⁴

1.2.9. Ahad Ha'am (Asher Ginsberg) (1859-1927)

Ahad Ha'am takma adıyla yazılarını kaleme alan Asher Ginsberg, kültürel Siyonizm'in öncülerindendir. Kültürel Siyonizm, siyasî emeller yerine Yahudi kültürünün, kimliğinin ve ruhunun canlanmasını amaçlamaktadır. Buber da bu anlamda Ahad Ha'am'dan etkilenmiştir. Yahudilerin Filistin'e göç etmesiyle Siyon idealinin gerçekleşmeyeceği ve oraya göç etmeden içsel bir Siyonizm'in gerçekleşmesi gerektiği fikri de yine Ahad Ha'am'ın fikirlerinin etkisinde kalarak ortaya koyduğu düşüncelerden biridir. Buber genç yaşlarındayken, Theodor Herzl, kendisi ile Ahad Ha'am arasında bir tercih yapmaya zorladığında Buber, Ahad Ha'am'ı seçmiş ve onun yolunu kendisine daha uygun bulmuştur. Yahudi kimliği ve ruhunun modern dünyaya nasıl entegre edileceği konusunda da yine Ahad Ha'am'ın görüşlerinden etkilenmiştir.⁴⁵

1.2.10 Gustav Landauer (1870-1919)

Sosyal anarşizmin savunucusu ve aynı zamanda Almanya'nın önde gelen anarşist teorisyenlerinden biri olan Gustav Landauer'ın da Martin Buber'in düşüncelerinde derin ve kalıcı izler bıraktığı düşünülmektedir. Landauer'ın anarşizm, mistik düşünceler, barışçıl direniş ve eğitim konusundaki görüşleri, Buber'ın insanlar arası ilişkiler, diyalog ve toplumsal değişim üzerine olan felsefesini şekillendirmiştir. Buber, Landauer'ın bireysel özgürlük, topluluk, ruhsal yenilenme ve şiddetsizlik ilkelerini benimseyerek, bu kavramları kendi diyalojik felsefesinde derinleştirmiştir. Bu etkileşim, Buber'ın insan ilişkileri ve toplumsal yapıya dair görüşlerini daha kapsamlı ve etkili hale getirmiştir. Landauer'in 1919'da idam edilmesi de Buber'i hayli etkilemiş ve onun ölümünden sonra şiddetsizlik ve barışçıl yolları daha sıkı bir şekilde savunmuştur.⁴⁶

⁴⁴ Martin Buber, *On Zion: The History of an Idea* (New York: Syracuse University Press, 1997), 161.

⁴⁵ Buber, *On Zion*, 143.

⁴⁶ Buber, *The Philosophy of Martin Buber*, 1991, 439.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SİYONİZMİN TARİHÇESİ VE SİYONİZM TÜRLERİ

2.1. SİYONİZM'İN TARİHÇESİ

Siyon, kuru, kayalık bir tepe anlamında İbranice bir kelime olup, tarihsel olarak Kudüs'ün inşa edildiği sırtlardan birini ifade etmektedir. Bu kelime, Tevrat'ta Hz. Davud tarafından fethedilip krallığın merkezi yapılmış olan Kudüs şehri için kullanılmış ve zamanla tüm Filistin topraklarını kapsayan bir kavram haline gelmiştir.⁴⁷ Siyon kelimesi ilk tapınağın yıkılmasından sonra Yahudiler için daha özel bir anlam kazanmıştır. Siyonizm ise “Siyon” kökünden türemiş ve asırlar önce sürgünlerle Filistin topraklarından çıkarılmış olan Yahudilerin yeniden aslı vatanlarına dönmesini ifade eden siyasi bir harekettir. Siyonizm XIX. yüzyılda ilk olarak Doğu Avrupa Yahudileri arasında ortaya çıkmış ve daha sonra tüm dünyaya yayılmıştır.⁴⁸

Siyonizm hareketinin kökenleri, 1789 ve 1799 yılları arasında tüm dünyayı etkileyen Fransız İhtilali'ne kadar götürülebilmektedir. Zira bu devrimle birlikte Avrupa'da pek çok şey değişmiş ve bu devrimden sonra milliyetçilik ve demokrasi gibi kavramlar tüm dünyaya yayılmıştır. Devrimden sonra tüm insanların, dinlerin ve milliyetlerin eşit olduğu fikri ülkede yaşayan azınlıkların da haklarının iyileştirilmesine olanak sağlamıştır. Yahudiler de Fransız İhtilali'nden sonra gettolara hapsedilmekten kurtulmuş ve kendilerine daha önce sahip olmadıkları birçok hak verilmiştir. İlk olarak Fransa'da başlayan Yahudi özgürleşmesi, zamanla Avrupa'nın diğer bölgelerine de yayılmıştır ve bu sayede asırlardır zulüm gören ve dışlanan Yahudilerin yaşam şartları iyileştirilmiştir. Fransız İhtilali'nden sonra eğitim ve sosyal hayata katılımları mümkün hale gelen Yahudiler, Yahudi olmayanlarla kaynaşmaya başlamış ve topluma entegre olabilmişlerdir.⁴⁹ Doğu Avrupa'da ise durum oldukça farklıdır. Zira Doğu Avrupa'da

⁴⁷ İlan Greilsammer, *Siyonizm*, çev. Işık Ergüden (Ankara: Dost Kitabevi, 2021), 7.

⁴⁸ Mehmet Ali Duran, “Politik Siyonizm Ekseninde Yahudi Devleti Fikri”, *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi* 2/1 (2020), 136.

⁴⁹ M. Avrum Ehrlich (ed.), *Encyclopedia of the Jewish Diaspora [3 Volumes]: Origins, Experiences, and Culture* (Santa Barbara, 2008), 41.

Yahudilerin özgürleşmesi ve sosyal hayata katılımları mümkün olmamış, Yahudiler getto hayatını sürdürmeye devam etmişlerdir. Ortaçağda Avrupa'nın diğer ülkeleri gibi sosyal hayata karışmalarına izin verilmemiş, oldukça sınırlı alanlarda iş imkânı bulabilmişlerdir. İçinde bulundukları bu durum da, oradaki Yahudileri, Batı'da yaşayan Yahudilerden daha farklı bir çözüm yolu aramalarına sevk etmiştir.⁵⁰ Yaşam alanları ve imkânları giderek daha da sınırlandırılınca burada yaşayan Yahudilerin ilk aklına gelen çözüm de başka bir yere göç etmek olmuştur. Bu bölgelerde yaşayan Yahudilerden imkânı olanlar, kendilerine göre nispeten daha iyi durumda olan Batı'daki Yahudilerin ya da Amerika'daki dindaşlarının yanına göç etmeyi düşünmüştür. Bazıları ise 19. yüzyılda tüm dünyaya yayılan milliyetçilik akımının da etkisiyle, Yahudilerin nereye giderse gitsin hiçbir zaman kabul edilmeyeceğini zira kendilerine ait bir toprak parçası veya ülke olmadığı sürece her yerde yabancı ve azınlık olarak görüleceklerini ifade etmişlerdir.⁵¹ Nitekim Filistin topraklarına ilk giden “Siyon Aşıkları”nın (*Hovevey Siyon*) da Doğu Avrupa Yahudileri olması tesadüf değildir.

“Hibbat Siyon” veya “Hovevey Siyon” olarak adlandırılan bu toplulukların ortaya çıkmasının en önemli sebebi Doğu Avrupa'daki antisemitizmdir. Leon Pinsker, Moshe Lilienblum, Peretz Smolenskin, Eliezer Ben-Yehuda gibi isimlerin liderliğinde kurulan bu hareket 19. yüzyılda Doğu Avrupa Yahudileri arasında ortaya çıkan ve Filistin'de Yahudi yerleşimini teşvik etmeyi amaçlayan bir harekettir.⁵² Harekete ideolojisini kazandıran Leon Pinsker, Berlin'de Almanca olarak, “Kendi Kendine Kurtuluş” adında bir kitap yayımlamıştır. Eserin temel savı, antisemitizmin yalnızca sosyal bir fenomen değil kalıcı ve psikopatolojik bir fenomen olduğu ve Yahudilerin hayalet bir millet olduğudur. Eserde Yahudilerin, bir yerde çoğunluğu oluşturmadıkları sürece her zaman azınlık olarak kalacakları ve bir yerde ev sahibi olmadıkları sürece her zaman misafir olarak kalacaklarından bahsedilmiştir. Pinsker, antisemitizmin bir zenofobi, yabancı düşmanlığı olduğunu ancak diğer yabancı düşmanlıklarından farklı olarak en yaygın ve en uzun süreli olan türü olduğunu iddia etmiştir. Bu tespitlerden yola çıkarak, Yahudi sorununu çözüme kavuşturmanın tek yolunun, Yahudileri bulundukları yerlerden çıkarıp, yerleşime en uygun ve en ulaşılabilir toprağa yerleştirmek olduğunu ifade

⁵⁰ Alain Boyer, *Siyonizmin kökenleri*, çev. Volkan Aytör (İstanbul: İletişim Yayınları, 1992), 23.

⁵¹ Antony Polonsky, “Fragile Coexistence, Tragic Acceptance: The Politics and History of the East European Jews”, *Osteuropa* 58/8/10 (2008), 10.

⁵² Mim Kemal Öke, *Siyonizm ve Filistin Sorunu* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2018), 45.

etmiştir. Pinsker'in bu fikirleri Siyonizm hareketinin kurucusu olan Theodor Herzl'e de ilham olmuş ve 1896 yılında yayımladığı "Yahudi Devleti" kitabında Pinsker gibi, Yahudi sorununun bireysel değil, ulusal bir sorun olduğunu ve Yahudilerin dünya tarafından kabul edilebilmeleri için ulusal bir anomali olmaktan çıkmaları gerektiğini savunmuştur.⁵³

Hovevey Siyon, Yahudilerin diaspora yaşamından kurtulup eski anavatanlarına dönmelerini ve orada bir Yahudi Devleti kurmalarını savunmuştur. 1878 yılında Hovevey Siyon hareketi, Filistin'e dönme taleplerini daha sesli bir şekilde dile getirmiş ve Berlin Barış Konferansı'nda tartışılmasını istemiştir. Konferans başkanı Prens Otto von Bismarck bunu şiddetle reddetmiş ve konferans gündemine dahi almamıştır.⁵⁴

Filistin'de Yahudileri toplama ve kendilerine ait bir devlet kurma fikri 19. yüzyılın başlarına götürülse de belirli hedefleri olan örgütlü bir hareket olarak ortaya çıkması Viyanalı Yahudi gazeteci ve yazar Theodor Herzl ile mümkün olmuştur. Herzl, 1897 yılında Yahudi liderleri Basel Kongresi'nde bir araya getirmiş ve amacının, Filistin'de Yahudi halkı için kamu hukuku ile güvence altına alınmış bir yurt yaratmak olduğunu onlara açıklamıştır.⁵⁵

Theodor Herzl, elinde bulunan reklamcılık ve yayın güçlerini de kullanarak, o dönemin önemli şahsiyetleriyle, Yahudilerin bir devlete sahip olması gerektiği konusunda müzakereler yapmış ve neticede Yahudi problemini dünya kamuoyuna duyurmayı başaramıştır. Onun başkanlığında Basel'de yapılan ilk kongre Siyonizm hareketinin amaç ve yöntemlerini belirlemiştir. Herzl bu kongrede, bir yürütme kurulu oluşturmuş ve daha somut adımlar atmaya karar vermiştir. Yürütme Kurulu'nun ilk hedefleri, Yahudi çiftçilerin, zanaatkarların ve tüccarların Filistin topraklarındaki kolonizasyonunun uygun şekilde teşvik edilmesi, her ülkenin kendi yasalarına uygun olarak yerel ve genel kurumlar aracılığıyla Yahudilerin örgütlenmesi ve toplanması, Yahudi milli duygularının ve Yahudi bilincinin teşvik edilmesi ve Siyonizm'in hedeflerinin gerçekleştirilmesi için gerekli hükümetlerin onaylarının alınmasıdır.⁵⁶

⁵³ Manuel Hassassian, "The Rise of Zionism and Palestinian Nationalism: The Formative Stages of the Palestine Problem (1880-1922)", *Bethlehem University Journal* 4 (1985), 109.

⁵⁴ Yaşar Kutluay, *Siyonizm ve Türkiye* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2019), 24.

⁵⁵ Peter Edel, *Siyonizm'in Tarihi Yıldızın Gölgesi*, çev. Burak Sengir (İstanbul: Ceylan Yayınları, 2008), 105.

⁵⁶ Hassassian, "The Rise of Zionism and Palestinian Nationalism", 107.

Herzl'in bu kongredeki amaçlarından biri de Yahudilerin büyük ölçekli yerleşimi için siyasî bir temel elde etmek amacıyla geniş fonlar sağlamaktır. Bu konuda ilk olarak Baron de Hirsch ve Baron de Rothschild gibi Yahudi iş adamlarının desteğini almaya çalışmış daha sonra politik adımlar atmıştır. Herzl, Filistin'in anahtarlarının Osmanlı Sultanı II. Abdülhamid ve Alman Kaizer'in elinde olduğunu düşünmüştür. Herzl'in Osmanlı Sultanı II. Abdülhamid ile görüşmeleri olumsuz sonuçlanmış, Alman Kaizer'i II. Wilhelm'den talep ettiği himaye talebi de sonuçsuz kalmıştır. Bunun üzerine Herzl, İngiltere'nin teklifi olan Doğu Afrika'da bir devlet fikrine sıcak bakmış ve "Uganda Planı" olarak bilinen bu plan için çalışmalara başlamıştır.⁵⁷ Ancak bu plan Siyonistler arasında ihtilafa neden olmuş ve bazı Siyonistler Yahudilerin Filistin'den başka bir yerde yurt kurma fikrini Siyonizm'e ihanet olarak görmüşlerdir.

Herzl'in 1904 yılındaki ölümünden sonra Siyonist hareket, Siyonizm için uygun tek yerin Filistin olacağını düşünmüş ve tüm planlarını bu bölgeye göre yapmışlardır. Sultan Abdülhamid zamanında Yahudilere getirilen kısıtlamalar, İttihad ve Terakki İktidarı döneminde esnetilmiş ve Filistin'den toprak satın almalarına izin verilmiştir. Yahudilerin, kısıtlamaları kalkar kalkmaz hızla o bölgede toprak sahibi olmaları ve o dönemde azınlıkların bağımsızlıklarını ilan etmesi, İttihad ve Terakki cemiyetini geri adım atmaya mecbur bırakmıştır. Ancak pek çok tarım arazisi ve yerleşim yeri bu dönemde satılmış ve yerleşim yeri olmayan pek çok yer de Yahudiler için yerleşim alanları olarak inşa edilmiştir. İnşa edilen yerleşim alanlarına göçün sonucunda Yahudiler, özellikle Hayfa'dan Gazze'ye uzanan kıyı bölgesinde toprağa sistemli bir biçimde yerleşmişlerdir. 1909 yılına gelindiğinde Yafa'nın kuzeyinde yepyeni bir Yahudi şehri olarak Tel Aviv ortaya çıkmıştır. 1914 yılında Filistin'e yerleşen Yahudi sayısı 60.000'e yaklaşmıştır.⁵⁸ Bu göçler, Siyonistleri Filistin'de bir devlet kurma konusunda daha da ümitlendirmiştir. Herzl'den sonra hareketin başına geçen Chaim Weizmann(1874-1952), İngiltere hükümetiyle siyasi görüşmeler yapmış ve Filistin'de bir Yahudi Devleti kurmanın Yahudilerin olduğu kadar İngilizlerin lehine de olacağını ifade etmiştir.⁵⁹ Weizmann'ın bu siyasi temasları hayli etkili olmuş ve zaten orada etkin

⁵⁷ Gur Alroey, "Zionism without Zion"? Territorialist Ideology and the Zionist Movement, 1882–1956", *Jewish Social Studies* 18/1 (2011), 6.

⁵⁸ M. Lutfullah Karaman, "Siyonizm", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37/330.

⁵⁹ Öke, *Siyonizm ve Filistin Sorunu*, 270.

güç olmak isteyen İngiltere'nin Arthur Balfour başkanlığında, Yahudi Devleti'nin kurulmasını kabul edip destekleyen Balfour Deklarasyonu'nun yayınlanmasına olanak sağlamıştır.⁶⁰ Balfour Deklarasyonu, Siyonistleri oldukça güçlendirmiş ve bölgedeki gerilimleri artırmıştır.

Birinci Dünya Harbi'nde Siyonistler bölgedeki bu karmaşıklıktan yararlanmış ve burada İngiliz desteğini de alarak pek çok yaşam alanı ihdas etmişlerdir. Birinci Dünya Harbi sonunda Filistin, İngiliz Mandası olarak kabul edilmiş ve ne yazık ki buradaki gerilimler katlanmıştır. İngilizlerin Filistin'deki manda yönetimi boyunca uyguladığı başarısız siyasi hamleler, Arap ve Yahudiler arasındaki düşmanlığı artırmıştır. İngilizler, burada kendi istikbalini muhafaza etmek için hem Araplara bir devlet kurma sözü vermiş hem de Yahudilerin bağımsızlığını tanıyıp onlara Filistin'de bir yurt kurmalarında destek olacağı vaadinde bulunmuştur. İngilizlerin orada bulunan iki halka da bu şekilde vaatler vermesi, halkları birbirine düşürmüş ve geri dönülemez bir sürece sokmuştur.⁶¹

İngiliz Mandasının kabul edilmesinden sonra İngiltere'nin de yardımıyla Filistin'e yoğun bir şekilde Yahudi göçleri başlamıştır. "Aliya" olarak isimlendirilen bu göç dalgaları, her yıl giderek artmış ve Yahudi Devleti'nin kurulması için meşru bir zemin hazırlanmaya çalışılmıştır. İlk aliya ile, 1882-1903 yılları arasında Rus pogromlarından kaçan yaklaşık 30.000 Yahudi, ikinci aliya ile, 1904 ve 1914 yılları arasında yine Rusya'dan on binlerce Yahudi Filistin'e gelmiş ve 1914 yılında bölgedeki Yahudi sayısı 85.000'i bulmuştur.⁶² Üçüncü aliya ile, 1919-1923 yılları arasında da pek çok Yahudi Filistin'e gelmiş ve burada "Hagana" adlı örgütü kurmuşlardır. Hagana örgütü, İsrail Devleti'nin kuruluşuna kadar Filistin'de Yahudilerin güvenliğini sağlamıştır. 1924 yılında dördüncü aliya dalgasıyla yaklaşık 34.000 Yahudi Filistin'e göç etmiştir. Beşinci aliya 1929'da başlamış ve 1933 yılında Hitler'in iktidara gelmesiyle birlikte Yahudilerin Filistin'e göçü ivme kazanmıştır. 1936 yılında Filistin'deki Yahudi sayısı 400.000'i aşmıştır.⁶³

⁶⁰ Joe Stork, "Understanding the Balfour Declaration", *MERIP Reports* 13 (1972), 10.

⁶¹ Shamir Husan, "The Zionist Project and the British Mandate in Palestine", *Proceedings of the Indian History Congress* 75 (2014), 969.

⁶² Margalit Shilo, "The Immigration Policy of the Zionist Institutions 1882-1914", *Middle Eastern Studies* 30/3 (1994), 601.

⁶³ Nuh Arslantaş, "İslâmî Dönemde (638-1099) Filistin'e Yahudi Göçü ('Aliya: עלייה)", *Belleten* 75/274 (2011), 642.

Kitlesel göçlerin yaşandığı bu süreçte Araplar hem Yahudilerin gelmesini engellemeye çalışmış hem de bağımsız bir Arap Devleti kurulması için çabalamışlardır. Ancak hem İngiltere desteği hem Yahudi Milli Fonu ile güçlenen Siyonistler hem de Arapların kendi içlerinde birlik olamayıp ihtilafa düşmeleri neticesinde Yahudiler bu bölgeye hızla göç etmeyi sürdürmüş ve buradan pek çok yerleşim yeri satın almışlardır.⁶⁴

Adolf Hitler'in iktidara gelişi ve artan antisemitizm nedeniyle Yahudi göçleri daha da hızlanmış ve İkinci Dünya Harbi'nden sonra 1945-1948 yılları arasında buraya göç eden Yahudi sayısı 250.000'i aşmış ve devletin kurulmasını hızlandırmıştır. Bu süreçte "Irgun" ve "Lehi" gibi Siyonist militan gruplar, göçmenlerin Filistin'e ulaşmasına yardımcı olmuştur. Filistin'e önceden gelen Yahudiler burada teşkilatlanmış ve tarım arazilerinden limanlara kadar kendi yaşam alanlarını inşa etmişlerdir.⁶⁵

İkinci Dünya Harbi'nden sonra bazı Yahudilerin de Amerika'ya göç etmesi, Amerika'nın da Filistin meselesine dâhil olmasına sebep olmuştur. İngiltere hem buradaki başarısız siyasi politikalarından hem de savaşın verdiği zarardan dolayı Filistin ile daha fazla ilgilenmek istememiş ve bu meseleyi Birleşmiş Milletler'e devretmiştir. Birleşmiş Milletler de Filistin için özel bir inceleme kurulu oluşturmuştur. Bu inceleme kurulu bölgede gerekli incelemeleri yapmış ve neticede iki ayrı plan ortaya koymuştur. Planlardan birincisi, Yahudiler ve Araplar için ayrı birer devlet kurulması ve Kudüs'ün Birleşmiş Milletler gözetimi altında uluslararası bir bölge olmasıdır. İkinci plan ise, Arap ve Yahudilerin bir arada yaşayacağı ve merkezi Kudüs olan federatif tek bir devlet kurulması fikridir. Araplar ilk planı Filistin topraklarını böleceği için, ikinci planı ise bölücü amaçlarla yapıldığı gerekçesiyle reddetmişlerdir. İngiltere, planların oylamaya sunulmasını beklemeden mandanın 15 Mayıs 1948 günü sona ereceğini ilan etmiştir. BM'de yapılan oylamada iki ayrı devlet kurulması fikri kabul edilmiş ve 14 Mayıs 1948 yılında İsrail Devleti bağımsızlığını ilan etmiştir.⁶⁶ İlk olarak 17 Mayıs tarihinde SSCB, İsrail devletini resmen tanımış, ardından Polonya, Çekoslovakya, Yugoslavya, İrlanda ve Güney Afrika İsrail devletini tanıdığını ilan etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri ise

⁶⁴ Karaman, "Siyonizm", 37/331.

⁶⁵ Shamir Hassan, "Immigration to Israel and the Problem of Peace in the Middle East", *Proceedings of the Indian History Congress* 70 (2009), 833.

⁶⁶ Duran, "Politik Siyonizm Ekseninde Yahudi Devleti Fikri", 155.

İsrail'i 31 Ocak 1949 yılında tanımıştır. Aynı yıl 11 Mayıs'ta İsrail BM üyeliğine kabul edilmiştir.⁶⁷

İlk Knesset(İsrail Parlamentosu), yeni kurulan devletin ilk başkanı olarak Dünya Siyonist Örgütü'nün lideri Chaim Weizmann'ı seçmiştir. Ayrıca, Birleşmiş Milletlerin Kudüs şehrinin durumu ile ilgili kararına yanıt olarak Başbakan Kudüs'ün "İsrail devletinin, tarihinin, inancının bir parçası olduğunu" ilan etmiştir. Birinci Knesset döneminde mülteciler, devlet bayrağı ve amblemi, zorunlu eğitim, sağlık, ekonomi, vergilerle ilgili birçok kanun kabul edilmiştir.⁶⁸

İsrail, kendisine verilen topraklarla yetinmemiş ve Arapların bölgesini de işgal etmiştir. Devlet hüviyetini kazandıktan ve bağımsızlığını ilan ettikten sonra kısımlarını sistematik hale getirmiş ve herhangi bir hukuka dayanmadan sınırlarını genişletmiştir. Sınırlarını genişlettiği her yere dünyanın farklı yerlerinden Yahudiler getirip yerleştirmiştir. Bunun için Yahudi Ajansı gerekli fonu sağlamıştır.⁶⁹

Balfour Deklarasyonu sırasında Filistin'in yalnızca yüzde 2,5'ine sahip olan Siyonistler, Filistin'in bölünmesi kararı esnasında yüzde 6,5 rakamına ulaşmışlardır. 1948 ve 1967 yılları arasında gerçekleşen Arap-İsrail savaşlarıyla sınırlarını hayli genişletmiştir. 1967 yılında gerçekleşen altı gün savaşlarında İsrail, Suriye'de Golan Tepelerini, Ürdün'de Doğu Kudüs ve Batı Şeria'yı, Mısır'da Gazze şeridi ve Sina Yarımadasını ele geçirmiştir. 1982 yılına gelindiğinde ise İsrail, Filistin topraklarının yüzde 93'ünü ele geçirmiştir.⁷⁰ Devlet olduktan sonra Filistin'deki halkı Yahudi olanlar ve Yahudi olmayanlar olarak ikiye bölmüş ve Yahudi olmayanları kendi vatanları ve yaşam hakları da dâhil pek çok şeyden mahrum bırakmıştır. Arapların arazilerini ve mallarını kamusallaştırarak yahut terör örgütleri eliyle insanları göçe zorlayarak Filistin'in neredeyse tamamına hâkim olan İsrail Devleti, kurulduğu 1948 yılından beri kısımlarına aralıksız devam etmektedir. 2023 Ekim ayında başlayan ve bugün hala

⁶⁷ Elshan Gurbanov, "Tarihten Günümüze Siyon Aşkı ve Siyonizm Türleri", *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları* 2 (2018), 158.

⁶⁸ Gurbanov, "Tarihten Günümüze Siyon Aşkı ve Siyonizm Türleri", 158.

⁶⁹ Jamal R. Nassar, "The Culture of Resistance: The 1967 War in the Context of the Palestinian Struggle", *Arab Studies Quarterly* 19/3 (1997), 81.

⁷⁰ Roger Garaudy, *Siyonizm Dosyası*, çev. Nezih Uzel (İstanbul: Pınar Yayınları, 2021), 126.

devam eden saldırılarda İsrail, kadın ve çocukların da içinde bulunduğu 35.000'den fazla sivil vatandaşı katletmiştir.⁷¹

2.2. SİYONİZM TÜRLERİ

Siyonizm, Yahudi halkının ulusal bağımsızlığını ve kendi kaderini tayin hakkını savunan bir hareket olarak 19. yüzyılın sonlarında doğmuştur. Yahudiler diasporadayken topluluk olarak tek bir yerde yaşayıp gelişmedikleri için Siyonizm'e bakış açıları ve Siyonizm hareketinden beklentileri de aynı olmamıştır. Bu durumda Yahudilerin Siyonizm'i algılayış şekilleri çeşitlenmiş ve birkaç farklı Siyonizm türü ortaya çıkmıştır.

2.2.1. Siyasi Siyonizm

Siyasi Siyonizm'in kurucusu Theodor Herzl'dir. Daha önce ifade edildiği üzere 1897 yılında Basel'de ilk kongreyi düzenlemiş ve hareketin örgütlenmesine liderlik etmiştir. Siyasi Siyonizm, Yahudi halkının ulusal bir devlet kurma hakkı olduğunu iddia etmiş ve bu kurulacak olan devleti de uluslararası diplomasi yoluyla elde etmeyi amaçlamıştır. Herzl'e göre Yahudiler için asimilasyon mümkün değildir.⁷² Yahudiler başka toplumlarda yaşamaya devam ettikçe antisemitizm de kaçınılmazdır. Antisemitizmden kurtulmanın ve Yahudi halkının kurtulması için tek çözüm yolu Yahudilere ait ulusal bir devlet kurmaktır. Siyasi Siyonizm için kurulacak olan devletin Filistin'de olması şart değildir, başka herhangi bir yerde de uygun şartlarda bir ulus gelişebilir. Zira Siyasi Siyonizm'in çıkış kaynağı, Aydınlanma dönemi ve Fransız İhtilali sonrası yayılan milliyetçilik akımı olduğu için dinî herhangi bir kaynağı yoktur. Yapılması gereken dünyaya dağılan Yahudileri bir yerde toplamaktır. Herzl'in bu fikri özellikle Siyonizm'ini kutsal kitaba dayandıran ve Siyon idealiyle hareket eden Siyonistlerce kabul görmemiş ve kurulacak olan devletin Filistin'de olması gerektiği karara bağlanmıştır. Bu bağlamda Filistin'e Yahudi göçü örgütlenmiş ve kurulan ajanslar ve fonlarla finanse edilmiştir. 1948 yılında kurulan modern İsrail Devleti de Siyasi Siyonizm'in nihai başarısı sayılmaktadır.⁷³

⁷¹ "Gaza death toll: how many Palestinians has Israel's campaign killed | Reuters" (Erişim 09 Haziran 2024).

⁷² Seda Özalkan, *Siyonizm Karşıtı Yahudiler* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2018), 57.

⁷³ S. Shamir Hassan, "Development of Zionist Ideology", *Proceedings of the Indian History Congress* 59 (1998), 925.

2.2.2. Dinî Siyonizm

Dinî Siyonizm, Siyonist ideallerin Yahudi dinî öğretilerine dayanarak gerçekleştirilmesini savunan bir akımdır. Rav Abraham Isaac Kook (1865-1935), Dinî Siyonizm'in en önemli figürlerinden biridir.⁷⁴ Bu akım, Yahudi halkının Filistin'de bir devlet kurmasının Tanrı'nın iradesine uygun olduğunu ve bu sürecin dinî bir zorunluluk olduğunu ileri sürmektedir. Dinî Siyonizm, Yahudi halkının Filistin'de bir devlet kurmasının, Tanrı'nın Yahudilere verdiği bir vaat olduğuna inanmaktadır. Yahudi halkının bağımsızlığı, sadece politik bir hedef değil aynı zamanda dinî bir vecibedir. Siyonistler Yahudi halkının Filistin'e dönüşünü ve burada yeniden bir toplum kurmasını, Mesih'in gelişinin ve dinî kurtuluşun bir parçası olarak görmektedirler.⁷⁵

2.2.3. Kültürel Siyonizm

Kültürel Siyonizm'in en önemli temsilcisi şüphesiz ki Ahad Ha'am'dır (1856-1927). Kültürel Siyonizm, Yahudi halkının manevi ve kültürel yenilenmesini savunan bir Siyonist akımdır. Politik ve Dinî Siyonizm'den farklı olarak Yahudi halkının ulusal bilincinin ve kültürel kimliğinin canlandırılmasını öncelikli hedef olarak belirlemişlerdir.⁷⁶ Ahad Ha'am, Filistin'de Yahudilerin toplanması gerektiğini ve Filistin'in güçlü bir Yahudi kültürel merkezi olması gerektiğini ileri sürmüştür. Ahad Ha'am, Filistin'de oluşturulacak olan bu kültürel merkezin, tüm dünyadaki Yahudiler için bir ilham kaynağı ve manevi rehber olması gerektiğini ifade etmiştir. İbrani dilini, Yahudi kimliğinin ve kültürel mirasın anahtarı olarak görmüştür.⁷⁷

2.2.4. Revizyonist Siyonizm

Revizyonist Siyonizm, Siyonizm'in radikal ve milliyetçi koludur. Ze'ev Vladimir Jabotinsky (1880-1940) tarafından kurulan bu akım, özellikle 1920'lerde Politik Siyonizm'in hedeflerinin yetersiz olduğunu düşünen Siyonistler arasında hayli rağbet görmüştür. Revizyonist Siyonizm, Filistin'in her iki yakasında da (Ürdün nehrinin batısı ve doğusu) Yahudi egemenliğini savunmuştur.⁷⁸ Bu akım, Yahudi halkının kendini savunması için sağlam bir askeri gücün olması gerektiğini savunmuştur. Jabotinsky,

⁷⁴ Özalkan, *Siyonizm Karşıtı Yahudiler*, 67.

⁷⁵ Cary David Stanger, "A Haunting Legacy: The Assassination of Count Bernadotte", *Middle East Journal* 42/2 (1988), 14.

⁷⁶ Özalkan, *Siyonizm Karşıtı Yahudiler*, 65.

⁷⁷ Jehuda Reinharz, "Ahad Ha-'Am: In the Eye of the Storm", *Jewish History* 4/2 (1990), 51.

⁷⁸ Özalkan, *Siyonizm Karşıtı Yahudiler*, 70.

Yahudi göçünün, Siyonist hedeflerin gerçekleşmesi için hayati öneme sahip olduğunu ifade etmektedir. İngiliz yönetiminin de zaman zaman Yahudi Devleti'nin kurulması önünde bir engel olduğunu söylemiş ve onlara karşı da silahlı mücadeleyi desteklemişlerdir. Nitekim pek çok terör olayına karışan ve 1931 yılında kurulan Irgun örgütü, Revizyonist Siyonizm'in askeri kanadını oluşturmaktadır.⁷⁹

2.2.5. İşçi Siyonizmi

İşçi Siyonizm'i, Yahudi halkının ulusal bağımsızlık mücadelesinde, Sosyalist ve Marksist ilkeleri benimseyen bir Siyonist akımdır. Bu akım, Yahudi işçi sınıfı öncülüğünde bir Yahudi Devleti kurulmasını ve toplumsal eşitliğin sağlanmasını savunmuştur. İşçi Siyonizmi'nin sınıfsız bir toplum yaratma hayali vardır. Ekonomik ve sosyal adalet, bu akımın temel prensiplerindendir. İşçi Siyonizmi, kolektif tarım yerleşimleri olan *kibbutz*ların kurulmasını teşvik etmiştir.⁸⁰

2.2.6. Post-Siyonizm

Post-Siyonizm, Siyonist ideallerin ve İsrail Devleti'nin tarihsel ve ideolojik temellerinin eleştirel bir gözle yeniden değerlendirilmesini savunan bir akımdır. Bu akım 1980'lerden sonra ortaya çıkmış ve özellikle akademi çevrelerinde yayılmıştır. Bu akım, Siyonist hareketin tarihi, ideolojisi ve uygulamalarını sorgulayan ve daha evrensel, demokratik ve çok kültürlü bir toplum modelini savunmuştur. Post-Siyonistler, Arap-İsrail çatışmasının kökenlerini daha eleştirel bir gözle değerlendirmiş ve barış ve uzlaşmaya vurgu yapmışlardır.⁸¹

⁷⁹ Geoffrey Wheatcroft, "Zionism's Colonial Roots", *The National Interest* 125 (2013), 9-15.

⁸⁰ Oliver Leaman - Daniel H. Frank, *Yahudi Felsefesi Tarihi*, çev. Abdullah Şevki (Ankara: Hece Yayınları, 2018), 789.

⁸¹ Herbert C. Kelman, "Israel in Transition from Zionism to Post-Zionism", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 555 (1998), 50.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MARTİN BUBER’İN SİYONİZM ANLAYIŞI

Martin Buber, Siyonizm hareketine katıldığı ilk günden itibaren içinde bulunduğu ana akım Siyonistlerden farklı düşünmüştür. Martin Buber’in Siyonizm anlayışını herhangi bir Siyonizm türüne dâhil etmek hayli zor görünmektedir. Zira onun Siyonizm anlayışı, Yahudilerin kültürel ve manevi yönden gelişmesinin bir devlet kurmaktan çok daha önemli olduğunu ifade etmesi ve Filistin’in Yahudilerin manevi dirilişinin merkezi olması gerektiği konusundaki fikirlerinden dolayı Kültürel Siyonizm’e yakın gibi görünmektedir. Fakat öte yandan, Filistin bölgesindeki tarım arazilerinin oluşumu, sosyalist yaklaşımları ve Araplarla iş birliği yaparken bunun işçiler veya çalışanlar arasında olması gerektiği düşüncesinden dolayı da Sosyalist veya İşçi Siyonizmi’ne dâhil edilebilmektedir. Aynı zamanda kendisi Yahudilere bu toprakların Tanrı tarafından verildiğine ve Yahudi halkı ile Filistin toprağı arasındaki arkaik bağa da inanmaktadır. Bu yönüyle de fazlasıyla Dinî Siyonizm’i hatırlatmaktadır. Dolayısıyla onun Siyonizm anlayışı hem kendi felsefî arka planından hem de o dönem Siyonist yaklaşımlardan etkilenmiş ve ortaya tüm bunların sentezi “Buber’in Siyonizm’i” denilebilecek bir yaklaşım ortaya çıkmıştır.

3.1. MARTİN BUBER’İN SİYONİZM ANLAYIŞININ İLK YILLARI

Martin Buber’in Siyonizm ile ilk teması, arkadaşı Aron Eliasberg’e yazdığı mektuptan anlaşıldığı kadarıyla Mathias Acher’in (Nathan Birnbaum) “Modern Yahudilik” isimli kitabıyla olmuştur. O dönemde Avrupa’da genç olan her Yahudi gibi Martin Buber de bir kimlik krizi içindedir. Büyükbabasının yanından ilk ayrıldığında pek çok farklı fikirle karşılaşmış ve bu durumunu bir girdabın içinde kaybolmaya benzetmiştir. Bu fikir girdabının içinden kurtulmanın ilk yolunusa kendini bir topluma adama fikri olduğunu düşünmüştür.⁸²

Martin Buber hiçbir zaman Yahudi asimilasyonunu savunmamıştır. Dolayısıyla her daim kendini ait hissedebileceği ve kendini adayabileceği bir topluluk arayışı içinde

⁸² Maurice Friedman, *Martin Buber’s Life and Work: The Early Years 1878-1923* (New York: Dutton, 1982), 36.

olmuştur. Bu arayışı Siyonizm’le nihayete ermiş ve arkadaşıyla birlikte Leipzig’de kendileri gibi kimlik krizi yaşayan pek çok Yahudi gencin de içinde bulunduğu bir topluluk kurmuşlardır.⁸³

Martin Buber bu toplulukta “Genç Samson”⁸⁴ olarak anılmıştır. Hareket içindeki aktif çalışmalarından ötürü Köln’de düzenlenen Siyonist kongreye Leipzig’den temsilci olarak gönderilmiştir. Buber burada çalışmayı istediğinden dolayı bir daha Leipzig’e geri dönmemiştir. Buber’in, Siyonizm’i algılayış şekli zamanla değişse de Siyonizm’e girdiği ilk yıllardan itibaren her zaman içinde bulunduğu Siyonist çevrelerden farklı düşünmüştür. Onun Siyonizm hareketine dâhil olması, Yahudiliğe ait her şeyin kayıtsız şartsız kabulü anlamına gelmediği gibi o, eleştirel düşüncesini ve sorgulayıcı tavrını her zaman korumuştur.⁸⁵

3.1.1.Buber’in Herzl’in Hareketine Dâhil Olması

Martin Buber, Leipzig’de üniversiteye başladığında, ilk kez Siyonizm hareketi ile karşılaşmıştır. Daha sonra kaleme aldığı yazılarında bu hareketin kendini ve köklerini keşfetmesini sağladığını dile getirmiştir. Theodor Herzl de o dönemde kendi yolunu kaybetmiş ve nereye gideceğini bilmeyen pek çok gence umut olduğu gibi, Martin Buber için de bir lider konumundaydı. Hatta 1899’da Herzl’e yazdığı bir mektupta Leipzig’e gelmesini ve oradaki gençleri harekete geçirmesi gerektiğini bildirmiştir.⁸⁶ O dönemde dahi Theodor Herzl ile Martin Buber’in Siyonizm anlayışları karşılaştırıldığında pek çok fark aşikâr bir biçimde görülebilmektedir. Zira Theodor Herzl bir Batı Yahudisi’dir ve onun etkisinde kalıp fikir dünyasını geliştirmiş olduğu havza Buber’in yetiştiği çevreden çok farklıdır. Herzl, Yahudiliğe hiçbir zaman içeriden bakamamıştır. Onun için Siyonizm, Aydınlanmanın doğal haklar teorisinin bir uzantısıdır. Herzl’e göre uygun bir zemin ve makul şartlarda bir ulus bir toprakta gelişebilir. Dolayısıyla Herzl için Siyonizm, dinî bir hareket olmaktan öte siyasi bir hüviyete sahiptir. Bunun en açık göstergesi ise, Osmanlı ve İngiltere ile Filistin

⁸³ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 30.

⁸⁴ Tanah’ın Hâkimler Kitabı’nın 13 ila 16. pasajlarında bahsi geçen Samson, Tanrı tarafından özel bir misyonla görevlendirilmiş bir hâkimdir ve Filistinliler’e karşı savaştan güçlü bir savaşçı olarak bilinir.

⁸⁵ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 23.

⁸⁶ Frank Wooldridge Buckner Buckner, *Zionism and Socialism in the Theology of Martin Buber* (Department of Religion Duke University, 1987), 11.

konusundaki müzakereler sonuçsuz kalınca Uganda’da toprak bulma çabasıdır.⁸⁷ Buber için Siyonizm, Yahudilerin “Yahudi” olduklarını o dönemde aşıkâr bir biçimde ve yüksek sesle söyleyebildikleri ilk siyasi ve seküler hareket olmuştur. Bundan dolayı Siyonizm hareketinin öneminin yadsınamaz olduğunu dile getirmiştir. Ancak Buber’in Siyonizm’e yaklaşımı o dönemde dahi antisemitizme bir panzehir işlevi görmesinden ziyade bir Yahudi aydınlanması olabileceği şeklindedir. Buber için Siyonizm, o döneme kadar oluşturduğu felsefi düşüncesini uygulayabileceği bir alan haline gelmiştir. Zira Buber, Siyonizm hareketi içinde aktif rol almasından evvel Nietzsche’nin pek çok fikrinden etkilenmiş ve zihin dünyasında meydana getirdiği yeni bir insan profilini onun felsefesinde bulmuştur. Dolayısıyla Buber için Siyonizm, bu yeni insan profilini çizebileceği ve bu profili varlığa getirebileceği bir yer işlevi görmüştür.⁸⁸ 1901 yılında Theodor Herzl, Buber’e kendi haftalık dergisi, *Die Welt* dergisinin editörlüğünü teklif ettiğinde, bu derginin genç Yahudiler için ruhani ve sanatsal anlamda merkez bir rol oynaması gerektiğini söyleyerek kabul etmiştir. Buber’in bu dergide bulunduğu sürece yaptığı çalışmalara bakıldığında kendisini var olan Yahudi toplumuna değil, hayalini kurup idealize ettiği bir Yahudi toplumuna adanmış görülmektedir.⁸⁹

Buber’in Siyonizm anlayışı zamanla evrilip şekil değiştirse de özünde hiç sapmamıştır. Siyonizm’i her daim Yahudilere bu dünyada Tanrı tarafından verilen misyonu gerçekleştirme aracı olarak değerlendirdiği için henüz harekete fiili olarak katılmadan evvel Yahudilerin içinde bulunduğu rehaveti sert bir biçimde muhtelif yazılarında eleştirmiştir. Bu minvalde pek çok şiir yayımlamış ve bu yayımladığı şiirlerle Yahudilerin kendi özlerine, dinlerine ve vatanlarına dönmeksizin hiçbir zaman huzura erişemeyeceklerini dile getirmiştir.⁹⁰ “Dua” başlığını verdiği şiirinde Yahudilerin yeniden o ruhu bulmalarına işaret etmiştir.

(.....)

Tanrım, kaybolan şevki geri ver

Tükenmiş halkıma.

Onlara ruhundan ver

⁸⁷ Buckner, *Zionism and Socialism in the Theology of Martin Buber*, 11.

⁸⁸ Buckner, *Zionism and Socialism in the Theology of Martin Buber*, 9.

⁸⁹ Buckner, *Zionism and Socialism in the Theology of Martin Buber*, 10.

⁹⁰ Gilya Gerda Schmidt, *The First Buber: Youthful Zionist Writings of Martin Buber* (New York: Syracuse University Press, 1999), 13.

*Çatırdayan, vahşi alevlerle.
Gör, yalnızca bir ateş onları kurtarabilir
Ve vahşi bir terk edilmişlik.
Uyandır bizi, Baba, ve yönlendir
Ürdün Nehri'ne.*⁹¹

Buber, Siyonizm'in kutsal topraklara dönmeden önce gerçekleşebileceğini savunmuştur. Siyon'un ilk olarak kişinin içinde var olabileceğini ve ancak bu içsel dönüşümden sonra kutsal topraklarda yaşamanın bir anlamı olabileceğini vurgulamıştır. Bu bağlamda, Avrupa'ya tam anlamıyla entegre olmayı eleştirerek Yahudilerin kendi öz kimliklerine sadık kalmaları gerektiğini vurgulamıştır. Onlara bu ruhu kutsal kitaptan birtakım meseller ve hikayelerle hatırlatmaya çalışmış ve bu değerlere sahip çıkmaya teşvik etmiştir. Buber, bu fikirlerini muhtelif mecmualarda yayımlamıştır.⁹² Yahudilerin yalnızca güç temelli hareket ederek tüm enerjilerini bir devlet kurmak için harcamalarını sert bir biçimde eleştirmiştir. Buber, Yahudilerin kendi kültürel kimliklerini ve manevi değerlerini tam anlamıyla yeniden inşa etmeden bir devlet kurma girişiminin, dış güçlerin etkisine ve sömürüsüne açık hale geleceğini savunmuştur. Kültürel birliği gerçek gücün kaynağı olarak görmüştür.⁹³

Buber'in yayımladığı bu yazıların amacı, onları eleştirmek yahut tahkir etmekten ziyade içinde bulundukları buhrandan çıkabilecekleri bir yol haritası çizmektir. Buber'in, yaklaşık iki bin yıldır sürgünde kalmış, kendisine yabancılaşmış ve özünden uzaklaşmış olan halkına ilk tavsiye ettiği şey, milli bayramlarına sahip çıkmaları ve onları gözetmeleridir. Ancak milli bayramları gözetmekten kastı, eski geleneği yaşatmanın aksine yepyeni, güçlü ve ortak temeller üzerine bina edilmiş bir toplum oluşturmaktır.⁹⁴ Buber, "Hayat'ın Festivalleri" başlıklı yazısında bu konuya genişçe yer vermiş ve halkının uyanışının ancak bu bayramlar ve festivaller vesilesiyle ve bu birlik ruhuyla mümkün olabileceğini dile getirmiştir. Bu festivalleri (bayramları) gözetmenin ise

⁹¹ Schmidt, *The First Buber*, 12.

⁹² Schmidt, *The First Buber*.

⁹³ Buckner, *Zionism and Socialism in the Theology of Martin Buber*, 21.

⁹⁴ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 32.

Tanrı'nın emri olduğu için değil, bu topluma bir irade kazandırdığı için gözetilmesi gerektiğini savunmuştur.⁹⁵

Buber, “Gegentwartsarbeit” adlı yazısında Siyonizm’in ilk kez bir hareket olarak ortaya çıktığı dönemlerde kimlik krizi yaşayan ve herhangi bir yere kendini adayamamış pek çok genç tarafından benimsendiğini dile getirmiştir. Ancak bu gençler her ne kadar bu hareketi benimsemiş ve bu harekette pek çok görev almış olsalar da bu hareket gençlerin içinde bulundukları manevi krizi aşmalarının önüne geçememiş ve onları tatmin edememiştir. Buber bunun sebebinin Siyonizm kavramının içinin doldurulamamasıyla ilgili olduğunu düşünmüştür. Çünkü o dönemde Siyonizm hareketine daha fazla genci çekebilmek için denenen yöntemlerin onları yalnızca harekete dahil ettiğini ancak herhangi dönüşümü gerçekleştirmekten yahut harekete bir mana vermekten yoksun olduğunu ifade etmiştir.⁹⁶

Buber, Siyonizm’in yalnızca teoride kalmasının ve bir ütopya olmasının ötesine geçebilmenin tek çözümünün kapsamlı bir yol haritası ortaya koymakla mümkün olabileceğini ileri sürmüştür. En çok eleştirdiği noktalardan biri de o dönemde Siyonizm’e davet edilen gençlerin farklılıklarının ve yeteneklerinin dikkate alınmamasıdır. Buber’in çözüm olarak sunduğu şey, Siyonizm’e davet edilen her bir bireyin biricikliğinin vurgulanması, yetenek ve ilgi alanlarının dikkate alınarak bu harekete katılımlarının sağlanmasıdır. Yalnızca bu şekilde harekete katılanların Siyonizm ruhuna bir katkısının olabileceğini savunmuştur. Hareketin amacını ortaya koyarken de Yahudi halkının toprak yahut maddi kazançlarının elde edilmesinin yerine kendi özlerine dönüşlerinin ve içsel birliklerinin yakalanmasının önemsenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu anlamda Yahudilerin topyekûn ortak bir eğitime tabi tutulması ve yine ortak bir amaca yöneltmeleri gerektiğini düşünmüştür. Ona göre, her ne kadar kendinden evvelki Siyonizm anlayışı insanları ortak bir amaca yöneltse de harekete bir anlam vermek ve insanları bu hususta eğitmek açısından eksiktirler.⁹⁷

Buber, Siyonizm’in “Yahudi Rönesansı”nı gerçekleştirebileceğine inanmıştır. Bu kavramı oldukça bilinçli bir şekilde kullanmıştır. Rönesans’ın hiçbir zaman bir geriye

⁹⁵ Schmidt, *The First Buber*, 19.

⁹⁶ Schmidt, *The First Buber*, 26.

⁹⁷ Schmidt, *The First Buber*, 25.

dönüş olmadığını bilakis yeniden doğmak manasına geldiğini ifade etmiştir.⁹⁸ Ona göre Yahudiler, yıllarca sürgünde bulundukları yerlerde tüm güç ve izzetlerini yitirmiştir. Ancak, bu kökü kazınmış bir yitirmeden ziyade bir kaybolmadır. Yahudilerin yeniden kendilerini bulmaları gerekmekte ve kadim geçmişlerinden aldıkları miras ile yeniden yaratmaya ve üretmeye başlamalıdır.⁹⁹ Bu üretme ise salt politik alanda bir üretme değil; sanattan edebiyata, felsefeden ekonomiye kadar hayatın her alanında olmalıdır. İşte Siyonizm, Yahudilerin tüm bunları gerçekleştirebileceği ve tüm Yahudiler arasında ortak olan bir vasıtaadır. Siyonizm yıllardır yolunu şaşırmış Yahudi için bir yol haritasıdır.

Buber'e göre, Siyonizm hareketinin Yahudilerde hedeflenen bütünleştirme, üretme ve yeniden yaratma işlevini görmesi için sistematik bir biçimde sunulması ve sistematik bir hale getirilmesi gerekmektedir. Ancak siyasi bir parti gibi hareket ederek ya da hareketi siyasi bir parti haline getirerek Siyonizm'in tüm bu dönüşümü sağlayacağını düşünmek bir ütopyadır. Ona göre Siyonizm hareketinin hedeflenen kitleye aktarılabilmesi için düzenli bir eğitim sistemine ihtiyaç vardır. Bu eğitim sistemi ise yalnızca bir okul ile mümkün olur. Bu okul hem Yahudi tarihini, Yahudi problemini ve onların insanlarla ilişkilerini araştırmalı hem de Yahudilikle alakalı tüm bu araştırmaları gençlere aktarabilmelidir. İşte tam da bu sebepten Buber, dördüncü Siyonist kongrede ilk kez bir Yahudi araştırmaları ve çalışmaları üniversitesi kurmaktan bahsetmiştir. Bu üniversitenin programı içinse bir dizi tavsiyede bulunmuştur. Buber'e göre bu üniversitenin gayesi, yeni nesil ve modern düşünebilen Yahudiler yetiştirmektir. Bu üniversitenin müfredatı da seçilmiş bir kurul tarafından hazırlanmalıdır. Müfredatın içeriğinde yalnızca eski usul tarih, edebiyat ve teoloji, modern akademik metodolojinin takip edileceği antropoloji, filoloji, mukayeseli tarih ve dinler tarihi gibi disiplinler de yer almalıdır. Kurulacak üniversite için uygun kadronun yalnızca Avrupa'da olması sebebiyle üniversite Avrupa'da olmalıdır. Okulun yönetimi, Yahudi akademisi tarafından atanan bir yönetim kadrosuyla sağlanmalıdır.¹⁰⁰

Siyonizm'in sistematik bir hale gelmesi ve Yahudileri içsel dönüştürme vasıtası olabilmesi için bir Yahudi okulu ya da üniversitesinin ardından ısrarla tavsiye ettiği bir

⁹⁸ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 30.

⁹⁹ Schmidt, *The First Buber*, 33.

¹⁰⁰ Schmidt, *The First Buber*, 41.

diğer husus ise sanatta gelişmedir.¹⁰¹ Bu bağlamda Buber, Yahudi kültürünü ve kimliğini güçlendirecek merkezlerin, eğitim kurumlarının ve sanat organizasyonlarının kurulmasının önemine inanmıştır. Özellikle Yahudi tiyatrolarının oluşturulması gerektiğini düşünmüştür. Zira onun sayesinde Yahudi halkı kolektif kimliklerini pekiştirebilir ve geniş bir kamuoyu oluşturabilirlerdi.¹⁰² Martin Buber, sanatta gelişmenin yavaş ancak kararlı bir biçimde olması gerektiğini ileri sürmüştür. Ona göre pek çok sanat alanında eşzamanlı olarak çalışmalara başlanmalıdır. Buber'e göre Yahudilerin kaybettiği benlik bilincini yeniden inşa etmek; yalnızca sürüldükleri topraklara dönmekle değil, onlara kendi tarihlerini hatırlatacak ve yeni bir kimlik yaratmalarını sağlayacak kendilerine ait edebiyat, resim ve tiyatro gibi sanat dallarının oluşmasıyla mümkündür.¹⁰³ Bunun için bir dizi yol haritası ortaya koymayı uygun gören Buber, görsel sanatlar alanındaki gelişimin kabaca üç merhalede ilerlemesi gerektiğini söylemiştir. Bunlardan ilki, büyük şehirlerde münferit olarak Yahudilere ait eserlerin bir sergisinin yapılmasıdır. Bu sergiler, Yahudi olan yahut Yahudi olmayan herkesin bilinçlenmesi amacını taşımalıdır. Ayrıca bu çalışmalar başka şehirlerde de sergilenmelidir.¹⁰⁴ İkinci olarak, potansiyeli olan bölgelerde tamamen Yahudi sanatına hasredilmiş yayınevleri ve dağıtım merkezlerinin kurulmasıdır. Böylece Yahudilerle ilgili kamuoyu oluşturmak daha kolay hale gelecektir. Üçüncü olaraksa hem ortak bir ekonomik kaynak oluşturması hem de alandaki çalışmaların sistematik hale gelip devamlılık göstermesi bakımından bir dernek kurulmalıdır. Tüm bunlarla birlikte çalışmalar pek çok kişiye duyurulabilecek ve kamuoyu oluşturulabilecektir.¹⁰⁵

Edebiyat alanındaki çalışmalar için de dört aşamalı bir yöntem tavsiye etmiştir. Bunlardan ilki, yaşadıkları yerlerdeki basın Yahudi edebiyatına yer verecek şekilde dönüştürülmesi ve bu davanın daha fazla insana ulaşmasının sağlanmasıdır. İkincisi, Yahudiler arasında, kısa roman, hikâye ve şiir gibi edebiyatın farklı alanlarında yarışmalar düzenleyip modern Yahudi edebiyatına katkıda bulunulmasıdır. Üçüncüsü, Yahudi edebiyatından seçkilerle halka açık okumalar yapılması ve bu eserlerin tiyatroya

¹⁰¹ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 40.

¹⁰² Schmidt, *The First Buber*, 43.

¹⁰³ Schmidt, *The First Buber*, 80.

¹⁰⁴ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 39.

¹⁰⁵ Schmidt, *The First Buber*, 159.

dönüştürülmesidir. Dördüncüsü ise modern bir Yahudi yayınevi kurularak kadim ve modern eserlerin basılmasıdır.¹⁰⁶

Martin Buber'in sanatta ve edebiyatta basım ve yayını bu kadar önemsemesinin nedeni, yalnızca insanlara davalarını tanıtmak değil aynı zamanda herhangi bir sebepten Siyonizm hareketine mesafeli durmuş ve o zamana değin katılmamış kimseleri de çalışmalardan haberdar etmek ve özellikle entelektüel çevreleri harekete dâhil etmektir. Buber, bu insanları harekete dâhil ederken daha önceki yıllarda da vurguladığı hususa dikkat çekerek herkesin kendi Siyonizm'iyle davaya katılmasını ve hangi yönde maharetli ise davanın o yönünü kalkındırması gerektiğini düşünmüştür.¹⁰⁷

Buber, 1901 yılında kaleme aldığı bir yazısında insanların Siyonizm davasına destek verirken pek çok farklı motivasyon kaynağının olduğunu dile getirmiştir. Bir kısım insanın yalnızca antisemitizmden bıktığı için bu davaya katıldığını ve Yahudilerin başka bir ülkede özgürce yaşayabilmesi adına Siyonizm'i desteklediğini ileri sürmüştür. Yaşadığı yerlerde rahat olan Yahudiler içinse, Siyonizm sadece zor durumda olan Yahudilere bir destek mahiyetindedir. Bu yolla vicdanlarını rahatlatmaya çalışmışlardır. Bir diğer grup içinse, hayati öneme sahip bir mesele olup, Yahudi halkının acı çekmekten kurtarılması hedefini ihtiva etmektedir. Martin Buber'e göre bunların hepsinde bir çıkar söz konusudur ve hakiki manadan uzaktır. Çünkü hiçbirinde ilahi bir gaye yoktur. Buber'e göre Siyonizm'i Yahudiler için bu kadar önemli kılan şey, Yahudilerin "yaratabilme" kabiliyetine erişebilmesidir. Bu yaratabilme kabiliyeti, çok uzun zamandır yitip olan Yahudilerin kadim eşsizliklerinden yeni değerler, yeni eserler üretmeyi içermektedir.¹⁰⁸ Ona göre Siyonizm, Siyon idealine sahip olmak, Siyon'a dönmek ve Yahudi eşsizliğini modern zamana göre uyarlayıp kendini yeniden keşfetmek manasına gelmektedir.¹⁰⁹ Bu ideale sahip olmak, Yahudilerin nelere sahip olduğunu hatırlatıp, neleri yapma istidadının olduğunu gösterir.

Martin Buber, muhtelif zamanlarda kaleme aldığı yazılarında Siyon topraklarına dönmeden evvel, Siyon'un ilk olarak insanın kendi içinde gerçekleşmesi gerektiğini

¹⁰⁶ Schmidt, *The First Buber*, 61.

¹⁰⁷ Schmidt, *The First Buber*, 62.

¹⁰⁸ Schmidt, *The First Buber*, 107.

¹⁰⁹ Hillel Goldberg, "The Early Buber and The Jewish Law", *Tradition: A Journal of Orthodox Jewish Thought* 21/1 (1983), 69.

iddia etmiştir.¹¹⁰ Siyon topraklarına gitmeden önce herkesin o kutsallığı yaşamaya hazır hale gelmesi gerektiğine inanmıştır. Ancak böyle bir olgunluğa eriştikten sonra Siyon topraklarına dönmenin bir manası vardır. İçsel dönüşüm olmadan ve Siyon'u kendi içinde diriltmeden Siyon topraklarına gitmenin hiçbir manasının olmadığını ileri sürmüştür.¹¹¹

Martin Buber'e göre toprağın bizatihi kendisinden bir mucize beklemek yanlıştır. Dolayısıyla ilk olarak Siyon'a göç edip daha sonra Yahudi halkının eğitilmesini öne süren fikirlerin her zaman karşısında yer almıştır. Bu sebepten ötürü bir Yahudi Okulu kurmayı ve temel, ortak bir eğitimin verilmesi gerektiğini savunmuştur.¹¹²

Martin Buber'in Siyonizm'e yaklaşımının ilk yılları değerlendirilecek olursa, dikkat çeken ilk husus Siyonizm'le birlikte hedeflenen gelişimin tedricen gerçekleşmesidir. Zira o, ilk olarak Yahudilerin sürgünde oldukları ülkelerde Siyon'u kendi içlerinden başlatmaları gerektiğini düşünmüştür. Siyon'u kendi içinde başlatmak yahut Siyon'u kişinin kendi içinde diriltmesi ise yine birtakım çalışmalarla mümkün hale gelebilir. Zira Yahudiler, binlerce yıllık sürgün hayatlarında özlerine dair ve Yahudileri Yahudi yapan ne varsa kaybetmişlerdir. Dolayısıyla ilk kazanımları gereken şey toprak değil, kaybettikleri sanat, edebiyat, dil ve dinî bayram ve törenleridir.¹¹³ Bunların tekrardan kazanılmasının ardından toprağa dönüş yapılmalıdır. Martin Buber, kutsal toprakların içsel dönüşüm olmadan bir öneminin olmadığını söylese de tüm bu dönüşümler gerçekleştikten sonra kutsal topraklara dönmeyi gerekli görmüş ve Yahudilere, Filistin'e gidip kendi Yahudi Filistinlerini yaratmalarını tavsiye etmiştir. Kutsal toprakların bizatihi kendisinin Yahudilere kendi öz ruhlarını yeniden vereceğine inanmıştır. Burada önemli olan husus, Yahudilerin herhangi toprağının olması değil, tüm Yahudilerin Filistin'de olması gerektiğidir. Zira sahip olduğu nehirlerle, vadilerle, bitki örtüsüyle ve atalarına ev sahipliği yapmış olmasıyla kutsal topraklar Yahudilere gerçek özünü ve ruhunu verecek olan araçtır. Bunu söylerken de anne-çocuk alegorisi üzerinden örneklendirerek korkmuş bir çocuğu herkesin sakinleştirmeye çalışacağını

¹¹⁰ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 29.

¹¹¹ Schmidt, *The First Buber*, 112.

¹¹² Schmidt, *The First Buber*, 118.

¹¹³ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 26.

ancak onu tek sakinleştirecek olanın annesi olabileceğini ifade ederek Filistin’den başka bir toprağın Yahudiler için yuva olamayacağını söylemiştir.¹¹⁴

Siyonist harekete 1897 yılında yapılan ilk Siyonizm kongresinden bir yıl sonra katılmasına rağmen Buber’in hareket içerisindeki duruşu, Siyonizm’in o dönemki lideri Theodor Herzl’in yaklaşımından çok farklıdır. Buber, Siyonizm’i daha önce bahsi geçtiği üzere hiçbir zaman yalnızca bir toprak meselesi olarak görmemiştir. Buber’in bu harekete yüklediği mana, toprağın çok ötesinde Yahudi köklerine bir dönüş, asimile olmaktan bir kaçış ve Yahudilerin yaratma güçlerini yeniden kazanabilecekleri bir vesiledir.¹¹⁵

Buber her sene düzenli olarak toplanan bu Siyonist kongrelere çok ehemmiyet göstermiştir. Zira kongreler onun için yalnızca hareketin planlamasının yapıldığı toplantılar değildir. Kongreler Yahudiler için bir şeyler yapmak isteyen ancak muhtelif nedenlerden ötürü yapamayan her Yahudi için bir fırsat niteliğinde olmuştur. Kongreler, o dönemde çaresiz kalan pek çok Yahudi için bir umut ışığıdır. Bu yüzden de Martin Buber kongrelerden dağın zirvesinde yanan bir şenlik ateşi olarak bahsetmiştir.¹¹⁶

Buber’in içinde bulunduğu çevreden farklı düşünmesi, hareketin içinde başka bir gruplaşmaya sebep olmuştur. Martin Buber ve onun gibi düşünenler sanatsal faaliyetleriyle, kutsal kitaptaki öyküleri yeniden yorumlamalarıyla ve İbraniceden Almancaya yaptıkları çevirilerle bu hareketin yalnızca siyasi bir hareket olmasının önüne geçip onu daha geniş ve derin bir akıma dönüştürüp zenginleştirmiştir.¹¹⁷

1899 yılında üçüncü Siyonizm kongresinde Buber, Siyonizm’le ilgili bu fikirlerini açık bir şekilde tüm kongre üyelerinin önünde dile getirmiştir. Bu kongredeki konuşması Siyonizm hareketinin daha dar ve politik bir tanımlamasına karşın Yahudi kültürel hareketinin dinamiği olması gerektiği üzerinedir. Siyonist davanın desteklenmesi için tüm insanları kazanmaları gerektiğini ancak insanları davalarına çağırırken siyasi birtakım argümanlar yerine onların içsel dönüşümünü hedefleyerek bu davaya dâhil etmenin doğru yol olduğunu ifade etmiştir.¹¹⁸ Buber ve Berthold Feiwel önderliğinde

¹¹⁴ Schmidt, *The First Buber*, 206.

¹¹⁵ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 26.

¹¹⁶ Schmidt, *The First Buber*, 17.

¹¹⁷ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 40.

¹¹⁸ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 30.

Yahudi sanatının ve Yahudi şiir koleksiyonlarının da yer aldığı “Judischer Verlag” isimli bir yayınevi kurulmuştur. Yayınevinin edebiyat bölümü Martin Buber’in yönetimindedir. Onun yaptığı çalışmalar Kültürel Siyonizm’e büyük katkılar sağlamış olsa da Siyasi Siyonizm’e bir saldırı olarak değerlendirilmiştir.¹¹⁹

3.1.2. Martin Buber’in Theodor Herzl’den Ayrılması

Martin Buber harekete dâhil olduğu ilk günden beri Herzl’in Siyasi Siyonizm’ine çok uzaktır. Fakat Herzl’in kitleleri harekete geçirme gücü ve Avrupa’daki dağınık Yahudileri bir amaç etrafında toplayabilmiş olması, Buber’in Herzl’in Siyonizm algısındaki pek çok eksiği görmezden gelebilmesini sağlamıştır. Fakat birlikte çalışmaya başladıklarında Yahudileri etrafında toplamış olduğu gayenin, Yahudilerin aydınlanması, gelişmesi veya dönüşmesi için hiçbir şekilde faydalı olmadığını görmüştür. Birlikte çalıştıkları süre zarfında pek çok kez karşı karşıya gelmiş ve ihtilaf etmişlerdir.

Martin Buber ve arkadaşlarının Theodor Herzl’in lideri olduğu Siyasi Siyonizm’den kesin bir şekilde ayrılmaları ise, beşinci Siyonist kongrede ortaya atılan Yahudi anavatanının Filistin yerine Britanya’ya ait Doğu Kenya’da olabileceği fikrinin ortaya atılmasıyla olmuştur. Altıncı kongreye gelindiğinde Herzl, Uganda’ya bir keşif gezisi yapma konusunda kongrenin oylarının çoğunluğunu almayı başarmıştır. Bu karardan sonra Buber ve arkadaşları Herzl’i davaya ihanet etmekle suçlamışlardır.¹²⁰

1901 yılında başlayan Herzl ile Buber arasındaki bu gerilim 1903’te kesin bir ayrıma dönüşmüştür.¹²¹ Herzl de Buber’i hareketi terk etmekle suçlamıştır. Buber, Herzl’in bu ithamlarına çok öfkelenmiş ve Herzl’in büyük bir lider olduğunu kabul ettiğini ancak onun Yahudiliğini kabul etmediğini dile getirmiştir. Buber’e göre, Avrupa’da ilk kez Yahudiler adına siyasiler ve devlet yöneticileri ile görüşen odur, Yahudileri bir devlet sahibi olmaları gerektiği fikri etrafında toplayan odur, kafası karışmış ve herhangi bir rotası olmayan Yahudileri tek bir fikre kanalize eden odur. Ancak tüm bunlara rağmen Buber; Herzl’i, Spinoza, Israel Baal Shem, Heinrich Heine ya da Ferdinand Lassalle gibi Yahudiliğiyle ön plana çıkarıp, Yahudi kimliğini övmenin yanlış olacağını söylemiştir. Buber’e göre Herzl, Siyonizm’i hiçbir zaman bütünlüğü içinde

¹¹⁹ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 31.

¹²⁰ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 32.

¹²¹ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 41.

kavrayamamıştır ve bu hareketin yalnızca politik kısmı onun hareket noktası olmuştur. Hareketi her zaman kendiyile ve kendi fikirleriyle özdeşleştirmiştir. Bu da Herzl'in hem en güçlü yanı hem de en zayıf özelliği olmuştur.¹²²

Martin Buber, Herzl'in ölümünden sonra yazdığı bir yazıda onun hakkındaki düşüncelerini sarıh bir biçimde ortaya koymuştur. Ona göre, Theodor Herzl'in içinde yetiştiği çevre Herzl'in bu hareketi anlamlandırmasındaki en önemli husustur. Çünkü Herzl, Batı Avrupa'da yetişmiş bir Yahudi'dir ve Doğu Avrupalı Yahudilerin tecrübe ettiği acı ve zorlukları görmemiştir. Hiçbir zaman Yahudilerle derin ilişkiler kurmamış ve Yahudi eğitimi almamıştır. Onun kendisini Yahudi olarak tanımlaması sadece karakteristik özellikleri bakımındandır ve aktif olarak Yahudi hareketleri içerisine dâhil olmasının sebebi de Yahudilikle alakalı değil, kendi kişisel arzularını tatmin etmek içindir. Martin Buber'e göre o tam bir insandır ama hiçbir zaman tam bir Yahudi olmamıştır.¹²³ Ayrıca onun en büyük hatası Siyonizm algısıdır. Çünkü Herzl Siyonizm'i hiçbir zaman bir bütün olarak değerlendirememiştir.¹²⁴ Siyonizm'in kendisini münferit bir dava haline getirmekle bütünü yok saymıştır ve Siyonizm'in büyük bir organizmanın yalnızca küçük bir parçası olduğunu anlamamıştır. Siyonizm'i özde var olan bir şey olarak görmek yerine sonradan ihdas edilmiş bir hareket olarak görmüştür.¹²⁵

Buber'in o dönemin ana akım siyasi Siyonizm'den ayrılmasının bir diğer nedeni de o dönemde tıpkı Herzl gibi Yahudileri fikirleriyle etrafında toplamayı başarabilen Ahad Ha'am takma adıyla Asher Hirsch Ginsberg'e karşı Herzl'in düşmanlığıdır. Kültürel ve Spiritüel Siyonizm'in fikir babası olarak kabul edilen Ahad Ha'am, Herzl'in politik girişimlerine karşı çıkmış, Filistin'de Yahudilerin oraya yerleşme şekillerini ve Araplara karşı tutumlarını eleştirmiş ve bu eleştirilerini birtakım yayın organlarında yayınlamıştır. Herzl, Ahad Ha'am'ı meçhul ve niyeti belirsiz olmakla suçlamış ve yazdıklarının Siyonizm'le bir ilgisinin olmadığını iddia etmiştir. Bunun yanı sıra Theodor Herzl, başta Buber olmak üzere Siyonist hareket içerisinde bulunanları da kendiyile Ahad Ha'am arasında bir tercih yapmaya zorlamıştır.¹²⁶

¹²² Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 34.

¹²³ Schmidt, *The First Buber*, 160.

¹²⁴ Grete Schaeder, *The Hebrew Humanism of Martin Buber*, çev. Noah J. Jacobs (Toronto: Wayne State University Press, 1973), 240.

¹²⁵ Schmidt, *The First Buber*, 161.

¹²⁶ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 33.

Buber, her ne kadar Herzl'in iyi bir lider olduğuna inansa da onun Siyonizm'e yaklaşımını eksik ve hatalı bulmuştur. Dolayısıyla bu yol ayrımında Buber, Ahad Ha'am'ın yanında olmuş ve onun Siyonizm'e yaklaşımının Siyon idealine daha uygun olduğunu düşünmüştür.¹²⁷ Buber, Theodor Herzl ve Ahad Ha'am arasındaki bu ayrımı bir lider ve bir öğretmen arasındaki farka benzetmiştir. Bir topluluğun, öğretisi ve iç dinamikleri olmaksızın yalnızca iyi bir liderle başarıya ulaşmasının mümkün olabileceğini ancak bunun ulaşılması istenilen ve bir öze sahip olan asıl dava olmayacağını dile getirmiştir. Lideri olmayan insanların belki başarıya ulaşamayacağını ve mutsuz olabileceklerini ancak lideri herhangi bir samimi öğretiye sahip olmayan insanların üç kat daha mutsuz olacağını ifade etmiştir.¹²⁸

3.2. MARTİN BUBER'İN SİYONİZM ANLAYIŞININ GELİŞİMİ VE GEÇ DÖNEM SİYONİZM ANLAYIŞI

Martin Buber, Siyonist harekete dâhil olduğu 1897-1898 yıllarından itibaren aktif siyaset ve yazın hayatı içinde bulunmuş ve çok yoğun bir şekilde çalışmıştır. Martin Buber için bu hareketin içinde olmak, Yahudilerin özlerini, kendilerini ve Tanrı'nın onlara yüklemiş olduğu misyonu, Yahudi halkına yeniden hatırlatmak için bir vesiledir. Onun için Siyonizm, Yahudilerin kadim mirasından yeniden bir Yahudi toplumu oluşturabilecekleri Yahudi Rönesansı'nın başlatıcısı olmuştur. Ancak Theodor Herzl'in lideri olduğu Siyonizm, Martin Buber'in düşündüğü ve hayal ettiği biçimde ilerlememiştir. O, dönemin milliyetçi herhangi bir hareketinden farklı değildir. Bu da tam olarak Martin Buber'in endişe ettiği husustur. Zira Martin Buber'in Siyonizm ile hedeflediği şey ve o dönemki Siyasi Siyonizm'in hedefledikleri birbiriyle örtüşmemektedir.¹²⁹ Özellikle beşinci kongreden sonra Martin Buber ve yakın çevresi dışında onlar gibi düşünen insanların sayısının azlığı Martin Buber ve onun gibi düşünenlerin bu yolda ne kadar yalnız olduğunu göstermiştir. Altıncı kongreden sonra eşi Paula'ya bir mektup yazıp bu siyasi karmaşıklıklardan nasıl bunaldığını anlatmıştır.¹³⁰

¹²⁷ Buber, *On Zion*, 144.

¹²⁸ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 36.

¹²⁹ Buber, *On Zion*, 140.

¹³⁰ Buckner, *Zionism and Socialism in the Theology of Martin Buber*, 25.

Buber tüm bu olanlardan sonra siyasetten ve aktif yazın hayatından çekilme kararı almış ve 1904-1909 yılları arasında Siyonizm'e dair herhangi bir yayın yapmamıştır ve bu süre zarfında kendisinin felsefi düşünce sistemini tamamıyla etkilemiş olan Hasidizm ile meşgul olmuştur.¹³¹

3.2.1 Martin Buber'in Siyasete Ara Vermesi ve Hasidizm

Martin Buber 1898 ve 1904 yılları arasında aktif olarak Siyonist hareket içinde yer almış, bilgi birikimini kullanabileceği ve enerjisini kanallize edebileceği bir yer bulmuştur. Ancak Siyonist hareketin içinde olmak ve aktif olarak bu harekete katkıda bulunmak, Martin Buber'i manevi olarak tatmin etmemiştir. Martin Buber bu hareket ile erken dönem gençliğinde arasına mesafe koyduğu Yahudilik ile barışmıştır fakat onun için bu yol nihai bir amaç değil yalnızca kâmil bir Yahudi olma yolunda tek başına yeterli olmayacak bir tür araç vazifesi görmüştür.¹³²

Martin Buber için Siyonist hareketin içinde olmak, kâmil bir Yahudi olma yolundaki ilk aşamadır. Siyonist hareketin içinde bulunduğu süre zarfında kendi inandığı doğrular için mücadele etmiş ve Siyonizm'e bu minvalde yön vermeye çalışmıştır.¹³³ Onun için Siyonizm, hiçbir zaman yalnızca politik bir mesele olmamıştır. Siyonist harekete ilk katıldığı günden beri Siyonizm'in misyonunun Yahudiler için dinî ve kültürel bir yenilenme vasıtası olduğu üzerinde durmuş ve Theodor Herzl'in Yahudi Devleti vizyonunu uzun bir müddet görmezden gelmiştir.¹³⁴

1904 yılında kendi iç dünyasında meydana gelen buhranlar sebebiyle Siyonist hareket içindeki aktif siyasetine bir müddet ara verme kararı almıştır. Bu süre zarfında hem harekette aktif olarak yer almamış hem de Siyonizm'le alakalı herhangi bir yayın yapmamıştır. Kendisini tamamen Hasidizm'i araştırmaya ve anlamaya adanmış ve bu süre içinde çocukluğunda öğrendiği fakat daha sonra terk ettiği İbranice diline tekrardan

¹³¹ Ronald Gregor Smith, *Martin Buber* (Richmond: John Knox Press, 1967), 5.

¹³² Smith, *Martin Buber*, 5.

¹³³ Jeffrey Andrew Barash, "Politics and Theology: The Debate on Zionism between Hermann Cohen and Martin Buber", *Dialogue as a Trans-disciplinary Concept*, ed. Paul Mendes-Flohr, Martin Buber's Philosophy of Dialogue and its Contemporary Reception (De Gruyter, 2015), 56.

¹³⁴ Zohar Maor, "Stateless Zionism: Old Traditions, New Ideologies", *Review of Nationalities* 8 (2018), 67.

ağırlık vermiş ve Hasidik metinleri okumuştur. Hatta 1905 ve 1906 yıllarında Floransa’da iken Hasidizm ile alakalı iki kitap yayımlamıştır.¹³⁵

Martin Buber’in içinde bulunduğu ruhi ve fiziki bu karmaşadan sıyrılmak için ilk sığındığı yer, küçükken dedesinin yanında öğrendikleri ve hatırladıkları olmuştur. Aslında Martin Buber’i Hasidizm’i araştırmaya ve bu hususta derinleşmeye iten en önemli faktör de kendisinin daha evvel aşına olduğu ve kendini rahat ve güvende hissettiği bir alan olmuş olmasıdır.¹³⁶ “Hasid” terimi İbranicede “dindar” anlamına gelmektedir ve Buber’in ilgilendiği Hasidizm, Doğu Avrupa Yahudiliğinde on sekizinci yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan popüler bir dinî harekettir.¹³⁷ On dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda dünyanın diğer bölgelerine, özellikle de Filistin ve Amerika Birleşik Devletleri’ne yayılmıştır. Komün yaşam ve karizmatik liderliğin yanı sıra “vecd”, “kitlesel coşku” ve sıkı grup bağlılıklarına odaklanır. Hasidizm’de, tüm otantik ilişkilerin Ebedi Olan’da birleştiğine ve dolayısıyla insanlar birbirleriyle ve doğal dünyayla samimi bir ilişki kurduklarında Tanrı’yla da ilişki kurduklarına inanılmaktadır.¹³⁸ Hasidizm’in bu yönü Buber’i büyük ölçüde etkilemiştir. Hatta kendisine felsefe alanında ün kazandırmış olan diyalojik felsefesinin temellerini de bu dönemde atmış ve “Ben ve Sen” adlı eserini kaleme almıştır.

Buber, Hasidizm’in Yahudiliğin yenilenmesi için bir kaynak olduğunu dile getirmiştir. Çünkü Hasidizm’de çileciliği değil, Tanrı’nın sevincini vurgulayan bir mistisizm olduğunu söyleyen Buber aynı şekilde Hasidizm’de dünyadan kaçış veya dünyayı kerih görme yerine dünyayı tamamlamaya dair ve onu ihya etmeye dair bir coşku bulduğunu ifade etmiştir.¹³⁹

Martin Buber için politikadan uzak kalmak ve bu konularla ilgili herhangi bir yayın yapmamak kendi düşünce sisteminin gelişimi ve tekâmülü açısından çok önemli bir rol oynamıştır. Zira Martin Buber, bu beş yılın sonunda Hasidizm ile birlikte mükemmel insan fikrine ulaştığını ifade etmiştir.¹⁴⁰ Kendisinin bu serüveninden söz ederken de yanlış bir çalışma alanından kurtulduğunu ve bu alandan kurtulup inziva sürecine

¹³⁵ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 40.

¹³⁶ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 61.

¹³⁷ Smith, *Martin Buber*, 12.

¹³⁸ Martin Buber, *Hasidism* (New York, Philosophical Library, 1948), 165.

¹³⁹ Buckner, *Zionism and Socialism in the Theology of Martin Buber*, 36.

¹⁴⁰ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 39.

girmesi ve Hasidizm'i yeniden keşfetmesiyle Yahudiliğin derûnuna nüfuz ettiğini belirtmiştir. Bu sürecin sonunda Yahudilik ile bağlarının geliştiğini ve özgürleştiğini hissettiğini dile getirmiştir.¹⁴¹ Bu dönemin sonunda da Yahudilerin birlikte kuracakları bir topluluğun muhakkak Filistin'de olması gerektiğini ifade etmiştir. Filistin toprağının bizatihi kendisi Yahudilere bekledikleri o ışığı ve canlılığı getirecektir. Bunun yanı sıra Yahudiler Asyalı olduklarından saf bir Batı toplumuna asla asimile olamayacaklardır. Bu sebepten ötürü, Yahudilerin kendilerinin ne olduğunu hatırlamak için Filistin'e dönmelerinin şart olduğunu ifade etmiştir.¹⁴² Hatta bir adım daha ileri giderek Siyonizm'in orada tesis edilmesiyle birlikte dünya barışının da tesis edilmiş olacağını iddia etmiştir. Zira Filistin konumu itibarıyla hem Doğu hem Batı için kritik bir yerdedir. Dolayısıyla buradaki huzurun tesisi dünyadaki huzurun tesisi anlamına gelmektedir.¹⁴³ Bu dönemde ortaya koymuş olduğu Siyonizm tanımından da anlaşıldığı kadarıyla, Ahad Ha'am'ın etkisinde kalarak geliştirdiği "Kültürel Siyonizm"ın yerini bu dönemden sonra sosyal temellere dayanan bir "Dinî Siyonizm" almaya başlamıştır.

3.2.2. Birinci Dünya Harbi ve Sonrasında Gelişen Siyonizm Anlayışı

Birinci Dünya Harbi, Martin Buber'in teolojisinde pek çok farklı gelişim ve değişime sebep olmuştur. O, milyonlarca insanın öldüğü ve dünya düzeninin tamamıyla değiştiği bir savaşa tanıklık etmiş ve buna paralel olarak düşünce sisteminde birtakım değişim ve dönüşüm meydana gelmiştir. Martin Buber'in felsefesini inşa etmek için kurmuş olduğu tüm kavramları yeniden tanımlaması Buber için kaçınılmaz bir hal almıştır.

Siyonizm Buber'in rekonstrüksiyona tabi tuttuğu kavramların başında gelmektedir. Savaşın evvelinde Buber, Siyonizm kavramını kademeli bir şekilde geliştirmiştir. İlk olarak siyasi ve daha çok milliyetçiliğe dayanan Siyonizm'i benimsemiş ve daha sonra yerini Yahudilerin milli bayramlarının ve sanat anlayışlarının işbaşında olduğu Kültürel Siyonizm'e bırakmıştır. İnzivaya çekildiği beş yıldan sonra Kültürel Siyonizm, dinî metinlerin temelini oluşturduğu Dinî Siyonizm'e dönüşmüştür. Burada bir ayrıntıyı zikretmek gerekmektedir. Buber'in bahsi geçen dönemlerde geliştirdiği Siyonizm anlayışı hiçbir zaman bir öncekini reddetmemiş ve her bir dönemdeki Siyonizm kavramı, bir önceki dönemi de kapsayarak genişlemiştir.

¹⁴¹ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 40.

¹⁴² Buckner, *Zionism and Socialism in the Theology of Martin Buber*, 66.

¹⁴³ Buckner, *Zionism and Socialism in the Theology of Martin Buber*, 67.

Savaş sonrası Siyonizm anlayışı da önceki Siyonizm kavramlarını teşmil etmektedir. Ancak savaş sonrası geliştirdiği Siyonizm anlayışı diğerleri ile mukayese edildiğinde Buber'in pratik hayatta bir çözüm arayışı içinde olduğu görülebilmektedir. Bir başka deyişle savaş öncesindeki Siyonizm anlayışında teorik olarak bir gelişme görülebilmekte, savaş sonrasında ise teorisini geliştirdiği Siyonizm'i pratik hayata uygulamaya çalışmaktadır.

1919 yılı Mart ayında Buber, büyük güçlerin temsilcilerinin Avrupa ve Yakın Doğu bölgesel ilişkilerinin yeni düzenini değerlendirdiği Paris'teki antlaşma müzakereleri nedeniyle Siyonist hareketin kritik bir kararla karşı karşıya olduğunu fark etmiştir. Arkadaşı Yahudi ve sosyal anarşist olan Gustav Landauer'in benimsediği şiddetsizlik ve gerçek sosyal yapıcılık öğretisine sadık kalan Buber, Yahudi halkının, Yahudiliğin halklar arasında adalet ve hakikat olması yönündeki içkin talebine şiddet uygulayan herhangi bir eylemle özgürleştirilebileceği fikrini kesin bir şekilde reddetmiştir. Buber, Paris'te hazırlanmakta olan bu antlaşmanın, halkların değil devlet yapılarının bir birliği olduğunu ileri sürmüştür. Buber, Filistin'in egemen siyasete, ekonomiye ve kültüre dâhil edilmesine izin verilirse, hiçbir zaman gerçekten Yahudilerin hayalini kurduğu Siyon'un gerçekleşemeyeceğini öne sürmüştür. Bunun sadece bireyin asimilasyonu yerine, halkın asimilasyonunun olacağını ifade etmiştir. Gerçek anlamda Yahudi bir Filistin'in, Batı ile Doğu arasında arabulucu bir işlev görebileceğini ifade etmiştir. Ancak ekonomik ve siyasi emperyalizmin “güçle şişmiş ama yakında çökmeye hazır” İngiliz-Amerikan kapitalizminin bir ajanının Siyon'a dikilmesi halinde, o zaman tüm çabaların boşa gideceğini öne sürmüştür. Versay'ın kutsal olmayan ruhunun¹⁴⁴ asla gerçekleştiremeyeceği köprüyü Yahudi halkının kendi sosyalist gerçeğinden inşa edebileceğini iddia etmiştir.¹⁴⁵

Ernst Simon'a göre Buber'in hayatında 1919 ile 1930 yılları arasındaki on yıl, 1898 ile 1904 yılları arasındaki gençlik günleriyle hayli benzerlik taşımaktadır. Bu on yıllık velûd dönemin hazırlayıcısı ise, Buber'in *Der Jude*'un editörü olarak yorulmak bilmez çalışması, çeşitli yayın organlarında Siyonist Komünal Sosyalizmi öğretmesi ve dar, kendine hizmet eden milliyetçiliğin her türüne karşı amansız düşmanlığı olmuştur.

¹⁴⁴ Buber, bu terkip ile Versay'da yapılan Paris Barış Konferansı'na atıfta bulunmuş ve sadece emperyal güçlerin amaçlarına hizmet ettiğini düşündüğü bu anlaşma ile Filistin'de idealize ettiği Yahudi Devleti'nin kurulamayacağını ifade etmiştir.

¹⁴⁵ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 118.

Birinci Dünya Harbi'nin etkileri Buber'in felsefi düşünce dünyasında geri dönülmez birtakım değişiklik ve gelişmelere sebebiyet vermiştir; o zamandan ölümüne kadar da Yishuv'un (Filistin'deki Yahudi yerleşimi) "tüm uluslar gibi bir ulus" olmasına karşı Yahudi halkına hitaben yaptığı ikazlarında herhangi bir gevşeme olmamıştır.¹⁴⁶

Buber'e göre modern milliyetçilik putperestlik anlamına gelmektedir ve bu putun Yahudi ismi taşıması da bunu değiştirmemektedir. "Yüzyılın egemen dogması", her ulusu kendi efendisi ve yargıcı yapan, "yalnızca kendisine karşı yükümlü ve yalnızca kendisine karşı sorumlu kılan" ve "ulusların egemenliğinin kutsal olmayan dogması"dır. Gerçek bir rönesans sadece ulusal eğilimlerden değil, yenilenmiş ve ulvi hedefleri olan bir ruhtan doğmuştur. Ona göre, "İbranilik" değil bunun yerine "İbrani Hümanizmi" Yahudi yenilenme hareketinin merkezinde yer almalıdır. Bu özgürleşme ve kurtuluşu başarmak için, kendine ait bir toprak ve gerçek bir cemaat gereklidir. "Gerçek cemaat ise geleceğin Sina'sıdır."¹⁴⁷

Buber'in ısrarla üzerinde durduğu cemaat kavramı o dönemde pek çok kişiyi etkilemiş ve hali hazırda Filistin bölgesinde yaşayan Yahudilerin de kendi aralarında aynı amaçları taşıyan bir topluluk, bir cemaat kurma çabalarını hızlandırmıştır. Bu anlamda Buber'in Siyon idealini gerçekleştirmedeki cemaat ve cemaat ruhuna yaptığı vurgu, Sosyalizm ve Siyonizm'i mezcetmiş olan ve hali hazırda orada yaşayan tarıma dayalı bir topluluk olan *kibbutz* ile benzerlikler taşımaktadır. Buber'in bilhassa Birinci Dünya Harbi'nden sonraki fikirleri *kibbutz* üzerinde etkili olmuştur.¹⁴⁸

Buber'in zihnindeki cemaat fikri, Birinci Dünya Harbi sırasında ve sonrasında *Halutz* hareketinin yükselişine ve İşçi Siyonizm'i olarak adlandırılan hareketin başlangıcına katkıda bulunmuştur. Buber'in düşüncesi, Siyonist sosyalizm anlayışında, Filistin'de ortaya çıkan ve Genç İşçiler ya da *Hapoel Hazair* olarak bilinen toprak işçileri topluluğuyla birçok noktada örtüşmektedir. Hapoel Hazair 1920'ye kadar bir parti olmayıp, birbirine sıkı sıkıya bağlı insanlardan oluşan canlı bir topluluk özelliği taşımaktadır. Hapoel Hazair'in vurgusu, Buber'in ve Landauer'inki gibi, siyaset ya da devlet değil, kişisel farkındalık, Yahudi yeniden doğuşunun taşıyıcısı olarak kişinin tüm

¹⁴⁶ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 118.

¹⁴⁷ Martin Buber, *Israel and the World : Essays in a Time of Crisis* (New York : Schocken Books, 1948), 224.

¹⁴⁸ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 119.

insanlığının katılımı üzerinedir. Hapoel Hazair'in merkezinde, elli yaşında Rusya'dan Filistin'e gelen ve ölümüne kadar bir kibbutzta yaşayan İşçi Siyonizminin öncüsü A. D. Gordon vardır. A. D. Gordon, Buber için Moses Hess, Pinsker ve Herzl'den Ahad Ha'am ve Rav Kook'a kadar Siyon'un diğer tüm modern temsilcilerinden daha fazla önem taşıyan kişidir. Buber, Ahad Ha'am'ı lider Herzl'e tercih etmişti ama A. D. Gordon'da Ahad Ha'am'dan daha fazla ve liderden ziyade gerçek bir mürşit görmüştür; Gordon'un öğretisi insan imgesidir, Gordon'un hayatının öğretisi, apaçık, sıradan, sessizliğin kelimelerden daha önemli olduğu bir öğretilerdir. Buber, Gordon'da, kendisinin felsefi temellerini oluşturduğu ama somutlaştıramadığı, bir başka deyişle ütöpik Siyon idealinin varlığa gelmesini gerçekleştiren kişiyi görmüştür. Buber, Gordon'un, modern Yahudi ulusal hareketinde halk ile İsrail toprağı arasındaki eşsiz ilişkiye dair kavrayışı ve yenilenmeyi herkesten daha iyi ifade ettiğini dile getirmiştir.¹⁴⁹

Gordon'a göre asıl mesele, kendimiz için varoluşun ve yaşamın gizemiyle yeni bir ilişki kurmaktır. Nasıl ki İsrail varlığa ancak Filistin topraklarında gelebiliyorsa, aynı şekilde varoluşun gizemiyle dinî bir ilişkiyi de ancak orada yeniden kurabilir. Gordon, Buber için, kibbutztaki yoldaşlarına kendilerini bugünün sorunları içinde kaybetmemeleri, Diaspora'daki Yahudi dostlarına da kendilerini tarihin akışı içinde yok olup gitmemeleri konusunda ikaz eden, şimdiki çalışmayı ebedi olana, bin yılların hakikatini gündelik hayattaki hakikate katma çağrısında bulunan gerçek bir öncü olmuştur. Buber ve takipçileri ile Gordon'un Hapoel Hazair'i, bihassa toplum konusundaki düşüncelerinin benzerliği nedeniyle 1919-1921 yılları arasında güçlerini birleştirerek Halutzim hareketinde yeni bir atılım yaratmışlardır. Hans Kohn'a göre bu dönem, en iyi Yahudi gençlerinin Avrupa'yı terk edip Filistin'e gitmek ve orada yeni bir Yahudi ve insan toplumunun inşası için bir çalışma ve cemaat hayatı kurmak üzere kendilerini birçok yönden hazırladıkları ve harekete geçtikleri yıllar olmuştur.¹⁵⁰

Buber, 1920 yılının Mart ayında Prag'da Orta ve Doğu Avrupa'dan Siyonist hareketin genç temsilcilerinin başı olarak Filistin'den Hapoel Hazair temsilcileri bir araya gelmiştir. İlk ilkesi Yahudi halkının ulusal ve toplumsal sorunlarının bölünmez bütünlüğü olan ve Marksist olmasa da Sosyalist Emekçi Siyonistlerden oluşan dünya birliği kurmayı hedefledikleri bir konferans düzenlenmiştir. Burada "Güç değil ama

¹⁴⁹ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 119.

¹⁵⁰ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 120.

güç histerisi kötüdür” diyen Buber’e göre bu histerinin ilk işareti de, bir birey ve bir ulus olarak kendi haklarını başkalarının haklarından sürekli olarak ayırmaya çalışmaktır. Gerçek bir ulusun değerleri benzersizdir; başka hiçbir ulusun değerleriyle karşılaştırılmaları gerekmemektedir. Ancak, o dönemin hastalıklı milliyetçilik akımına kapılan kişi, halkının en iyi olduğunu iddia ederken aynı zamanda ulusunu yalnızca kendi ulusuna karşı sorumlu görmektedir.¹⁵¹ Buber’e göre böyle bir ulus ve dolayısıyla böyle bir milliyetçilik o halkın gençlerinin en iyilerini tüketen bir *Molek* (Molek, Tanah’ta birkaç kez ismi geçen ve kendisine canlı kız ve çocuk yakılarak kurban edilen Ammonluların, Kenanlıların ve Fenikelilerin inandığı Tanrı olarak bilinmektedir) haline gelir.¹⁵²

Karlsbad’da düzenlenen on ikinci Siyonist kongrede bu hastalıklı milliyetçiliği aşmanın özellikle Yahudiler için bir ölüm kalım meselesi olduğunu dile getirmiştir. Karlsbad’da düzenlenen bu Siyonist Kongre’nin en dikkat çekici sonucu, Buber’in ortaya koyduğu Siyonist sosyalizm değil, o dönemde sadece onun ve birkaç arkadaşının gördüğü pratik sonucu, yani Filistin’de ve çevresinde yaşayan Arap halklarıyla iş birliği yapılması, ortak yerleşimlerin inşa edilmesi ve Filistin’in Ortadoğu’da bir sosyal yenilenme merkezi ve örneği haline getirilmesi gerekliliğidir. Buber’in bu kongredeki konuşmaları Birinci Dünya Harbi sonrasında olgunlaşan Siyonizm anlayışını anlayabilmek açısından oldukça önemlidir. Kongrenin Siyasi Komitesi’nde bulunan Ernst Simon, Buber’in orada Arap sorunu hakkında söylediği pek çok şeye tanıklık etmiştir. En önemlisi de evrensel bir tarihsel yasayı dile getirmiş olmasıdır: Bir halkın ilerlemesi ve gelişmesi komşu halkların da ilerlemesine ve gelişmesine yol açacaktır; Siyonist hareket Arap uluslarının birliğini hızlandıracaktır. Filistin’deki Yahudiler, Arap komşularını uzlaşmanın mümkün olmadığı düşmanlara dönüştürmek yerine ilerlemelerine yardımcı olmalıdır. Simon, Buber’in o kongredeki açıklamalarının pek de alıcısı olmadığını ve onun nüfuzunun artacağı yerde azaldığını dile getirmiştir.¹⁵³

Ernst Simon, Buber’in bu konuşmasını alkışlayarak onun kongredeki ifadelerini desteklediğini gösteren pek az sayıdaki katılımcıdan biridir. Buber’in konuşmasının Simon’da yarattığı etki, 1966’da ifade ettiği gibi, on yıllar sonra da devam etmiştir.

¹⁵¹ Buber, *Israel and the World*, 216.

¹⁵² Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 121.

¹⁵³ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 121.

Simon, o zamandan beri Buber'in sözlerinin kalbinden hiç çıkmadığını ve kırk yıl boyunca Buber'in yanı sıra, o sözlerin de Simon'un Siyonizm yolunu belirleyen faktörlerden biri haline geldiğini eklemiştir. Simon'un İsrail siyasetinde, özellikle de *B'rith Shalom* ve *Ihud*'un Araplarla yakınlaşma çabalarında oynadığı rol göz önüne alındığında, Buber'in sözlerinin ne denli etkili olduğu anlaşılabilmektedir.¹⁵⁴

Buber'in bu kongrede açıkça ve ısrarla üzerinde durduğu bu husus, daha sonra benimseyeceği Siyonizm anlayışının en önemli unsuru ve çözülmesi gereken bir problemi ortaya koyduğu başat meselelerden biri haline gelmiştir. Bu kongrede ifade ettiği şeylerden biri, Arap halkıyla adil bir birlik içinde, ortak yaşam alanı oluşturmak ve üye ulusların her birinin rahatsız edilmeden özerk bir şekilde gelişmesini garanti altına alacak, ekonomik ve kültürel olarak gelişen bir ortaklığa dönüştürmek istediklerini belirtmesidir.¹⁵⁵

Kongrenin sonucuna bakıldığında Buber başarılı görünmektedir; çünkü kongreden bu anlamda bir karar çıkartmayı başarmıştır. Ancak ne yazık ki bu, sadece görünüşte bir başarıdır. Buber'in konuşması ve kongreden çıkan sonuçlar, Yayın Komitesi'nden geçtiğinde, kararların çoğunun içi boşaltılmıştır ve pratikte uygulanması için hiçbir ciddi girişimde bulunulmamıştır. Robert Weltsch, kongrenin böyle bir öneriyi reddetmeye cesaret edemeyeceğini, çünkü bunun Arap ve İngiliz anti-Siyonistlerin, Siyonistlerin Arapları ezmek ya da bastırmak istedikleri iddiasına gerçeklik kazandıracağını belirtmiştir. Ancak Yayın Komitesi, Buber'in kendisinin de yirmi altı yıl sonra Judah Magnes'in yetmişinci doğum günü vesilesiyle açıkladığı gibi, Buber'in kongrede sunduğu orijinal metni mümkün olduğunca sulandırmaya çalışmıştır. Buber, komiteden çıkan sonuçları gördüğünde hayal kırıklığına uğramış ve bu da onu bir kez daha aktif Siyonist siyasetten çekilmeye yöneltmiştir.¹⁵⁶ Buber 1921 yılının Ekim ayında kaleme aldığı bir yazısında, kongreden çıkan sonuçlara dair hayal kırıklığı ve şaşkınlığından bahsetmiştir. Kongreden çıkan kararların nihai hali ona teslim edildiğinde sadece başladığı bir işi tamamlaması gerektiğini düşünmüş ve bu harekete dair ümitleri ciddi bir biçimde azalmıştır.¹⁵⁷ Kongrede alınan kararları göz önünde

¹⁵⁴ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 121.

¹⁵⁵ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 122.

¹⁵⁶ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 122.

¹⁵⁷ Martin Buber, *A Land of Two Peoples: Martin Buber on Jews and Arabs*, ed. Paul Mendes-Flohr (Chicago, IL: University of Chicago Press, 2005), 65.

bulundurarak Siyonizm'e dair iddialarının İngiltere'nin Filistin üzerindeki manda emelleriyle karıştığını ve bu nedenle Avrupa ve Asya'da İngiliz emperyalizminin amaçları olarak görüldüklerini, bunun yanlış fakat düzeltilmesinin de oldukça zor bir kanaat olduğunu dile getirmiştir.¹⁵⁸

Buber, Siyonistlerin çoğunu, İsrail'in egemenliğinin aynı zamanda rakiplerinin ve düşmanlarının da egemenliği olduğunu, İsrailoğullarını Mısır topraklarından çıkaran Rabbin, Filistinlileri Kaptor'dan ve Suriyelileri Kir'den de çıkardığını unutmakla suçlamıştır. Bu enternasyonalizm ruhu içinde, kongre vesilesiyle, Buber ve bazı arkadaşları bir "Uluslararası Anlayış için Yahudi Topluluğu" kurma girişiminde bulunmuşlardır. Bu girişim, insan ruhunun açık ya da gizli sömürüsü olarak siyasetin mevcut tüm güçlü yöntemlerinin yerine, insan ruhunun açılmasına yönelik büyük bir girişim olarak eğitim yöntemini koyacak gerçek insan topluluklarının bir birliği olması hasebiyle hayli önem arz etmektedir. Buradan hareketle Buber, eğitim felsefesine yaptığı en büyük katkılarından biri olan bir eğitimci ile propogandacı arasındaki farkı ortaya koymaktadır. Buber'in burada kendi hakikatini, manipüle ettiği kişilere empoze eden propagandacı ile başkalarının kendini bulmasına yardım eden ve yardım ettiği her bir kişinin, hakikatle kendi benzersiz ilişkisini bulacağına güvenen gerçek eğitimci arasındaki ayrıma vurgu yapması oldukça mühimdir. Martin Buber'e göre tüm gerçek eğitim, kişinin kendisini keşfetmesine ve kendisini açmasına yönelik bir yardımdır.¹⁵⁹

Buber'e göre modern insanın başlıca kötülüğü, kendisini ve dünyasını yok etmeye hazırlanan tüm yaşamın siyasallaştırmasıdır. Politik olanın bu tahakkümüne karşı çıkan eğitici tutum, aslında bu zor zamanlarda siyasallaşmaya verilmiş protest bir yanıttır.¹⁶⁰ Buber'in hem Birinci Dünya Harbi'ne tanıklık etmesi hem de Siyasi Siyonizm'in diğer tüm fikirleri bastırıp egemen görüş olması ve Martin Buber'in arkadaşlarından bazıları da dâhil, inandıkları ve uğruna mücadeleler verdikleri davadan ayrılanların olması onu kişiye ve topluma başka bir gözle bakmaya yöneltmiştir. Buna ek olarak onu, o dönemdeki kişiler arası, toplumlar arası ve nihayetinde kişi ile Tanrı arasındaki ilişkileri

¹⁵⁸ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 123.

¹⁵⁹ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 124.

¹⁶⁰ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 150.

ele almaya da sevk etmiş ve Buber'i, kendisine “diyalog felsefesinin babası” ünvanı verilmesine sebep olan “Ben ve Sen” adlı kitabı yazmaya yöneltmiştir.¹⁶¹

3.2.3. Buber'in Diyalojik Felsefesi Paralelinde Gelişen Siyonizm Anlayışı

Martin Buber, 1904'te başladığı beş yıllık inziva hayatına Prag üniversitesindeki Yahudi gençlere verdiği bir konferans ile son vermiştir. Martin Buber'ın bu konferansa davet edilmesi, beş yıl önce Siyonizm'e gönül vermiş bir genç olmasından dolayı değil, Hasidizmsiz bir Yahudi rönesansının olmayacağını iddia eden bir düşünür olmasından dolayıdır. Martin Buber'in bu konferansa davet edilmesi, siyasi ve manevi vechesi boş olan bir Siyonizm'in insanları tatmin etmediğini göstermektedir.¹⁶²

Buber'in o dönemde yaptığı çalışmalar, özellikle Doğu Avrupa'daki Yahudi gençler üzerinde çok etkili olmuştur. Onun Siyonizm anlayışının Yahudilerin kendi kimliklerini yeniden kazanabilecekleri, kendi kaderlerini tayin edebilecekleri ve ulus barışına katkı sağlayabilecekleri manevi bir yuva olarak görmesi dönemin Yahudi gençlerini derinden etkilemiştir. Martin Buber'in öğrencileri arasında olan Gershom Scholem, o dönemde Almanya ve Avusturya'da Martin Buber'in çalışmaları ve konuşmaları kadar Yahudi gençlerini hiçbir şeyin etkilemediğinden ve yaptığı konuşmaların yıllar sonra dahi tüm ayrıntılarıyla hatırlandığından bahsetmiştir.¹⁶³ Samuel Hugo Bergman (1883-1975), Hans Kohn (1891-1971), Akiva Ernst Simon (1899-1988) ve Robert Weltsch (1891-1982) gibi pek çok devlet karşıtı Siyonist de Martin Buber'in ortaya koymuş olduğu bu manevi ve kültürel Siyonizm'den etkilenmiş ve düşüncelerinin ilk nüvelerini onun Siyonizm'e yaklaşımıyla temellendirmişlerdir.¹⁶⁴

Martin Buber'in Siyonizm anlayışı ilk olarak Hasidizm'i araştırması ve onu kendi düşünce yapısıyla mezcetmesiyle ilk dönem Siyonizmi'nden farklılaşmış ve daha sonra karşılaştığı tarihi olaylar ve felsefesindeki değişikliklerle birlikte gittikçe daha kapsayıcı ve pratik bir hale bürünmüştür. Filistin'e farklı dönemlerde yaptığı seyahatlerde, Filistin'de kurulacak bir Yahudi Devleti'nin oradaki Araplarla iş birliği yapmaksızın mümkün olmayacağını anlamış ve muhtelif platformlarda bunu dile getirmekten çekinmemiştir. Ernst Simon, Martin Buber'in 1919 ve 1930 yılları arasındaki

¹⁶¹ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 124.

¹⁶² Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 55.

¹⁶³ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 61.

¹⁶⁴ Maor, “Stateless Zionism”, 66.

mücadelelerini 1898 ve 1904 yılları arasındaki gençlik dönemiyle karşılaştırmış ve pek çok benzerlik olduğunu öne sürmüştür. Buber'in öne sürdüğü düşünceler artık çok daha sağlam olsa da Buber'in düşüncelerindeki yalnızlığı yine aynıdır. Zira Buber, dar görüşlü, bencil ve bir put haline gelmiş modern milliyetçiliğin bilhassa Siyonizm kisvesi altında yapılmasına şiddetle karşı çıkmıştır. Ona göre Siyonizm, ruhsuz bir milliyetçilik olmaktan ziyade Yahudilerin özlerini yeniden keşfedebilecekleri bir yoldur.¹⁶⁵

Martin Buber, inzivaya çekildiği beş yıllık dönemde Siyonizm'le alakalı çalışmalarını sonlandırıp tamamen toplum ve toplumun özü gibi meselelerle meşgul olmuştur. Aslında Buber'in Hasidizm'e yönelmesi ve inzivaya çekilmesi, insanlardan uzaklaşmak için yahut kendini toplumdan soyutlaması için değildir. Onun inzivaya çekilmesi, Siyasi Siyonizm'le tanıştığı Siyonizm anlayışının, Kültürel Siyonizm'e evrilmesinin doğal bir sonucudur. Zira bu dönemde toplum, toplum olabilme ve birlikte yaşayabilme gibi meseleler üzerine çalışmış ve bu da aslında daha sonra ortaya koyacağı diyalojik felsefesinin temellerini oluşturmuştur.¹⁶⁶

Martin Buber'in felsefesindeki değişim ve gelişmeler de onun Siyonizm anlayışını derinleştirmiştir. Zira 1923 yılında yayımladığı "Ben ve Sen" adlı çalışmasında ortaya koyduğu diyalojik felsefe de onun Siyonizm kavramını daha kapsayıcı hale getirmiştir. Martin Buber'in bu çalışmasında kurmuş olduğu felsefi sisteme göre adil ve uyumlu bir toplumun inşası ancak bireylerin arasındaki gerçek ve samimi bir diyalog yoluyla mümkündür.¹⁶⁷

Martin Buber'in diyalog felsefesini oluşturan unsurlara bakıldığında, bu unsurların pek çok farklı döneme ait kişi ve düşünce akımlarından müteşekkil olduğu görülebilmektedir. Buber'in diyalog felsefesinin ve bunun en sarıh bir biçimde ortaya konulduğu "Ben ve Sen" isimli eserinin ortaya çıkmasındaki en büyük faktör, şüphesiz ki Birinci Dünya Harbi'nin yıkıcı sonuçlarına şahitlik etmesidir. Zira Martin Buber savaştan önce pek çok yönden hayata karşı oldukça optimist bir tutum takınmıştır. Hatta savaş ilk patlak verdiğinde, bunun o dönemki katı ve acımasız birtakım düzen ve sistemleri ortadan kaldıracağına ve yeni bir toplum kuracağına inandığından ötürü,

¹⁶⁵ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 61.

¹⁶⁶ Buckner, *Zionism and Socialism in the Theology of Martin Buber*, 29.

¹⁶⁷ Smith, *Martin Buber*, 19.

savaşın ilk yıllarında savaş karşıtı herhangi bir şey kaleme almamıştır.¹⁶⁸ Ancak savaşın sonlarına doğru hiçbir şeyin düşündüğü gibi ilerlemediğini görmüş ve hatta savaştan sonraki insanlar ve toplumlar arası ilişkilere baktığında savaş sonrası dönemin, savaş zamanından bile daha çirkin ve acımasız olduğunu ifade etmiştir. Bu da doğrudan Buber'i insanı, toplumu, insanlar ve toplumlar arası ilişkileri ve nihayetinde insanın Tanrı ile ilişkisini incelemeye sevk etmiştir.¹⁶⁹ Bu ilişkileri, geçmiş yaşantıları ve kurduğu felsefî sistemler aracılığıyla incelemiş ve yine bu süzgeçlerden geçirerek bir sonuca varmıştır.

Buber'in diyalog felsefesini etkileyen en önemli unsurlardan biri inziva hayatındayken meşgul olduğu Hasidizm'dir. Zira Hasidizm'de insanın Tanrı ile ilişkisi ve diğer insanlarla olan ilişkileri karşılıklı anlama, sevgi ve saygı temelinde ele alınmaktadır. Buna ilaveten Hasidizm'de Tanrı ile kişisel ve derin bir bağ kurma arayışı mevcuttur. Buber bu anlamda Hasidizm'den etkilenmiş ve insanın başta Tanrı ile daha sonra diğer insanlarla bağlarını derinleştirmesini amaçlamıştır.¹⁷⁰ Bu anlamda Buber'in "Ebedi Sen" olarak ortaya koyduğu, toplulukta Tanrı'nın gerçekleşmesi fikrinin de temelleri yine Hasidizm'de bulunabilmektedir.

Buber'in diyalog felsefesinde izleri görülebilen bir başka unsur da varoluşçu felsefedir. Daha önce bahsi geçtiği üzere Martin Buber erken gençlik döneminden itibaren Kierkegaard ve Nietzsche gibi varoluşçu filozoflara ilgi duymuş ve onların birtakım hususiyetlerini kendi felsefesine de uyarlamıştır. Varoluşçulukta yaşamın anlamını arama ve bu anlamı kişinin kendisiyle, ötekilerle ve evrenle ilişkilendirme çabası vardır. Buber'in diyalog felsefesinde, iletişim sadece yüzeysel bir bilgi aktarımı olmayıp, aynı zamanda derinlikli bir anlam arayışı ve anlam oluşturma sürecini de ihtiva etmektedir. İnsanlar arasındaki diyalog bu anlam arayışının bir parçasıdır ve insanların birbirleriyle nasıl diyalog kurdukları o manayı oluşturup oluşturamayacaklarını da belirlemektedir.

Buber'e göre insan ilişkileri genelde iki temel şekilde gerçekleşmektedir: "Ben ve Sen" ve "Ben ve O". "Ben ve O" şeklindeki iletişim türünde diğer insanlar nesneleştirilerek kullanılmaktadır ve burada ilişki oldukça soğuk ve işlevseldir. "Ben ve Sen" şeklindeki iletişim türünde ise, diğer kişi bir nesne olarak değil, kişi muhatabını kendisinin bir

¹⁶⁸ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 87.

¹⁶⁹ Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 94.

¹⁷⁰ Buber, *Hasidism*, 168.

uzantısı olarak görmektedir. Dolayısıyla bu tür bir iletişimde derin ve anlamlı ilişkiler kurulabilmektedir. Buber “Ben ve Sen” ilişkisinde benliğin özgünlüğünü vurgulamakta ve diğer kişi ile iletişimde benliğin korunması ve bireysellik üzerine vurgu yapmaktadır. Ancak bu bireysellik diğer kişi ile olan ilişkiyi zenginleştirmekte ve derinleştirmektedir. Ayrıca Tanrı ile olan ilişkide de “Ben ve Sen” iletişim biçiminin benimsenmesi gerektiğini düşünmektedir. Buber, Ben ve Sen iletişim türünde insan ile Tanrı arasındaki ilişkinin kişisel olduğunu göstermek istemektedir. Zira insan Tanrı’yı ancak başka bir insanı tanıdığı gibi bilebilmektedir. Buber’e göre Tanrı bilgisi nesnelleştirilemez ve doğrulanamazdır. Her insanın Tanrı ile ilişkisi biriciktir.¹⁷¹

Buber’in savaş yıllarında geliştirdiği ve savaş sonrasında olgunluğa ulaşan diyalog felsefesi, onun Siyonizm anlayışını da doğrudan etkilemiştir. Burada kurmuş olduğu “Ben ve Sen” iletişim biçiminin toplumdaki ilişkiler için de kaçınılmaz olduğunu dile getirmiştir. Buber’e göre, Filistin bölgesinde kurulacak bir İsrail devletinin de “Ben ve Sen” ilişkisine dayanması gerekmektedir. Bu felsefenin temellerini oluşturduğu bir toplumun taşıması gereken bir dizi hususiyet vardır. Bu ilkelere dayanan toplumda, iş birliği ve ortak sorumluluk olmalıdır ve topyekûn bir kalkınma hedeflenmelidir. Bu toplumda herkes birbirinin haklarına saygı duymalı, ötekini kültürünü, dinini ve karakterini tanımalı ve kabul etmelidir. Tam da bu noktada Buber, Arap ve Yahudi diyalogunun gerekliliği ve imkânı üzerinde durmuş ve bu konu hakkında bir dizi öneride bulunmuştur. Martin Buber’in Siyonizm anlayışına göre, İsrail’de kurulacak olan bir devlet yalnızca Yahudilerin refahını değil oradaki Arap halklarının da refahını ve gelişimini sağlamalıdır.¹⁷² Çünkü burada kurulacak olan İsrail Devleti ne o dönemde tüm dünyayı etkisi altına almış olan modern milliyetçiliğin kutsal topraklardaki bir yansıması ne de kapitalizmin oradaki ayağıdır.¹⁷³ Siyon, Yahudiler aracılığıyla tüm insanlığa barış getirecek bir kurtuluş vasıtasıdır. Bu kurtuluştan gerçekleşmesi ise yalnızca oradaki Araplarla samimi bir iş birliği ve Filistin’i Ortadoğu’da sosyal bir yenilenme merkezi yapma emeliyle mümkündür.¹⁷⁴

¹⁷¹ Stuart Charmé, “The Two I-Thou Relations in Martin Buber’s Philosophy”, *The Harvard Theological Review* 70/1/2 (1977), 162.

¹⁷² Friedman, *Encounter on the Narrow Ridge*, 121.

¹⁷³ Schaefer, *The Hebrew Humanism of Martin Buber*, 253.

¹⁷⁴ Maor, “Stateless Zionism”, 70.

Martin Buber, tehlikesini sezdiği modern milliyetçiliğin Yahudileri ele geçirmesine engel olabilmek için o dönem ayrılmaz bir bütün gibi görülen devlet ve milliyetçilik kavramlarını birbirinden ayırarak devlet milliyetçiliğinin, milliyetçiliğin yalnızca bir yüzünü temsil ettiğini ve bu tür bir milliyetçiliğin Arap-İsrail çatışmasını körükleyebileceğini dile getirmiştir. Ona göre Filistin’de kurulacak olan devletin benimsemesi gereken milliyetçilik, komün yaşama ve toprağın işlenmesine odaklanan bir milliyetçilik olmalıdır. Bu milliyetçilik ise kapsayıcı bir milliyetçilik olup Araplar ile iş birliğini de beraberinde getirmektedir.¹⁷⁵

Buber’e göre Siyonizm’in amacı Yahudi yönetimi kurmak değil, Yahudi kişiliğinin dönüşümü, özünü yeniden keşfetmesi ve rehabilitasyonudur. Böylesine ulvi bir amaca, haksızlık yapılarak yahut ahlak dışı yollarla ulaşılması mümkün değildir. Mülkiyete susamışlık ve güce açlıktan kaynaklanan bir Yahudi Devleti’nin Siyonizm’e hizmet etmektense onu ihlal edeceğini ifade etmiştir.¹⁷⁶

Martin Buber’in dönemin Siyonistlerinden en büyük farkı Arap sorununu ortaya koymaktan ziyade bu soruna bir çözüm arayışı bulmaya çalışması ve bunun siyaset ile pratik hayatta uygulama yoluyla çözülebileceğine inanmasıdır. Zira o dönemdeki Siyonistler arasında da Arap sorunu ve Arapların mağdur olduğunu kabul edenler mevcuttur. Ancak bu probleme çözüm olarak bir şey sunmaktan ziyade Arapların mağduriyetinin Yahudilerin mağduriyetine kıyasla daha az olduğunu ileri sürmüşlerdir. Zira Yahudilerin bir vatani yoktur ancak Arapların gidebilecekleri pek çok yer vardır. Bu sebeple o dönem Siyonistlerin düşüncesine göre, Arapların mağduriyeti tolere edilebilir bir özellik taşımaktadır.¹⁷⁷

Buber’e göre Arap mağduriyetini kabul etmek bu meselenin çözümü için yeterli değildir. Her iki taraf için mesele adil bir şekilde çözülene kadar Arap mağduriyeti Siyonist hareketin gündeminde olmalıdır.¹⁷⁸ Buber’e göre bu mesele çözülmezse Arap sorunu ve mağduriyeti Siyonist hareketin ahlaki ve manevi temeline zarar verecektir. Bu

¹⁷⁵ Maor, “Stateless Zionism”, 69.

¹⁷⁶ Maor, “Stateless Zionism”, 71.

¹⁷⁷ Buber, *A Land of Two Peoples*, 7.

¹⁷⁸ Buber, *A Land of Two Peoples*, 12.

yüzden bu konu güç siyaseti taktikleriyle ertelenmemeli ve etkisiz hale getirilmemelidir.¹⁷⁹

Buber ve onun gibi düşünen Siyonistlere göre, Arapların Siyonizm'e muhalefetine sebebi haklarının ve topraklarının gasp edileceği korkusu ve İngilizlerin desteğiyle Yahudilerin onlara ve ülkelerine sahip olabileceği kaygısıdır. Buber ve arkadaşlarına göre bu oldukça haklı ve anlaşılabilir temel bir korkudur. Bunun çözümü ise Arapların bu korkularının giderilmesi ve onlara güvence verilmesidir.¹⁸⁰ Bunun için yapılması gereken ilk şey Arap ve Yahudilerin çıkarlarının birbirlerine yaklaştırılmasıdır. Elbette burada sadece Yahudilere değil Araplara da iş düşmektedir. Ancak bunu yapması gereken, bu planı ortaya koyması gereken daha sonradan oraya gelen Yahudilerdir. Araplar ve Yahudiler arasındaki bu uzlaşmayı sağlaması gereken ve bir barış planı ortaya koyması gereken taraf Yahudilerdir.¹⁸¹ Arapların kültürüne saygı duyulmalı, emperyalizmin vesayetinden kaçınılmalı ve Arap çıkarlarını koruyan sahici bir plan oluşturulmalıdır. Siyonist hareket ancak karşılıklı uzlaşma, saygı ve kardeşlik konusundaki istekliliğini açıkça gösteren jestlerle Arapların güvenini kazanabilir. Buber'in yakın arkadaşlarından Robert Weltsch, on dördüncü Siyonist kongrenin arifesinde bir makale yazmış ve bu makalede bu konuyu sarıh bir biçimde dile getirmiştir. Weltsch, O dönem emperyalist Siyonistlerinin adeta diline pelesenk ettiği "Evi olmayan bir halkın, halkı olmayan bir toprağa göç etmesi" sloganına karşı çıkarak Yahudilerin bir vatanı olmadığını ancak halksız bir toprak bulunmadığını dile getirmiştir.¹⁸²

Martin Buber, Siyonizm'in başarılı olabilmesinin ve Filistin'in zenginleşebilmesinin yegâne yolunun Araplar ve Yahudiler arasındaki uzlaşma ile mümkün olabileceğini savunmuştur.¹⁸³ Şayet Siyonist hareket, Asya halklarının gittikçe güçlenen milliyetçi uyanışına entegre edilemezse başarılı olabilmesi mümkün görünmemektedir. Ayrıca dünya kamuoyunun Filistin'de yerli bir halk olduğunu asla unutmayacağını ve yerli halkların bağımsızlığına artan sempatinin de göz önünde bulundurulması gerektiğini

¹⁷⁹ Buber, *A Land of Two Peoples*, 13.

¹⁸⁰ Buber, *A Land of Two Peoples*, 13.

¹⁸¹ Schaefer, *The Hebrew Humanism of Martin Buber*, 250.

¹⁸² Stefan Vogt, "Robert Weltsch and the Paradoxes of Anti-Nationalist Nationalism", *Jewish Social Studies* 16/3 (2010), 97.

¹⁸³ Buber, *A Land of Two Peoples*, 14.

dile getiren Weltsch, Arapların çıkarlarının gözetilmediği ve kolonyal bir biçimde ilerleyen Siyonizm'in pek çok çevrede sevilmeyen bir hareket haline geleceğini dile getirmiştir. Bu antipatinin ise Yahudilikten değil, Arapların en temel haklarının dikkate alınmamasından kaynaklandığını ifade etmiştir.¹⁸⁴

Martin Buber, Filistin'deki Araplarla bahsettiği bu iş birliği ve dayanışma sağlanmadığı sürece Siyonizm'in amaçlarının da gerçekleşemeyeceğini ileri sürmüştür.¹⁸⁵ Bunun da ötesinde Araplarla birlikte yaşama meselesinin onların bu topraklardaki üçüncü imtihanı olduğunu söylemiştir.¹⁸⁶ Buber'e göre Arap sorununa açık bir şekilde çözüm bulamamak, yalnızca ahlaki bir eksiklik değil aynı zamanda siyasi bir hata da olacaktır. Buber'in en büyük kaygısı Siyonizm'in saf hedeflerine zarar gelmesi ve bu sorunun Siyonizm'in asıl amaçlarını baltalamasıdır. Tam da bu sebeple Filistin'de Yahudi çoğunluğu oluşturma fikrine şiddetle karşı çıkmış ve *aliyanın* sınırlandırılması fikrini oldukça makul bulmuştur. Aliyanın Arap hassasiyetlerine ve rızasına uygun olması gerektiğini ileri sürmüştür. Bir Yahudi Devleti kurmanın Yahudi sorununu kökten çözeceğine inanılmasının katıksız bir fantezi olduğunu düşünmüştür. Ayrıca Yahudi çoğunluk oluşturmaktansa "Yahudilerin yuvasını garanti altına alabilecek kadar çok Yahudi" sloganı daha makul gelmiştir. Buber, Yahudi çoğunluğunu talep etmenin hem gerçekçi olmadığını hem de pervasızca olduğunu düşünmüştür. Zira Yahudilerin Filistin'de çoğunluk haline gelmesi Arapların endişelerini artıracak ve Filistin'deki gerilimleri yoğunlaştıracaktır. 1948 yılında Yahudi bir çoğunluk ile İsrail Devleti'nin kurulması Buber'in eleştirilerinin bir kısmını yersiz hale getirse de o, İsrail Devleti'nin Arapları gözetmeksizin aldığı tüm kararları eleştirmeye devam etmiştir.¹⁸⁷

Buber'in öğrencisi ve arkadaşı Hans Kohn, 1929 yılında Filistin'den Buber'e yazdığı mektupta Siyon'a adil bir dönüşten çok uzakta olduklarını dile getirmiştir. Mektubu yazdığı dönemde Siyonist hareket içinde oldukça önemli bir pozisyonda bulunan Hans Kohn, Buber'e Siyonizm'in kötü gidişatından bahsederken, tam olarak anlamadıkları bir harekete destek vermekten korktuğunu dile getirmiştir.¹⁸⁸ Planlarındaki ve

¹⁸⁴ Buber, *A Land of Two Peoples*, 15.

¹⁸⁵ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 165.

¹⁸⁶ Buber, *A Land of Two Peoples*, 91.

¹⁸⁷ Buber, *A Land of Two Peoples*, 16.

¹⁸⁸ Martin Buber, *The Letters of Martin Buber: A Life of Dialogue*, ed. Nahum N. Glatzer - Paul Mendes Flohr (New York: Syracuse University Press, 1996), 406.

hayallerindeki Siyon'dan çok uzakta olan bu hareket şayet Araplarla uzlaşma yoluna gidilmezse ayrılacağını dile getirmiş olan Kohn, bu mektubu yazdıktan kısa bir müddet sonra Siyonist hareket içindeki tüm görevlerinden istifa etmiştir. Buber, tüm görevlerinden istifa eden arkadaşı Kohn'a hak verse de bu mücadelenin yalnızca Siyonist hareket içinde kalarak sürdürülebileceğine inanmıştır ve dolayısıyla mücadele yolunu tercih etmiştir.¹⁸⁹

Buber, Hans Kohn gibi arkadaşlarının aktardığı bilgilerden yola çıkarak çözüm yolları aramaya devam etmiştir. Filistin'de Siyonizm'in sebep olduğu ahlaki çıkmaza, kurnazlığa, şiddete ve egoizme dayalı değil, diyalog ve karşılıklı uzlaşmaya dayalı peygambervari bir çözüm bulma konusunda ısrarcı olmuştur. Buber, diyaloga olan güveninin ise Tanrı'ya dair oldukça temel bir inanca dayandığını ifade etmiştir. Ona göre kurtuluş planında yeryüzünde insanları iş arkadaşları olarak gören Tanrı, barış konusunda da insanlara yardımcı olacaktır.¹⁹⁰

Buber, kendisinin mücadele etmesinin yanı sıra bu mücadeleye destek olabilecek entelektüel Siyonistleri de bu hareket içine dahil etmeye çalışmıştır. 3 Şubat 1918'de Hugo Bergman'a yazdığı mektupta Yahudilerin Avrupa'daki milliyetçilikten etkilenip yozlaşmış bir nasyonalizme kapıldığını ve şayet buna engel olunmazsa Siyonizm'in ulvi değerlerinin tamamen yitip gideceğini dile getirmiştir.¹⁹¹ Bunun için ivedilikle milliyetçi Siyonizm'e karşıt bir grup oluşturulması gerektiğini ileri sürmüştür. Bu sebeple kendi hayatındaki işler sekteye uğrasa dahi tüm ömrünü bu davaya adayacağını dile getirmiştir.¹⁹²

1919 yılının ocak ayında yapılan Paris Barış Konferansı da Martin Buber'in endişelerinin haksız olmadığını ortaya koymuştur. Bu konferans, I. Dünya Savaşı'nda galip olan devletlerin savaş sırasında yapmış oldukları anlaşmaları yürürlüğe koymak ve kendi aralarındaki siyasi ve ekonomik sorunları tartışıp bir uzlaşmaya varmak için düzenlenmiştir. Bu konferansta o dönem İngiltere'nin himayesinde bulunan Filistin de istikbâli tartışılan yerlerden biridir. Bu konferansta Yahudiler İngilizlerin desteğini alarak Filistin bölgesinde bir Yahudi Devleti kurma isteklerini dile getirmişlerdir.

¹⁸⁹ Buber, *A Land of Two Peoples*, 19.

¹⁹⁰ Buber, *A Land of Two Peoples*, 24.

¹⁹¹ Buber, *The Letters of Martin Buber*, 244.

¹⁹² Buber, *A Land of Two Peoples*, 38.

Siyonistleri temsilen orada bulunan Chaim Weizmann dile getirdiği taleplerle dünya kamuoyuna ilk kez Yahudilerin Filistin’de bir Yahudi Devleti kurma arzusunu açık bir şekilde ortaya koymuştur.¹⁹³

Martin Buber emperyalist güçlerin desteğiyle Filistin’de bir Yahudi Devleti kurulmasına şiddetle karşı çıkmıştır. Zira Martin Buber’ın savunduğu Siyonizm anlayışına göre, Arapların ortak edilmediği her türlü çözüm arayışı bu meseleyi daha karmaşık hale getirmekten başka bir işe yaramayacaktır.¹⁹⁴ Bu konferansta da Siyonistler, Filistin bölgesinde bir Yahudi Devleti kurma talebinde bulunurken “toprağı olmayan bir ulusa, ulusu olmayan bir toprak” argümanını öne sürerek Arapları tamamen göz ardı etmiştir. Tam da bu sebepten ötürü Martin Buber bu konferanstan çıkan hiçbir sonucu kendilerinin hedeflediği Siyonist gayeye uygun bulmamıştır.¹⁹⁵

Buber’in endişe ettiği tüm hususları, o dönem İngiliz İşçi Partisi Başkanı Ramsey MacDonald’ın Filistin ziyareti ve söz konusu ziyaretinde yaptığı müzakereler haklı çıkarmıştır. Zira bu müzakerelerde MacDonald, Araplar ile görüşmelerinin sonucunda onlara bağımsız bir devlet sözü vermiş, öte yandan Yahudilerle görüşmelerinin sonucunda da onlara Filistin Bölgesinde bağımsız bir Yahudi Devleti kurulmasını vaat etmiştir. Aynı zamanda bu bölgenin toprakları için Fransa ile de birtakım anlaşmalar yapmak istemiştir. Dolayısıyla Martin Buber’in Filistin’de yaşayan Araplarla anlaşma yapma konusunda ısrar etmesinin sebeplerinden biri de, İngiliz hükümetinin Araplara karşı oradaki Yahudileri kullanmaya çalışması korkusuydu.¹⁹⁶

O dönemde toprak hevesiyle sarhoş olan Siyonist Yahudileri ikaz etmeye çalışan Buber, özellikle Yahudilerin kayıtsız bir biçimde Siyonizm’in hiçbir manevi yönünü dikkate almadan Filistin’in kendilerine ait olduğunu iddia etmelerine hem kendilerinin seçilmişlikleriyle hem de siyasi birtakım oyunlar yoluyla ele geçirmeye çalışmalarına şiddetle karşı çıkmıştır. Martin Buber, İsrail’in seçilmişliği üzerine konuşurken, İsrail’in seçilmişliğinin bir üstünlük olarak algılanmaması gerektiğini ve bunun bir kader olarak anlaşılması gerektiğini ifade etmiştir. Bunu açıklarken de peygamberleri örnek göstererek onların da seçildiğini ve bu seçilmişliğin mesuliyetini yerine getirdiklerini

¹⁹³ Öke, *Siyonizm ve Filistin Sorunu*, 406.

¹⁹⁴ Buber, *The Letters of Martin Buber*, 30.

¹⁹⁵ Buber, *A Land of Two Peoples*, 39.

¹⁹⁶ Buber, *A Land of Two Peoples*, 69.

söylemiştir. Dolayısıyla İsrail'in seçilmişliği Yahudiler için bir emre itaat etmek demektir. Yahudiler ona itaat etmek yerine onunla övünüp yanlış fiiller işlerlerse onu kaybedeceklerdir.¹⁹⁷

Martin Buber, bu topraklara Yahudilerin göçünü desteklerken tıpkı yüzyıllardır kendilerine yapılan zulüm gibi bir zulüm ile gelmenin, kendilerinin Siyonizm gayeleriyle ters düştüğünü söyleyerek, Filistin bölgesinde yapılacak müzakerelerin zengin Araplarla ya da emperyalist devletlerle değil halkla yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Aynı zamanda yapılacak kapsamlı bir tarım planı ile hem oraya göç eden Yahudilere hem de oranın asıl sakinlerine Filistin bölgesinde yer olduğunu belirtmiştir. Filistin topraklarındaki yerleşme amaçlarını Yahudi halkının kurtarılması ve yenilenmesi olarak beyan eden Buber, Filistin bölgesindeki Yahudi yerleşiminin Araplara rağmen değil Araplarla birlikte ortak bir ittifak kurarak ve bu müşterek meskeni ekonomik ve kültürel açıdan en iyi şekilde geliştirecek kalkınma planlamalarıyla mümkün olacağını ileri sürmüştür.¹⁹⁸

Martin Buber 1922 yılının Eylül ayında kaleme aldığı bir yazısında soru-cevap şeklinde kendi Siyonizm anlayışına göre, Filistin bölgesinin kalkınmasına dair fikirlerini dile getirmiştir. Araplarla iş birliği ve müzakereler yapma çözümüne karşın Arapların bunu istememesi sonucunda neler olabileceği sorusuna “toprak politikası” bir başka deyişle “toprak sevgisi” yanıtını verip devamında bu politikanın Filistin'in kalkınması için durmaksızın çabalamaları gerektiğini ancak bunun orada kurmak istedikleri Yahudi Devleti için değil bizatihi toprağın kendisinin kalkınması için yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Buna ilaveten bunu yaptıkları takdirde Doğu'nun rönesansını başlatacaklarından ötürü kendilerinin öncü ve arzu edilen taraf olacaklarını kaçınılmaz olduğunu dile getirmiştir. Tüm bunlara rağmen Arapların bu kalkınmadan sonra bile onları istemeyip terakkiyi üstlenmeleri tehlikesi sorulduğunda “Ah imanı eksik adam! Tanrı senet imzalamaz. Ama kendini Tanrı'ya karşılıksız olarak ödünç veren insana ne mutlu!” diye cevap vermiştir.¹⁹⁹

Martin Buber, çeşitli yayın organlarında Araplar ve Yahudiler arasında daima bir diyalog olması gerektiğini ve o toprakları birlikte barış içinde ihya etmeleri gerektiğini

¹⁹⁷ Buber, *A Land of Two Peoples*, 56.

¹⁹⁸ Buber, *A Land of Two Peoples*, 61.

¹⁹⁹ Buber, *A Land of Two Peoples*, 72.

ifade etmiştir.²⁰⁰ Fakat hem İsrail'e göç eden Yahudilere hem de faaliyetlerini Avrupa'da sürdüren Yahudilere baktığında Filistin'de kurulacak toplum için gerekli gördüğü çoğu şeyin gerçekleştirilmediğini anlamıştır. Bu yüzden 1925 yılında, içinde Gershom Scholem ve Arthur Ruppin gibi isimlerin de bulunduğu, merkezi Kudüs olan bir grup kurmuşlardır. Bu grubun kurucu üyeleri arasında hali hazırda Filistin'de yaşayan Yahudiler, akademisyenler, dinî ve liberal Siyonistler vardır. Grup kurulmadan evvel Kudüs'te toplanılmış ve grubun amaçları ve yöntemi hakkında bir dizi karar alınmıştır. Toplantıdan çıkan sonuca göre, grubun adı İbranicede “barış antlaşması” yahut “barış kuruluşu” manalarına gelen *Brith Shalom* olmuştur. Grubun merkezi Kudüs'tür ancak Avrupa yahut Filistin'in diğer bölgelerinde temsilcilikler açılabilir. Bu kuruluşun amacı, Arap ve Yahudiler arasında, iki halkın da kendine has özelliklerini tanıyarak, kendi özerkliklerine sahip bir biçimde diyalog kurmaktır. Dolayısıyla kuruluşun ivedilikle yapması gerekenler vardır: Bunlardan ilki, Filistin bölgesinde iki halkın birlikte yaşamasının sonuçlarını ve Milletler Cemiyeti mandası altında yaşamanın getirdiği sonuçları tespit etmektir. Yahudiler ve Araplar arasında her iki halkın tarihi ve kültürü hakkında sözlü ve yazılı bilgilerin yayılması ve aralarındaki dostluk ilişkilerinin geliştirilmesi de kuruluşun amaçlarındanıdır.²⁰¹

Brith Shalom Araplar ve Yahudilerin birlikte yaşayabileceği bir toplumun tek makul çözümünün hem Yahudilerin hem de Arapların ülkenin siyasi ve sivil idaresinde eşit paylara sahip iki uluslu bir devlet olduğunu ileri sürmüştür.²⁰² Martin Buber ve arkadaşlarının bu şekilde düşünmesi ve bu yolda harekete geçmeleri, o dönemde aşırı sağcı Siyonist bir grup olan; Vladimir Ze'ev Jabotinsky'nin (1880-1940) liderliğini yaptığı ve çoğunluğu gençlerden oluşan bir grubu ortaya çıkarmıştır. Bu grup Filistin'e Yahudilerin göçünün sınırlandırılmasına karşı çıkmışlardır. Bu hareketin gençler arasında yayıldığını ve onları militanlaştırdığını fark eden Siyonist ve Sosyalist bir grup olan *Ha-Po'el Ha-Tza'ir* lideri Joseph Sprinzak, Jabotinsky ve onun genç faşistlerine karşı bir konuşma yapması için 16. Siyonist kongre öncesinde Buber'ı Zürih'e davet etmiştir. Buber bu konuşmasında, Siyonizm'in Batı'daki milliyetçiliğin kötü bir taklidinden ibaret olmadığını belirtmiş, Siyonizm'in Yahudi öğretilerine hayat verme aracı olduğunu ve dolayısıyla Filistin'de Araplarla kurulacak ilişkilerin, Yahudilik için

²⁰⁰ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 191.

²⁰¹ Buber, *A Land of Two Peoples*, 74.

²⁰² Buber, *A Land of Two Peoples*, 77.

belirleyici bir sınav olduğunu ileri sürmüştür.²⁰³ Yahudilere hitaben kendilerinin tanımadıkları ve bilmedikleri bir kültürü, bir ulusu küçük görmenin yanlış olduğunu ve bir zamanlar kendilerine yapılan eziyetleri başkalarına yapmamaları gerektiği hususunda ikaz etmiştir. Varlıklarını sürdürmeleri gerektiğini ancak bunun için her yolun mubah olduğu fikrinin tehlikesini dile getirmiş ve çözümün ancak birlikte yaşayacakları Araplarla diyalog kurma, kendilerini onların yerine koyma ve onların ruhlarını kendilerinin ruhu yapma yoluyla mümkün olabileceğini dile getirmiştir. Ayrıca kendisinin de azınlık olarak çoğunluğa boyun eğmek istemediğini ancak çoğunluk olarak azınlığa boyun eğdirmek istemediğini de ifade etmiştir.²⁰⁴ Burada önemli olan, sınırları bilmek ve kendi varoluşlarını gerçekleştirecek kadar orada bulunmaktır. Bir başka deyişle, kendilerini o topraklarda varlığa getirecek kadar başkalarını rahatsız etme ruhsatının bulunduğunu ifade etmiştir.

1929 yılının ağustos ayında toplanan 16. Siyonist Kongre’de alınan kararlar Arap-Yahudi çatışmalarını daha da şiddetlendirmiştir. Zira bu kongreden çıkan kararlardan bazıları Siyonist hareketin Yahudi olmayan ve dünyanın diğer yerlerinde dağınık bir biçimde yaşayan tüm Yahudilerin de Filistin’de bir Yahudi ulusal yuvası kurulması konusunda teşvik edilmesi üzerinedir. Bu kararlardan rahatsız olan Araplar, Filistin’de oldukça büyük gösteriler düzenlemiş ve bu gösteriler Yahudilere şiddet uygulamaya dönüşmüştür. 144 Yahudi’nin öldürüldüğü ve 450 Yahudi’nin de yaralandığı bu çatışmalardan sonra Buber ve Brith Shalom’un barış ve uzlaşmaya dayanan yöntemleri bilhassa Yahudiler arasında uygulanamaz olarak görülmeye başlamıştır. Özellikle bu çatışmalardan sonra Buber’e pek çok yerde benzer sorular sorulmuş ve yönteminin bir çözüm yolu olmadığı konusunda eleştirilere tabi tutulmuştur. Buber, bu eleştirilere karşı ve çatışmalar sonrası kaleme aldığı bir yazısında yine aynı şeyi savunmuş, kendisinin Siyonizm anlayışında harekete ilk katıldığı günden itibaren pek çok değişiklik olduğunu ancak Arap meselesinde hiçbir değişiklik olmadığını ve onlarla diyalogun orada kurulacak bir Yahudi Devleti’nin yapıtaşısı olduğunu belirtmiştir.²⁰⁵

Yahudilerin Filistin üzerindeki hak iddialarını ispatlarken üç sebep ortaya koymuştur: İlk iddiası, Yahudilerin Filistin ile antik bağının olduğudur. Antik bağ ile kastettiğinin

²⁰³ Buber, *Israel and the World*, 217.

²⁰⁴ Buber, *A Land of Two Peoples*, 79.

²⁰⁵ Buber, *A Land of Two Peoples*, 83.

ise zamanla ilgili bir şey olmadığını zira zamanı öne sürecek olurlarsa Yahudilerden önce orada olan halkların da Filistin’de hak sahibi olabileceklerini ifade etmiştir. Burada antik bağ ile ifade ettiği şey, tamamen dinî temellidir ve kendilerinin orada olmasının vehbi bir şey olduğuna işaret etmektedir. Aynı zamanda Yahudilerin o topraklarda olmasının ve Siyon idealinin gerçekleşmesinin de yine tüm insanlığın hayrına olacağını vurgulamaktadır. İkinci olarak öne sürdüğü iddia ise, Yahudilerin o toprağı islah etmiş olmalarıdır. Zira Yahudilerden evvel de orada pek çok halkın yaşadığını ama o toprakları ihya edenin Yahudiler olduğunu söylemesidir. Yalnız şunu ifade etmek gerekmektedir ki bu ikinci iddiasının tek başına asla yeterli olamayacağını vurgulamıştır. Üçüncü olarak öne sürdüğü şey ise, gelecek üzerine kurmuş olduğu bir iddiadır ve bu iddiaya göre Filistin’de kurulacak bir devlet diğer halklar arasında bir halk olmayacaktır.²⁰⁶ Bu bölgede, o kadim amacın yükünü yerine getirecek bireyler yetişecek ve başta Filistin ve Ortadoğu daha sonra da tüm dünya kalkınacaktır.²⁰⁷

Son yıllarda özellikle Yahudiler tarafından kendisine bazı eleştirilerin geldiğini ve adaletsizlik olmadan hayatın var olamayacağını, adaletsizlik yapmaya hazır olmayan bir kimsenin kendi varlığını inkâr etmek zorunda kalacağını iddia eden birtakım söylemleri işittiğini dile getirmiştir. Buna cevaben, adaletsiz bir hayatın mümkün olmadığını, var olan bir başka organizmayı yok etmeden yaşayıp gelişebilecek hiçbir canlının bulunmadığının insan hayatı için sembolik bir mana taşıdığını ancak hayatın insani yönünün tam da burada ortaya çıktığını ve var olmak için yapmak zorunda olduğundan daha fazla bir adaletsizliği başkalarına yapmamaları gerektiğinden söz etmiştir. Martin Buber’ı Yahudiler konusunda endişelendiren şey tam da bu noktadır. Zira ona göre Yahudiler bir güç sarhoşluğuna kapılmış ve artık amacından sapmıştır.²⁰⁸

Yazısının devamında, Arap ve Yahudi iş birliğinin tüm çatışmalara rağmen mümkün olduğunu ve hatta bunun bazı örneklerinin Filistin’de var olduğunu, bilhassa köylerdeki Arap ve Yahudi ilişkilerinin oldukça samimi olduğunu dile getirmiştir. Ancak burada yine aynı husus ile karşılaşmakta ve Yahudilerin Araplara karşı takındığı tavır ve tutumlar başat rol oynamaktadır. Martin Buber, bununla alakalı bir dizi çözüm önerisi sunmaktadır. Kendisi Filistin’de yaptığı gözlemlerden yola çıkarak Arapların İslamla

²⁰⁶ Martin Buber, *The Philosophy of Martin Buber*, ed. Paul Arthur Schilpp - Maurice Friedman (La Salle, Ill: Open Court, 1991), 448.

²⁰⁷ Buber, *A Land of Two Peoples*, 85.

²⁰⁸ Buber, *A Land of Two Peoples*, 86.

ilişkisinin onların Yahudilikle olan ilişkisinden çok daha farklı ve baskın olduğunu dile getirmiştir. Martin Buber'e göre Araplar için İslam aynı zamanda bir kültürdür. Yahudilerin İslam'ı tanımayı ve otorite sayılabilecek kimselerle irtibat kurmayı ihmal ettiğini dile getirmiştir. Yine Filistin'e yaptığı seyahatlerden gözlemlediği kadarıyla Arapçayı ve İslam'ı bilen Yahudilerin Müslümanlar tarafından sevildiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla Araplar ve Yahudiler arasındaki diyalogun ilk şartı, Yahudilerin ilk önce Arapçayı daha sonra İslam'ı öğrenmeleridir. Dil, diyalogun ve iletişim kurabilmenin ilk şartıdır. Dil olmadan birlikte yaşamak yahut sosyal bir yaşam kurabilmek mümkün değildir. Yine köylerde Araplar ve Yahudiler arasında sosyalleşme örneğine rastlansa da bu hala bir istisna olmayı sürdürmektedir. Yapılması gereken, eğitim kurumlarından sosyal hayata kadar kültürel alışverişin sağlanmasıdır. Bunu yapacak olan da Yahudilerdir.²⁰⁹

Martin Buber, Araplar ile Yahudilerin yakınlaşmasını engelleyen şeyin, Yahudilerin milli kibri olduğunu dile getirmiştir. Kendilerine benzemedikleri için Arapları aşağı görmelerinin bir zamanlar kendilerine Avrupa'da yapılandan hiçbir farkı olmadığını ve bunun modern milliyetçilik tarafından aşılana bir zehir olduğunu dile getirmiştir.²¹⁰ Buber'e göre modern milliyetçilik, tüm ulusları kendi uluslarını mutlak olarak ve diğer ulusları göreceli olarak görme eğilimindedir ve Yahudiler bu tuzağa düşmemelidir. Zira bu fikir yayılmaya devam ederse dünyanın felaketi haline gelecektir.²¹¹

Buber'ın dikkat çektiği bir başka husus ise, kendileri ile Filistin halkının; Arapların, ortak geçmişi. Arapların bu topraklardan oluşmuş bir kültürünün olduğunu ama Yahudilerin hâli hazırda bu topraktan meydana gelmiş bir kültürünün olmadığını, Arapların evlerinin dahi bu topraklardan yapıldığını, kutsal kitaplarında geçen pek çok olayın ve kişilerin izlerinin Araplar arasında görülebileceğini dile getirmiştir.²¹² Buber, bunları ifade ederken aslında Filistin Araplarının kültürünün, kendilerine Avrupa ve diğer herhangi bir yerdeki kültür ve medeniyetten çok daha yakın ve aşina olduğunu dile getirmeye çalışmıştır.

²⁰⁹ Buber, *A Land of Two Peoples*, 88.

²¹⁰ Buber, *A Land of Two Peoples*, 86.

²¹¹ Buber, *The Letters of Martin Buber*, 42.

²¹² Buber, *A Land of Two Peoples*, 90.

Araplarla birlikte çalışmanın yollarını öne sürerken Buber'ın sosyalizmin etkisinde kaldığını da ifade etmek gerekmektedir. Genel anlamda tüm felsefe ve teolojisini de etkisi altına alan sosyalist düşünceyi Buber, Yahudi ve Araplar arasındaki çatışmayı çözüme götürebilecek topluma ulaşmayı sağlayan bir araç olarak değerlendirmiştir. Burada Buber, sosyalizmi kabaca ikiye ayırarak Moskova ve Kudüs örnekleriyle, yukarıdan halka dayatılan sosyalizm ile halkın kendi dinamiklerinden ve halkın rızasıyla gerçekleştirilen sosyalizmi ayırt etmektedir.²¹³ Ona göre Filistin'de Yahudi ve Arapların iş birliğiyle ve isteğiyle yeni sosyal yaşam biçimleri geliştirip Filistin'i kalkındırmak mümkündür. Buber bu minvalde, bir dizi öneride bulunarak idealize ettiği toplumun sahip olması gereken hususiyetleri muhtelif mecmualarda yayımlamıştır.

Buber'e göre, Araplar ile ortak bir çalışma ancak işçi sınıfıyla dolaysız bir irtibatla mümkün olur. Buber, işçi sınıfının efendileri tarafından daha rahat kullanılabilmek için Yahudilere karşı kışkırtıldığını ileri sürmektedir. Bunun önüne geçebilmek için efendileri olmaksızın işçilerle doğrudan irtibat kurulmalı ve Yahudi işçiler ile ortaklaşa iş yapmaları sağlanmalıdır. Böylelikle Filistin toprağı için müşterek bir amaç belirlenmiş olacak ve işçilerin Filistin topraklarını birlikte kalkındırmaları sağlanacaktır.²¹⁴

Buber'ın her iki taraf arasında köprü kurma çabaları gün geçtikçe daha da zorlaşmıştır. Zira 1929 yılının Ekim ayında Yahudiler, Osmanlı Dönemi'nde sınırlandırılan ibadet haklarını yeniden talep edince Araplar, kendilerinin varoluşlarının da bir tehdit altında olduğunu düşünmüşlerdir. Bu sebeple Yahudi ve Araplar arasında yeniden bir çatışma başlamıştır. Buber, bunun üzerine "Ağlama Duvarı(The Wailing Wall)" başlıklı bir yazı kaleme almış ve Siyonistleri sert bir biçimde eleştirmiştir. Araplarla değil, Arapların yanında yaşadıklarını ve Araplar ile gerçek bir birliktelik yaşamaya hazır veya hevesli olsalardı son olayların meydana gelmeyeceğini ifade etmiştir. Aynı zamanda bunun Yahudilerin iddia ettiği gibi sadece Arap birtakım çeteler tarafından gerçekleştirilmediğini, aynı zamanda egoist milliyetçiliğin etkisinde kalan gençler sebebiyle olduğunu dile getirmiştir. Arap kitlelerin dinî fanatizminin de sebebinin bu egoist milliyetçiliğin yol açtığı birtakım tutum ve davranışlardan kaynaklandığını dile getirmiştir. Tüm bu olanlara rağmen yine de diyaloga inancını yitirmeyen Buber için, bu

²¹³ Buber Martin Hull R. F. C. Tr, *Paths In Utopia* (Boston: Beacon Press, 1949), 148.

²¹⁴ Buber, *A Land of Two Peoples*, 91.

olaydan sonra ivedilikle yapılması gereken iki şey vardır; ilki, bu çatışmalar sonucunda idam cezası verilen Arapların cezalarının hafifletilmesi için ellerinden geleni yapmak ve bunu dünya kamuoyuna duyurmak, ikincisi ise, ağlama duvarı ile alakalı Araplarla özel müzakerelerde bulunmaktır. Yahudiler ancak kendi amaçlarına uygun bir biçimde hareket ettikleri zaman Araplarla aralarında hakiki bir diyalog gerçekleşecektir.²¹⁵

Buber, Araplar ve Yahudiler arasında bir diyalog kurma gayesini daima diri tutmaya çalışmıştır. Araplar ve Yahudiler arasında her ne olursa olsun yine de bir çözüm yolu olduğuna inanmış ve bunun için çabalamıştır. O dönemde kaleme aldığı yazılara bakıldığında Buber'in bu mücadelesini terk etmeye hiç niyeti yok gibi görünmektedir. Buber'in en başarılı ve en çok itimat ettiği öğrenci Hans Kohn'un mektubundan sonraki konuşmaları da bunu ispatlar niteliktedir.²¹⁶ Hans Kohn, Buber'e hitaben yazdığı mektubunda, 1909 yılından beri savunduğu Siyonizm'in hiçbir zaman siyasi olmadığını, Siyonist harekete dâhil olma sebeplerinin inancını, pasifizmini, liberalizmini, hümanizmini ve en nihayetinde insani arzularını gerçekleştirebileceği ahlaki ve manevi bir hareket olarak gördüğünü dile getirmiştir.²¹⁷ Ağustos ayında gerçekleşen Hebron Katliamı'nda Arapların Yahudilere saldırdığını ancak zaten Arapların orduları olmadığı için savaş kurallarına uymalarının mümkün olmadığını dile getirmiştir. Ancak Kohn'a göre, burada üzerine düşülmesi gereken mevzu, Arapların saldırıda nasıl barbarca davrandığı değil, bu saldırıya Arapları neyin sevk ettiği'dir. Yahudilerin yaptığı en büyük hatanın Britanya Hükümeti'ne güvenmek ve Filistin halkıyla hiçbir barış müzakeresi girişiminde bulunmamak olduğunu dile getirmiştir. Kohn, Britanya Hükümeti Arap isyanlarını bastırdığında, Yahudilerin kaçamak ve kurnaz manevralar yapmak yerine uzlaşma ve barış yöntemleri ortaya koyması gerektiğini fakat bundan kaçtıklarını dile getirmiştir. Çünkü onlar da Birinci Dünya Harbi'nden miras kalan zehirli bir fikre kapılmış ve yeterince güçlü olurlarsa emellerine ulaşabileceklerini düşünmüşlerdir. Son olarak Araplar ve Yahudiler arasında imzalanması gereken barış anlaşmasının ertelenmesinin gün geçtikçe aralarındaki uçurumu daha da kapatılamaz

²¹⁵ Buber, *A Land of Two Peoples*, 95.

²¹⁶ Dimitry Shumsky, "Brit Shalom Uniqueness reconsidered: Hans Kohn and Autonomist Zionism", *Jewish History* 25/3/4 (2011), 347.

²¹⁷ Buber, *A Land of Two Peoples*, 97.

hale getirdiğini ve bir müddet sonra imkânsız hale geleceğini yazmış ve Siyonist hareket içindeki yirmi yılını ardında bırakarak Siyonist hareketten ayrılmıştır.²¹⁸

Martin Buber'in Hans Kohn'a yazdığı mektup mevcut değildir ancak daha sonra kaleme aldığı yazılarda ve gittiği konferanslarda neden hala Siyonist hareket içinde olmayı sürdürdüğünü açıklamıştır. Buber, bir toplumda aydınlanmanın entelektüeller eliyle olacağını ve onların bu davayı sırtlanmamaları halinde davanın ehil olmayanlara kalacağını ifade etmiş ve ömrü boyunca Siyonist hareket içindeki faaliyetlerine devam edeceğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra Tanrı'nın insan eliyle bu dünyayı ıslah ve imar edeceğini dile getirmiştir. Tüm insanların Tanrı'nın suretinde yaratıldığını ve potansiyel olarak ilahi olanın imgeleri haline gelebileceklerini, dolayısıyla bu davadan, Siyonizm'den ve nihayetinde dünyayı imar etme gayesinden çekilmenin bu potansiyeli gerçekleştirilememek olduğunu ileri sürmüştür.²¹⁹

1933 yılında Nazizm'in yükselmeye başlamasıyla birlikte Buber, çalışmalarını ve yazılarını daha çok Almanya'daki Yahudiler üzerine yoğunlaştırmıştır. 1933 yılında tüm Yahudilerin Alman eğitim kurumlarından uzaklaştırılmasıyla Buber, tüm Almanya'yı dolaşıp dersler vermiş ve Yahudilerin eğitimi için gayri resmi bazı kurumların ortaya çıkmasına vesile olmuştur.²²⁰ 1933 yılından Filistin'e göç ettiği 1938 yılına kadar Hitler'e karşı manevi direnişini sürdürmüştür.²²¹

3.2.4 Martin Buber'in Filistin'e Göç Etmesi ve Sonrasında Gelişen Siyonizm Anlayışı

Martin Buber, Almanya'da Nazi rejiminin yükselişiyle ve buna paralel olarak Yahudilerin sosyal hayattan dışlanması ve Nazi rejiminin artan zulümleri sebebiyle Filistin'e göç etmeye karar vermiştir. Filistin'e göç etme kararı almasındaki en güçlü sebep şüphesiz ki artık Avrupa'da ve bilhassa Almanya'da Yahudi olarak var olmanın imkânsız hale gelmiş olmasıdır. Buber 1933 ve 1938 yılları arasında Yahudi Yetişkin Eğitimi Merkezi'ni kurmuş fakat bu gibi kurum ve kuruluşlar da yasaklanınca artık çalışmalarına burada devam edemeyeceğini anlamış ve ailesiyle birlikte Filistin topraklarına göç etmiştir. Buraya geldiği ilk andan itibaren Araplarla diyalog fikrinin

²¹⁸ Buber, *A Land of Two Peoples*, 100.

²¹⁹ Buber, *A Land of Two Peoples*, 102.

²²⁰ Mendes-Flohr, *Martin Buber*, 154.

²²¹ Buber, *A Land of Two Peoples*, 106.

daha sıkı bir savunucusu olmuştur. 1936 yılında başlatılan ve 1939 yılına kadar süren Arap isyanları sırasında Filistin’de Buber gibi düşünen Siyonistler olduğu gibi aşırı sağcı revizyonist Siyonistler de mevcuttur. Arap isyanları karşısında takınılacak tavırla alakalı bu iki grup arasında anlaşmazlık meydana gelmiştir. Buber ve onun gibi düşünen Siyonistler, Yahudiler her ne kadar zarar görmüş olsalar da bunun kendileri için bir sınav olduğunu ve bu sınavı başarıyla atlatmaları gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Dolayısıyla pasifist bir tutum sergileyip uzlaşma için yöntem arayışına girmişlerdir. Aralıklarla beraber yaklaşık üç yıl süren isyanlar sonucunda Arap isyanları başarısız olmuştur ancak bu sürecin sonunda İngiliz siyasetinde birtakım değişiklikler meydana gelmiş ve Filistin bölgesine, rapor hazırlamaları için heyetler gönderilmiştir. Bu heyetlerin raporuna göre Beyaz Kitap adlı bir kitapçık hazırlanmış ve bu kitapçıkta Arap ve Yahudiler arasındaki çatışmalara birtakım çözümler getirilmeye çalışılmıştır. Bu rapora göre, Filistin topraklarına Yahudi göçü beş yıl süreyle sınırlandırılmış ve bu beş yıldan sonraki süreçte de Arapların rızasına bırakılmıştır. Bunun yanı sıra on yıl içinde Araplara bağımsız bir Filistin Devleti kurulması sözü verilmiştir.²²²

İngiliz Hükümeti’nin bu kararları Yahudiler tarafından öfkeyle karşılanmıştır ve aşırı sağcı Siyonistler hükümet binalarını bombalamış ve pek çok yerde isyan başlatmışlardır. Martin Buber, Siyonistlerin bu yaptıklarını “Sahte Samson”luk olarak adlandırmış ve onların bu yaptıklarının kahramanlık yahut takdir edilecek bir şey olmadığını, bilakis ahlaki ve politik açıdan sorumsuz davrandıklarını ve yaptıklarının aptallık olduğunu ileri sürmüştür. Onların bu tutumunun kendilerini de zor duruma soktuğunu, Yahudilerin terörist olan Araplarla terörist olmayan Arapları rahatlıkla ayırt edebildiğini ancak ne yazık ki Arapların veçhesinden bakıldığında, bunun mümkün olmadığını zira kendilerini Samson olarak gören bu terörist Siyonistlerin yaptığı bir fiilin tüm Siyonistlere teşmil edildiğini ifade etmiştir.²²³

Filistin bölgesindeki Araplar ve Yahudiler arasındaki ilişkiler giderek daha gergin bir hal almıştır. 1925 yılında kurulan Brith Shalom, Yahudiler ve Araplar arasında bilhassa 1930’lu yıllardan sonra artan çatışmalardan sonra işlevsiz hale gelmiştir. Bu bölgede iki ulus arasındaki diyalogu sağlamak üzere pek çok ferdî çaba olsa da herhangi bir grup

²²² Michael J. Cohen, “Appeasement in the Middle East: The British White Paper on Palestine, May 1939”, *The Historical Journal* 16/3 (1973), 571.

²²³ Buber, *A Land of Two Peoples*, 132.

yahut kuruluş olmaksızın bu diyalogu sağlamak mümkün görünmemektedir. Bu nedenle Buber ve onun gibi düşünen; iki uluslu bir devleti destekleyenler bir araya gelerek 1942 yılında “*Ihud*” isimli siyasi bir parti kurmuşlardır. Kurucuları arasında Martin Buber, Judah Leon Magnes ve Henrietta Szold gibi pek çok isim yer almaktadır. Brith Shalom’un iki uluslu bir devlet kurma fikrini miras almış ve bunun için siyasi birtakım girişimlerde bulunmuştur. Brith Shalom ile mukayese edildiğinde pratik hayata daha fazla önem verme eğiliminde oldukları görülebilmektedir. Zira Brit Shalom kurulduğu dönemde Araplar ve Yahudiler arasındaki çatışmalar bu kadar yoğun değildir ve dolayısıyla Araplar ve Yahudiler arasındaki diyalogun kültürel ve sosyal birtakım eğitimler aracılığıyla sağlanabileceği mümkün görülmüştür. 1930’lu yılların başında çatışmalar yoğunluğunu artırınca, iki ulus arasındaki diyalog ve uzlaşım giderek daha da zayıflamış ve nihayet 1933 yılına gelindiğinde hareket etkisini tamamen yitirmiştir. Buber, 1938 yılında Filistin’e göç ettiği zaman Arap ve Yahudiler arasında kurulacak olan diyalogun ferdi çabalarla mümkün olmadığını anlamış ve arkadaşlarıyla beraber “*Ihud*” partisini kurmuşlardır.²²⁴ *Ihud*’un ideolojik temeli, iki uluslu bir devletin kurulması üzerine inşa edilmiştir. Hareket Filistin’de Yahudi ve Arap halklarının eşit haklara sahip olacağı ve birlikte barış içinde yaşayabileceği bir federatif yapı önermiştir. Bu vizyon hem Yahudi hem Arap milliyetçiliğine karşı çıkan bir durum sergilemiştir ve bu nedenle her iki tarafın da direnişiyi karşılamıştır.

Ihud, iki uluslu devlet fikrini yaymak ve bu vizyonu gerçekleştirmek için çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Hareket, halka açık toplantılar, yayınlar ve siyasi etkinlikler düzenleyerek, fikirlerini geniş kitlelere ulaştırmaya çalışmıştır. Ayrıca Yahudi ve Arap liderler arasında diyalog kurulmasını teşvik ederek barışçıl bir çözüm için zemin hazırlamaya çalışmıştır. 1942 yılının Eylül ayında hareket amaçlarını bir bildiri şeklinde yayınlamıştır. Bildiride, kurulması planlanan federatif devletin, Yahudi ve Arap halkların siyasi haklarını eşit bir biçimde sağlaması ve koruması gerektiği,²²⁵ Filistin’in imar ve ihya edilmesi ve Arap ve Yahudilerin iş birliğinin artırılması ve ortak projeler yürütülmesi gibi pek çok madde yer almıştır.²²⁶

²²⁴ As’ad Ghanem, “The Bi-National State Solution”, *Israel Studies* 14/2 (2009), 127.

²²⁵ Asher Susser, *Israel, Jordan, and Palestine: The Two-State Imperative* (New England: Brandeis University Press, 2012), 21.

²²⁶ Buber, *A Land of Two Peoples*, 149.

İhud 1948 yılına kadar, Arap ve Yahudi toplumlarının birbirini daha iyi anlamaları ve barışçıl bir biçimde yaşayabilmeleri için eğitim ve kültür programları düzenletmeye devam etmiştir ancak 1948 İsrail Devleti'nin kurulması, İhud hareketi için ağır bir darbe olmuş ve etkisini hayli azaltmıştır. İngiltere tarafından yayınlanan “Beyaz Kitap” adlı kitapçık Yahudiler arasında hala infial etkisi göstermeye devam ederken, İhud'un bu muhalif duruşu hainlikle suçlanmıştır. Buber de, muhalif duruşunun uygun olmadığını ve onun Siyonist amaçlara mugayir hareket ettiğini düşünenlere cevaben, asıl meselenin, Siyonist amaç ve çıkarların ne olduğunun tartışılması gerektiğini ve aslında amaç ve çıkarların tehlikeye atılması korkusuyla yapılan hareketlerin bizi kendilerinin hareketin amaç ve çıkarlarını tehlikeye attığını belirtmiştir. Zira farklı olan her görüşü dışlamak ve çıkarlara mugayir olarak değerlendirmek Siyonist hareketin özünü söküp atmak demektir.²²⁷

Buber'in İkinci Dünya Savaşı devam ederken Filistin'de böyle bir duruş sergilemesi eleştirilere tabi tutulmuş ve onun antisemitizmi görmezden geldiği ileri sürülmüştür. Kendisi bu iddialara karşı kaleme aldığı yazısında, ulusal ve uluslararası siyaset arasında net bir ayırım yapılması gerektiğini, ulusal siyasetin bir ulusun kendi iç meseleleriyle ilgilendiğini, uluslararası siyasetin ise farklı ulusların çıkarlarının da nasıl etkilendiğini ele alması gerektiğini ifade etmiştir. Bu ayırımı yapmak, Filistin'deki Arap ve Yahudi toplulukları arasındaki siyasi sorunların çözümünde kritik bir öneme sahiptir.²²⁸

Buber 1944 yılında kaleme aldığı bir yazısında, Ben Gurion'un Filistin topraklarında çok sayıda Yahudi'nin değil, çoğunluğunun Yahudi olduğu bir toplum inşa edilmesi gerektiğini öne süren konuşmasını hedef alarak bunun hem ahlaki açıdan uygun olmadığını hem de Araplarla Yahudiler arasında düşmanlığa ve güvensizliğe sebep olabileceğini ifade etmiştir.²²⁹

Buber, Araplar ve Yahudiler arasındaki münasebete bu yaklaşımından dolayı aşırı naif ve saf olmakla itham edilmiştir. Dünyanın kendi kanunlarında zaten adaletsizlik olduğu ve bu hususta da bir tarafın muhakkak üzülen taraf olacağı söylenerek Buber'in çabaları beyhude görülmüştür. Buber, bu söylenilenlere hak vererek, bir insanın ancak

²²⁷ Buber, *A Land of Two Peoples*, 150.

²²⁸ Buber, *A Land of Two Peoples*, 158.

²²⁹ Buber, *A Land of Two Peoples*, 168.

eylemlerinin sonuçlarını göz önünde bulundurarak başka varlıklara daha az adaletsizlik yaptığında insan olabileceğini dile getirmiştir. Buber, yapılmak zorunda kalınan adaletsizliğin ölçüsünü belirlemenin elbette kolay bir iş olmadığını dile getirmiştir. Zira sahip olma arzusu ve güç açlığı gibi yanıltıcı güdülerin devreye girdiğini öne sürmüştür. Buber, burada da kendisinin insan doğasına ilişkin fikirleriyle bağlantılı olarak, insanın kendi iç dünyasına yöneldiğinde bu adaletsizliğin sınırının belirlenebileceğini ifade etmiştir. Ayrıca bunu da insana bahsedilen bir tür insanlık lütfu olarak değerlendirmiştir. Kolektif olarak düşünmenin, bireysel yaşantıdaki bariz bir adaletsizliği dahi haklı gösterebileceğine işaret etmektedir. Bunun da, bireyler olarak insanca yaşamaya fakat toplum olarak daha az insanca yaşamaya sebep olan ve nihayetinde hem bireyler açısından hem mensubu olunan toplum açısından ölümcül bir tehlike olduğunu ifade etmiştir.²³⁰

Britanya Hükümeti, Filistin bölgesindeki hâkimiyetini, özellikle “Beyaz Kitap” adlı kitapçığın yayınlanmasından sonra giderek kaybetmeye başlamıştır. Bunun üzerine farklı çözüm yolları aramaya başlayan Britanya Hükümeti, 13 Kasım 1945’te ABD ile birlikte Anglo-Amerikan Soruşturma Komitesi’ni kurduklarını duyurmuştur. Komite altı İngiliz ve altı Amerikalı temsilciden oluşmaktadır. Soruşturma Komitesi’nin amacı Britanya mandasına alternatifler aramak ve özellikle Nazi Holokostu’ndan kurtulan Yahudi mültecilerin Filistin’e göç etme olasılığını değerlendirmektir.²³¹

Komite Mart 1946’da Filistin’e giderek yetkin tanıkların görüşlerini dinlemiş ve Arap ve Yahudi temsilcilerle görüşmeler yapmıştır. Ana akım Siyonistler bu komiteye herhangi bir açıklama yapmayı yasaklamıştır. İhud ise hem ana akım Siyonizm’in bu tavrını tanımadığını ilan etmek hem de iki uluslu devlet fikrini savunmak ve bu konudaki program ve projelerini komiteye sunmak için Judas Magnes, Martin Buber ve Moshe Similansky’den oluşan grubu komiteye yollamıştır. Komitede İhud’un üç temsilcisi de Arap-Yahudi iş birliği, iki uluslu devlet çözümü ve Siyonizm’in Yahudiler için ne anlam ifade ettiği gibi farklı konulara değinmişlerdir.²³² Buber, bu komitede Siyonizm’in anlamını, tarihini ve dinî veçheden önemini ortaya koymaya çalışmıştır.

²³⁰ Buber, *A Land of Two Peoples*, 170.

²³¹ Leonard Dinnerstein, “America, Britain, and Palestine: The Anglo-American Committee of Inquiry and the Displaced Persons, 1945–46”, *Diplomatic History* 4/3 (1980), 286.

²³² Henry W. Levy, “Anglo-American Committee of Inquiry”, *The American Jewish Year Book* 48 (1946), 412.

Zira Buber’e göre, Siyonizm’in köklerini anlamadan komitenin karşı karşıya kaldığı problemi çözmesi mümkün görünmemektedir. Bu komitede, İsrail halkının tarihte benzersiz bir rolü olduğunu ve onların hayatta kalma gücünün Yahudileri bir arada tuttuğunu iddia etmiştir. Mesihçiliğin ve sosyal adaletin Yahudi geleneği içindeki yerine değinmiş ve bu geleneğin insanlık tarihine katkıları olduğunu ileri sürmüştür. Yahudiliğin, çağlar boyunca ve bilhassa içinde bulundukları yüzyılda pek çok saldırıya uğradığını ancak bu saldırılardan sağ çıkabildiğini ve artık yeniden canlanmak için Filistin’de toplanmaları gerektiğini ileri sürmüştür. Bu topraklarda Yahudilerin toplanması ve özerk hale gelmesinin “Yahudi çoğunluğu” veya “Yahudi Devleti” anlamına gelmediğini ifade etmiştir. Burada kurulacak olan devlet, Buber’e göre iki uluslu bir devlet olmalıdır. Buber’e göre amaç, yalnızca Araplarla barış içinde yaşamak değildir. Aynı zamanda ülkeyi kalkındırma ve geliştirmek de hedefler arasında olmalıdır. Son olarak Yahudilerin bu topraklara, devlete adını vermek için değil bu topraklarla yeniden bağlantı kurmak ve yeniden canlanmak için ihtiyaçları olduğunu dile getirmiştir.²³³ Bu görüşmeler sonucunda komite birtakım kararlar almıştır.

1 Mayıs 1946’da yayımlanan Anglo-Amerikan Soruşturma Komitesinin raporunda, Filistin’de iki uluslu bir devlet fikrinin her iki ulus için de en uygun karar olduğu belirtilmektedir. Komite raporuna göre, kurulacak devlet hem Arap hem de Yahudi topluluklarının öz yönetimlerini sağlayacak bir yapıya sahip olmalıdır. Ihud, komitenin kararlarından memnun olduğunu belirtmiş ve komite kararları sonrası bir konferans düzenlemiştir. Konferansta, iki uluslu devlet kurulana dek Araplar ve Yahudiler arasında ortak kurum ve yönetim biçimlerinin oluşturulması gerektiği dile getirilmiştir.²³⁴ Konferansta, Araplar ve Yahudiler arasında bir çatışmanın olduğunu ancak çatışmanın uzlaştırılmaz bir çatışma olmadığını ve Araplar ve Yahudiler arasındaki ilişkilerin siyasi arenadan; daha önce de belirtildiği gibi hayatın her alanını politize etmekten kurtarılıp pratik hayata taşınması gerektiğini dile getirmişlerdir. Zira yalnız pratik hayattaki bir karşılaşma yoluyla iki halk gerçekten birbirleriyle diyalog kurmayı ve yaşamayı öğrenebilecektir.²³⁵

²³³ Buber, *A Land of Two Peoples*, 183.

²³⁴ Buber, *A Land of Two Peoples*, 185.

²³⁵ Buber, *A Land of Two Peoples*, 186.

Buber bu konferansta, Filistin'e ilk göç ettiği zaman bir Arap tüccarla karşılaştığını ve Arap tüccarın Yahudiler ile Arapların Filistin'i birlikte kalkındırma imkânlarının bulunduğunu ancak bu fırsatı kaçırdıklarını söylediğini aktarmıştır. Buber konferanstaki konuşmasında bir karmaşıklık düzeltmeye çalışmıştır; Buber'e göre, siyasetin görevi, insan yaşamının taleplerine hizmet etmektir ancak tam tersi gerçekleşmiş ve insan politik çıkarların peşinden koşar olmuştur. Bu durum da genellikle çatışmaları artırmaktadır. Buber'e göre yapılması gereken siyasetin amaç olmasının önüne geçmek ve hayali çatışmaları bertaraf edip gerçek çıkarları açığa çıkartmaktır. Gerçek çıkarların ise sadece bu amaç için oluşturulmuş kurumlar aracılığıyla ortaya çıkarılabileceğini öne sürmüştür. Bu tür kurumlar siyasetin talepleri üzerinde yaşamın taleplerine üstünlük tanımalıdır.²³⁶

Komitenin raporu, İngiliz Hükümeti, ana akım Siyonist hareket ve Arapların pek çoğu tarafından memnuniyetsizlikle karşılanmıştır. İngiltere Hükümeti rapor yayınlanmadan önce komiteye pek çok konuyu taahhüt etmesine rağmen sözünü tutmamıştır. Yahudiler için 100.000 Yahudi'nin Avrupa'dan Filistin'e getirilmesi dışındaki hiçbir maddeyi kabul etmemişlerdir. Irgun gibi Yahudi silahlı gruplar İngiliz askeri tesislerine yönelik saldırılar gerçekleştirmişlerdir. İngiliz Hükümeti de buna karşılık o sırada Filistin'de bulunan Yahudi Ajansı İcra Komitesi üyelerinin tamamını tutuklamıştır. Bunun üzerine 22 Temmuz 1946'da, Irgun, Kudüs'teki King David Otel'de bulunan merkezi hükümet ofislerini bombalamıştır. Bu saldırıda seksen kişi hayatını kaybetmiştir. Ölenlerin pek çoğu Yahudi, Arap ve İngiliz sivillerdir.²³⁷

Bu olaylar sonrasında Martin Buber, Tel Aviv'deki Haaretz gazetesinde yayımlanan bir makalesinde bu olaya değinmiş ve Irgun terörizmini meşru kılan ana akım Siyonistleri sert bir dille eleştirmiştir. Buber bu şiddet ve suç eylemlerini kınamanın tek başına yeterli olmadığını ve ana akım Siyonist hareketin bunda payının olduğunu kabul etmesi gerektiğini dile getirmiştir. Buber, Yishuv'u (Yahudi toplumu) kurarken Siyon idealinin ancak kutsal yasaya tabi olunarak kurulabileceği esasına bağlı kalmadıklarını ifade etmiş ve bu yasanın insan hayatına, mülkiyetine ve onuruna saygıyı temsil ettiğini ileri sürmüştür. Yetişen nesillere verilen yanlış eğitimin de gelinen noktada payı olduğunu

²³⁶ Buber, *A Land of Two Peoples*, 188.

²³⁷ S. Shamir Hassan - S. Shamir Hasan, "Zionism and Terror: The Creation of the State of Israel", *Proceedings of the Indian History Congress* 62 (2001), 870.

söyleyen Buber'e göre, gençlere şiddet yoluyla bir halkın yeniden doğuşunun sağlanabileceği öğretilmiştir. Ancak şiddet; özgürlük ve iyileşmeye değil, sadece yeniden kölelik ve düşüşe yol açmaktadır. Sonuç olarak bu olaylara tanıklık eden herkesin bir mesuliyeti vardır; tövbe edilmesi ve derhal harekete geçilmesi gerekmektedir. Buber, yazısının sonunda, artık kınama cümleleri için geç kalındığını ama eyleme geçmek için hala zamanlarının olduğunu dile getirmektedir.²³⁸

İngiliz Hükümeti, King David Otel'inde meydana gelen patlamadan sonra, patlamada sorumlu olan on sekiz genç tutuklanıp ölüm cezasına çarptırılmıştır. Buber ise, 1930'lu yıllarda Araplar için yaptığını 1946 yılında İrgun'dan gençler için de yapmış ve ölüm cezalarının hafifletilmesi için İngiliz yüksek komiserine hitaben bir mektup kaleme almıştır.²³⁹ Mektupta bu gençlerin kışkırtıldığını ve ölüm cezasına çarptırılmamaları gerektiğini, ölüm cezası verilirse geride kalanlar için şehit hükmünde olacaklarını ancak ömür boyu hapis cezası verilip eğitildikleri takdirde bu gençleri kazanmanın tekrardan mümkün hale geleceğini ifade etmiştir. Bu temyiz mektubu neticesinde gençlerin ölüm cezaları, ömür boyu hapis cezasına çevrilmiştir.²⁴⁰

Buber 1947'de Hollanda Radyosu'ndaki bir konuşmasında Yahudiler ve Araplar arasındaki tüm bu çatışmaların her iki tarafın da bu konuyu açıklıkla konuşmamış olmasından ve gerekli adımların atılmamış olmasından kaynaklandığını ileri sürmüştür. Buber'e göre iki halk arasında toprağı geliştirme ve yaratıcı faaliyetlerde bulunma konusunda sağlam temeller mevcuttur. Buber burada Yahudi ve Arapların ortak bir geçmişe sahip olduklarını, bu geçmişten hareketle Araplar ve Yahudiler arasındaki diyalogun sanıldığından çok daha kolay olabileceğini ancak politik unsurlar sebebiyle bunun gerçekleşmediğini ifade etmiştir. Buber bu hususta politize olmamış Arap köylerinde Yahudi ve Arap çiftçiler arasında komşuluk ilişkileri, barış ve kardeşliğin hüküm sürdüğünü ifade etmiştir. Dolayısıyla Buber'in bu konudaki örnekleme, politikanın pratik hayata hükmedemediği Arap köylerinde Yahudi ve Arap çiftçilerin ilişkileri olmuştur. Buradaki Yahudilerin sulama ve gübreleme projeleri Araplar tarafından merakla karşılanmış ve bu yöntemlerini öğrenmeye çalışmışlardır. Araplar ve

²³⁸ Buber, *A Land of Two Peoples*, 191.

²³⁹ Buber, *The Letters of Martin Buber*, 585.

²⁴⁰ Buber, *A Land of Two Peoples*, 193.

Yahudiler arasındaki böylesi bir alışveriş Buber'in tüm Filistin topraklarında görmeyi arzu ettiği tablodur.²⁴¹

Buber, ortaya koyduğu şekilde iki uluslu bir devlet kuruluncaya dek, her iki ulusun ortak işlerinin yönetiminin, temsilcilerinden oluşan bir ortak yüksek konseyin elinde olması gerektiğini belirtmiştir. Buber'e göre konsey, her iki ulusun temsilcilerinden oluşmalı ve bu temsilciler iki halk arasındaki dayanışma, iş birliği ve karşılıklı güvenin geliştirilmesi için çalışmalıdır. Konsey, anlaşmazlıklara yol açan faktörleri kontrol altında tutmalı ve genç nüfusun politize olup tehlikeye girmesini engellemelidir. Buber, burada atılacak olan her adımın yalnız Filistin için değil tüm dünyanın barışı için çok önemli olduğunu ve bu bölgedeki çözümün dünyaya umut olacağını öne sürmüştür.²⁴²

Buber, iki uluslu devlet fikrini ortaya atarken ekonomik ve kültürel entegrasyonun önemini vurgulamış, siyasetin ekonomi ve kültürün yalnızca bir parçası olması gerektiğini ileri sürmüştür. Araplar ve Yahudiler arasında ekonomik, kültürel ve siyasi bir alışverişin olması gerektiğini ve ancak bu yolla birlikte yaşayabileceklerini ifade etmiştir.²⁴³

1947 yılının şubat ayında, İngiliz Hükümeti, Birleşmiş Milletlerden mandayı sona erdirmesini talep etmiştir. 29 Kasım'da BM Genel Kurulu bu talebi kabul ederek mandayı sona erdirmeye ve Filistin'i iki bağımsız devlet olarak bölmeye karar vermiştir. BM oylamasının hemen ardından Araplar ve Yahudiler arasında bir iç savaş başlamıştır. Savaşta siviller de dâhil pek çok kişi katledilmiştir. Martin Buber ve Judah L. Magnes, Ha-Aretz gazetesinde bir yazı kaleme almış ve hem Yahudilere hem de Araplara hitaben bu barbarca savaşı sonlandırmaları konusunda ikazda bulunmuşlardır. Gazetede yazılarında Buber ve Magnes, bu tür olayların giderek daha tehlikeli hale geldiğini, sivil halkta savaş psikozunun oluştuğunu ve yabancı görülen her kişinin bir tehlike olarak algılanmasına sebebiyet verdiğini ifade etmişlerdir.²⁴⁴

İngiltere Filistin Mandasını BM'nin kararına uyarak 15 Mayıs 1948'de bırakacağını açıklamıştır. Filistin'in bölünmesi ve bağımsız bir İsrail Devleti'nin kurulması kararı, ana akım Siyonizm'i fazlasıyla memnun etmiştir. Siyonistler, bölünmenin hızlı bir

²⁴¹ Buber, *A Land of Two Peoples*, 197.

²⁴² Buber, *A Land of Two Peoples*, 202.

²⁴³ Buber, *A Land of Two Peoples*, 209.

²⁴⁴ Buber, *A Land of Two Peoples*, 215.

şekilde gerçekleşmesini sağlamak için diplomatik bir saldırı başlatmış ve *Yishuv*'u (Filistin'deki Yahudi toplumu) idari, siyasi ve askeri olarak devlet için hazırlamaya başlamıştır. Bunun üzerine Buber, Filistin'in ikiye bölünmesinin ve bağımsız bir Yahudi Devleti kurulmasının Araplarla kaçınılmaz olarak bir savaşa neden olabileceğini ifade etmiştir. Siyonistlerin İngiltere'nin özellikle Birinci Dünya Harbi'nden sonra verdiği vaatlerin sarhoşluğuna kapılara kör olduğunu ve aslında İngiltere'nin o dönemler Filistin mandası için Yahudilere ihtiyacı olduğunu ancak halihazırda Yahudilere ihtiyacı kalmadığını ve dolayısıyla İngilizlerin sunduğu herhangi bir siyasi programın kendileri için faydalı olamayacağını ileri sürmüştür. Yahudilerin bu vaatlerle makul düşünemediklerini ve bağımsız bir Yahudi Devleti kurmak için acele ettiklerini ileri sürmüş ve bu acelenin içinde bulundukları mevcut krize sebep olduğunu ifade etmiştir.²⁴⁵

Buber'e göre, *Yishuv*'un gelişimi için bir Yahudi Devleti'ne ihtiyaç yoktur. *Yishuv*'un gelişimi için, göç oranının ekonomiye entegre edilebilecek seviyede olması, yerleşimin maddi ve manevi kaynaklar tarafından karşılanabilir olması ve bu göç ve yerleşimi yönetmek için gereken bağımsızlığın sağlanması gerekmektedir. Siyonistlerin, Filistin'in bölünmesi kararına verdikleri destek kendi geleceklerini tehlikeye atmaktadır. Yahudilerin arzu ettiği barış toplumunun kurulabilmesi için Arapların, bu topraklarda Yahudilerin onlara hükmetmek hedefinde olmadığına ikna edilmesi gerekmektedir. Filistin'e Yahudi göçü gerekli olsa da bu göçün başkalarından daha güçlü olmak ve onlara hükmetmek için değil, yerleşim ve toplumsal bağımsızlığa ancak bir topluluk ve çokluk olarak erişebilecekleri için ihtiyaçları vardır. Bunun için de devlete değil, Araplarla hakiki bir anlaşmaya ihtiyaç duyulmaktadır.²⁴⁶

Buber, Yahudi Devleti kurmak için acele eden ve Filistin devletinin ikiye bölünmesine rıza gösteren Siyonistleri Siyon'un adını lekelemekle suçlamıştır. Zira onlar ayrı bir Yahudi Devleti kurup Filistin'i ikiye bölmek suretiyle Yahudileri diğer herhangi bir ulustan farksız hale getirmişlerdir. Yahudi rönesansının ve evrensel hakikat ve adalet ruhunun yalnızca kendilerine ait bir toprak parçası ve kendilerine ait bir dili konuşarak gerçekleşeceğine inanmak mümkün değildir. Yahudilerin herhangi bir ulus gibi normalleşmesini istemek ve bunu hoş görmek, Buber'e göre ulusun asimilasyonundan

²⁴⁵ Buber, *A Land of Two Peoples*, 218.

²⁴⁶ Buber, *A Land of Two Peoples*, 219.

başka bir şey değildir. Gerçek Siyonizm “normal” ve bencil milliyetçilik değildir.²⁴⁷ Bu sebeple de topraklara dönüşün herhangi bir fethi ihtiyacı yoktur ve Yahudi olmayan sakinlerin de boyun eğdirilmesini gerekli değildir.²⁴⁸

Filistin’in bölünmesi kararından sonra Araplar ve Yahudiler arasındaki savaşı bitirmek ve aralarında bir uzlaşa sağlamak üzere BM, Alman toplama kamplarından 20.000 mahkûmun serbest bırakılmasını sağlayan İsveçli diplomat Count Folke Bernadotte’u arabulucu olarak atamıştır. Bernadotte, bölgedeki incelemeleri üzerine birkaç farklı barış planı ortaya koymuştur. Bu plan, Birleşmiş Milletler’in 1947 planından farklı olarak, BM’ye bırakılmış Kudüs bölgesi de dâhil Arap tarafını Ürdün’e bırakmıştır. Buna ilaveten Bernadotte, evlerinden zorla çıkarılmış olan Arapların eski yerleşim yerlerine geri dönmeleri gerektiğini ifade etmiştir.²⁴⁹

Bernadotte, oluşturduğu barış planını sunmak için 17 Eylül 1948’de Ürdün, Suriye ve İsrail devleti temsilcileriyle görüşmeler yapmak istemiştir. Bunun için ilk olarak Kudüs’ün 10 km ötesindeki Qalandiya’ya gitmiş ve Arap Lejyonu’nun Ramallah’taki komutanı Brigadier Norman Lash ile görüşmüştür. Buradaki görüşmelerinden sonra Kudüs’ün batısına geçmiş ve burada eski Britanya Yüksek Komiseri’nin yerini ziyaret edip burayı arabuluculuk merkezi yapmayı düşünmüştür. Bölge denetimleri esnasında Kudüs’ün tarafsız bölge olarak ilan edilmesine rağmen birkaç İsrailli askerin bölgede bulunduğu tespit edilmiştir. Birleşmiş Milletler Konvoyu buradan ayrıldıktan sonra Qatamon mahallesinde bir duraklama yapmış ve bu duraklama esnasında Lehi (Bernadotte’un barış planına karşı çıkan Siyonist bir paramiliter örgüt) üyeleri tarafından başta Bernadotte olmak üzere araçtaki BM yetkilileri suikaste uğramış ve hayatını kaybetmiştir.²⁵⁰

Buber bu olay üzerine düşüncelerini kaleme aldığı yazısında, Yishuv’un uçurumun kenarında olduğunu, suikastı gerçekleştirenlerin derhal bulunmasını ve sessiz kalmanın bu suikastı onaylamak manasına geldiğini işaret etmiştir. Suikastı gerçekleştirenlerin kahraman gibi gösterilmesine şiddetle karşı çıkmış ve cinayetin her zaman ahlak dışı bir eylem olduğunu ileri sürmüştür. Buber, bu cinayetin yalnızca bireysel bir suç

²⁴⁷ Buber, *Israel and the World*, 219.

²⁴⁸ Buber, *A Land of Two Peoples*, 220.

²⁴⁹ Stanger, “A Haunting Legacy”, 261.

²⁵⁰ Stanger, “A Haunting Legacy”, 262.

olmadığını, bunun halkın ruhunu ve geleceğini kararttığını ve Tanrı'nın "Öldürmeyeceksin" emrinin aynı zamanda halkın ruhunu da öldürmemek manasına geldiğini ifade etmiştir.²⁵¹

BM'nin iki ayrı devlet planından sonra nihayete ermesi beklenen Arap Yahudi çatışmaları, İsrail'in bir devlet statüsü kazanması ve eylemlerini bir devlet olarak devam ettirmesi sebebiyle katlanarak artmıştır. David Ben Gurion'un, İsrail Devleti'nin kuruluşunu ilan etmesinden sonra Mısır savaş uçakları Tel Aviv'i bombalamıştır. Mısır ile birlikte diğer Arap devletleri de bu çatışmalara dâhil olmuş ve İsrail'in bir devlet olarak kurulmasını engellemek için saldırılara başlamışlardır. Buber, bu saldırıların sonucunda, Yahudilerin kendilerini masum kurbanlar olarak göstermelerinin son derece samimiyezsiz olduğunu ve bu neticeye kendilerinin saldırgan tutumlarının neden olduğunu iddia etmiştir. Araplara gösterilmesi gerekenin, buraya gelmedeki asıl niyetleri olan Yahudilerin Filistin ile kadim bağları olduğunu ve amaçlarının da orada yaşamak ve o topraklardan yeniden Yahudi ruhunu diriltmek gayesinde olduklarını göstermek gerektiğini ancak Yahudilerin buna dair hiçbir şey yapmayıp herhangi bir ulus gibi işgalci bir motivasyonla hareket ettiklerini ifade etmiştir.²⁵²

Buber, 1949 yılında kendisine yöneltilen eleştirilere karşı kaleme aldığı bir yazısında, Araplar ve Yahudiler arasında geline nokta Yahudilerin hatalı olduğu birkaç husus üzerinde durmuştur. Buber'e göre ilk hata, Filistin bölgesine gidildiğinde oradaki Araplara Yahudilerin kendilerini ve gayelerini anlatmak yerine, Arapların Yahudileri, yabancı çıkarların bir amacı olarak görmesine göz yummaları olmuştur. İkinci olarak, Arap nüfusunun tazmin edilmeden ülkenin kilit ekonomik pozisyonlarının ele geçirildiğini ve büyük toprak sahiplerini tazmin etmenin halkı tazmin etmekle aynı olmadığını ifade etmiştir. Bu da doğal olarak Arapların kendi varoluşları ve ekonomik istikballeri için endişe duymalarına sebep olmuştur. Üçüncü husus, mandanın sona erebileceği fikri ortaya çıktığında, Arap nüfusuna ortak bir Yahudi-Arap yönetimi önerisi sunulmamış, tüm ülke üzerinde egemenlik talep edilmiştir. Bu da Araplar arasında, Yahudilerin ülkenin tamamını ele geçirme hedefinde olduğuna dair kaygılara sebebiyet vermiştir. Bu hususlar üzerinde durduktan sonra barışın zor da olsa şu an

²⁵¹ Buber, *A Land of Two Peoples*, 225.

²⁵² Buber, *A Land of Two Peoples*, 227.

mümkün olduğunu fakat bu konuda acele edilmesi gerektiğini, zira bir müddet sonra gelecek olan barışın suni ve kolayca bozulabilecek bir barış olacağını dile getirmiştir.²⁵³

Arap ve İsrail çatışması şiddetini artırdıkça Buber'in bu iki ulus arasındaki kardeşlik ve uzlaşma vurgusu daha da ütöpik bir hal almaya başlamıştır. Kendisi de geline noktanın memnun değildir. Bazı Yahudilerin hedefe ulaşıldığını düşündüğünü fakat bu geline noktanın Siyonizm ile bir ilgisinin olmadığını ifade etmiştir. Çünkü ona göre, Yeşaya kitabı 1:27'de buyrulduğu gibi Siyon'u adalet, geri dönen halkı da doğruluk kurtaracaktır.

1949 yılında İhud toplantısında, kendilerinin iki uluslu tek bir devlet önerisinin başarısızlığa uğradığını açıklayan Buber, mücadelelerini sonlandırmayacaklarını ve duruma göre yeniden bir yol haritası çizmeleri gerektiğini ifade etmiştir. Arap ve Yahudi iş birliği için çalışmaya devam edeceklerini, zira mücadelelerinin haklı olduğuna inandıklarından dolayı hiçbir yenilginin onları hedeflerinden şaşırtamayacağını dile getirmiştir.²⁵⁴

Devlet statüsü elde ettikten sonra İsrail'in Araplara karşı tutumu çok daha acımasız bir hal almaya başlamıştır. Zira 1948'den itibaren yaptığı zulümlerin tamamını yasalaştırma yoluna gitmiştir. 1953 yılında İsrail bölgesinden göç ettirilen Arapların arazilerinin kamulaştırılması yasa tasarısı da bunun en açık örneklerinden biridir. Buber, bu fikre şiddetle karşı çıkmış ve iki arkadaşıyla birlikte Knesset başkanı Joseph Sprinzak'a hitaben bir mektup yazmıştır. Mektupta, arazileri kamulaştırmaya çalışılan Arapların mülteci olmadığını ve arazilerinin izinsiz kullanılamayacağını, şayet bu Yahudilere yapılıyor olsaydı büyük bir adaletsizlik olarak nitelendirileceğini fakat Knesset'teki hiçbir Yahudi'nin buna ses çıkarmadığını ifade etmiştir. Kamulaştırmaya çalışılan araziler, eğer öne sürüldüğü gibi güvenlik sebebiyle kamulaştırmaya çalışılıyorsa bunun geçici olması gerektiğini, kamulaştırılacak arazilerin sahiplerine tazminat ödenmesi gerektiğini ve güvenlik gerekçesi dışında kamulaştırmaya çalışılan tüm arazilerin Araplara iade edilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Eğer bu şartlar yerine getirilmeden herhangi bir kamulaştırılma yapılmaya çalışılırsa bunun Yahudi ve Siyonizm ilkelerine tamamen aykırı olacağını ifade etmiştir.²⁵⁵ Ne yazık ki hiçbir şart

²⁵³ Buber, *A Land of Two Peoples*, 238.

²⁵⁴ Buber, *A Land of Two Peoples*, 246.

²⁵⁵ Buber, *A Land of Two Peoples*, 262.

yerine getirilmemiş ve yasa tasarısı 10 Mart 1953 tarihinde *Knesset* tarafından onaylanmıştır.

İsrail, devlet statüsünü elde ettikten sonra, kendisine müdahale edilmeyen her bir olayda zulmünün şiddetini artırmış ve Arapları baskıyla yerlerini terk etmeye mecbur bırakmıştır. 29 Ekim 1956'da Ürdün sınırındaki Arap köylerinde aniden bir sokağa çıkma yasağı kararı alınmış ve Kfar Kassim köyünde, bu kararın ardından sokağa çıkan kadın ve çocukların da içinde bulunduğu 43 kişi polis tarafından öldürülmüştür. Bu olay Martin Buber'i, 15 Kasım 1956'da Başbakan Ben Gurion'a hitaben bir mektup yazmaya sevk etmiştir. Mektupta cinayeti işleyen tüm suçluların mahkemeye çıkarılması, sadece komutan ve polislerin değil suçlu kim varsa derhal tespit edilmesi, mahkemelerin kapalı kapılar ardında değil halka açık yapılması ve öldürülen ve yaralananların ailelerine tazminat ödenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu olayın ulusal ve uluslararası güvenliği tehdit eden bir olay olduğunu dile getirmiş ve İsrail Devleti'nin adını temize çıkarması için çok çaba sarf etmesi gerektiğini ifade etmiştir. 12 Aralık 1956'da bu olay *Knesset* tarafından görüşülmüş ve ölen ve yaralananların ailelerine tazminat ödenmiştir. 1958 yılında olaya karışan sekiz asker yedi ila on dört yıl arasında değişen hapis cezasına çarptırılmış ancak 1959 yılının sonunda hepsine af çıkarılmıştır.²⁵⁶

Buber, vefat ettiği 1965 yılına kadar İsrail Devleti'nde bir muhalif olarak yazmaya devam etmiştir. Gerek David Ben Gurion'a gerekse ondan sonra gelen Başbakan Levi Eshkol'a hem münferit olarak hem de İhud grubu adına müteaddid kereler mektuplar yazmış, ancak ne yazık ki bu mektuplar İsrail'in politikalarında herhangi bir değişikliğe sebep olmamıştır. Martin Buber, ömrünün son anına kadar tanıklık ettiği tüm adaletsizliklere karşı çıkmış ve kendi inandığı Siyon idealinin gerçekleşmesi için elinden geleni yapmıştır. Bilhassa Araplar ile Yahudiler arasında bir işbirliği olması için gerek siyasi arenalarda gerekse muhtelif mecmualarda sesini duyurmaya çalışmış ancak ne yazık ki söyledikleri muhatap bulamamıştır.

İsrail Devleti kurulana dek, kurulacak olan devletin Araplarla birlikte kurulması gerektiğini ve inşa edecekleri medeniyeti de birlikte inşa etmeleri gerektiğini düşünmüştür. İki uluslu bir devletin her daim sıkı bir savunucusu olan Buber'e göre Araplar olmadan ve onların da istikbali düşünülmeden atılan her adım, Siyonizm

²⁵⁶ Buber, *A Land of Two Peoples*, 274.

ideallerine ihanet etmektir. Zira Siyonizm Tanrı'nın yeryüzündeki idealidir ve bu ideal, insan eliyle gerçekleşecektir. Bu insanlar da Tanrı'nın o misyonu kendilerine yüklemesi sebebiyle Yahudilerdir. Siyonizm'in gerçekleşeceği yer Filistin'dir. Yahudiler eğer bu ulvi görevi unuturlarsa Tanrı bu ulvi görevi ve misyonu onlardan alacaktır. Siyon ancak adaletle gelecektir ve adaletin olmadığı her bir fiil Siyon'a ihanettir. Siyon bir yerden daha fazlasıdır; kurtuluşun alanıdır.²⁵⁷ İnsanların toprakla, komşularla ve Tanrı'yla olan ilişkilerinin kutsandığı bir topluluğa doğru götüren bir görevdir. Dolayısıyla Siyonist olduğunu iddia eden Yahudilerin, bugün geldiği nokta Siyonizm ideali ile taban tabana zıttır. Zira Siyonizm masum insanların yerlerinden edilmelerini, onlara eziyet etmeyi ve onların öldürölmelerini asla kabul etmez.

²⁵⁷ Schaeder, *The Hebrew Humanism of Martin Buber*, 272.

SONUÇ

Martin Buber'in Siyonizm'e yaklaşımı, harekete ilk dâhil olduğu 1898 yılından itibaren, hayatının sonuna değin devamlı değişmiş ve gelişmiştir. Siyonizm'i genç yaşlarında tüm enerjisini sarf edebileceği ve onu içinde bulunduğu varoluşsal krizlerden çıkaracak bir vesile olarak görmüştür. Yıllarca ana akım Siyonist hareket içinde, Theodor Herzl ile yakın çalışma imkânı bularak Siyonist harekette aktif bir şekilde rol almıştır. Harekete dâhil olduğu ilk yıllarda, Herzl'in peşinden gitmiş ve kendisinin idealize ettiği, Yeşaya Kitabı 2:2-4 pasajlarında müjdelenen *Rabb'in tapınağının bulunduğu dağ, dağların en yükseği olacak, tepelerin üzerinde yükselecek. Bütün uluslar oraya akacak. Birçok halk gidip diyecek ki, 'Gelin, Rabb'in dağına, Yakup'un Tanrı'sının Tapınağı'na çıkalım, bize yolunu öğretsin, onun yollarında yürüyeyim.'* Çünkü Rabb'in yasası Siyon'dan çıkacak, Rabb'in sözü Yerusâlim'den. ve Yahudilerin kendi özlerini keşfedip medeniyetlerini yeniden oluşturabilecekleri Yahudi Devleti'nin Filistin'de kurulacağına inanmıştır. Buber'e göre Siyonizm, Filistin'de bir Yahudi Devleti kurmak değildir. Ona göre Siyonizm, Yahudilerin sürgünde kaybettiği ruhunu yeniden bulabileceği ve Yahudi kimliğini manevi köklerle yeniden inşa edeceği bir araçtır. Bu anlamda sürgündeki Yahudileri bir araya toplayıp onları birleştiren yegâne kültürel güçtür. Ancak zamanla Herzl ve onun gibi düşünen Siyonistler ile gayelerinin aynı olmadığını görmüş ve Siyonizm'e dair çalışmalarını kendisi gibi düşünen Siyonistler ile devam ettirmeye karar vermiştir. Çalışmalarının Siyonist Kongrelerde yeterli muhatabı bulamaması Buber ve onun gibi düşünen Siyonistleri etkisiz hale getirmiştir.

1904 yılına gelindiğinde Buber, Siyonist hareket içindeki aktif çalışmalarına son vermiş ve beş yıl süreyle Siyonizm'e dair herhangi bir yayın yapmamıştır. Bu beş yıllık süre zarfında Yahudilikte mistik bir hareket olan Hasidizm'i araştırmış ve Hasidizm üzerine iki kitap yayımlamıştır. Bu beş yıllık münzevi hayatına, öğrencilere konferans vermesi için Prag Üniversitesi'ne davet edilince son vermiştir. Buber'in bu dönemden sonraki Siyonizm anlayışı, kültürel bir yaklaşımdan, dinî temelli bir yaklaşıma evrilmiştir. Bu dönemden sonra Buber'in Siyonizm'de vurguladığı husus, Tanrı'nın Yahudilere Filistin topraklarını verdiği ve Yahudilerin Filistin topraklarına manevi bir bağ ile bağlı olduğudur. Bu dönemde Tanrı ile Yahudiler arasındaki ilişkiyi öne çıkarmış ve nasıl olması gerektiğine dair yazılar kaleme almıştır. Tanrı'nın Yahudilere Filistin

topraklarını vermesinin Yahudileri kibirlendirmemesi gerektiğini ve bunun insanlık için Yahudiler üzerinde bir misyon olduğunu dile getirmiştir.

Buber'in Birinci Dünya Harbi ve bunun paralelinde ortaya koyduğu diyalojik felsefesinin etkisiyle, Siyonizm'e yaklaşımı daha pratik bir hâl almıştır. Zira Birinci Dünya Harbi'nin yıkıcı sonuçlarına maruz kalmak, Martin Buber'in felsefî düşüncesinde revizyonlar yapmasına sebep olmuştur. Savaştan sonra hızla yükselişe geçen milliyetçilik hareketinin etkisiyle ana akım Siyonistler bu dönemde pek çok hamle yapmış ve Filistin'de yaşayan halkı hiçe sayarak bir Yahudi Devleti kurmaya çalışmışlardır. Buber, Yahudilerin milliyetçilik hareketinden zehirlenerek bu hamleleri yaptığını fark etmiş ve daha 1920'lerin başındayken o dönemin insanına ve özelde Yahudilere "hayatı politize etme" hastalığı teşhisini koymuştur. Buber, bu dönemde Yahudilerin, sömürgeci devletlerden medet umarak Filistin'de bir Yahudi Devleti kurma hırslarını şiddetle eleştirmiş ve yaptıkları şeyin bireysel bir Yahudi asimilasyonu yerine toplumsal bir asimilasyona yol açacağını dile getirmiştir.

1933 yılında Nazi rejiminin iktidar olmasıyla Avrupa'da Yahudilerin işi daha da zorlaşmış ve yaşam alanları tamamen kısıtlanmıştır. O dönem Almanya'da yaşayan Buber, 1933 yılında üniversite görevine son verilerek akademiden uzaklaştırılmıştır. Beş sene gayri resmi olarak Almanya'daki Yahudilere eğitim veren Buber, 1938'de bu faaliyetlerine de son verilmesinin akabinde İbrani Üniversitesi'nden kendisine teklif gelince Filistin'e göç etmiştir. Filistin'e göç ettikten sonra kaleme aldığı yazıların çoğu Arap-Yahudi diyalogu üzerine olmuştur. İsrail Devlet'i kuruluncaya dek, Araplar ve Yahudilerin birlikte tek bir devlet kurması gerektiğini ve Filistin'i birlikte ihya edebileceklerini ifade etmiştir. Bu iki halkın birlikte barış içinde yaşamasının mümkün olduğunu ve bu barışın motivasyon kaynağının ise Filistin sevgisi olduğunu dile getirmiştir.

Buber Filistin'e göç ettikten sonra Siyonizm'e yaklaşımı çözüm odaklı ve pratik hayata yönelik olmuştur. Buber, Arap ve Yahudi diyalogunun imkânından bahsederken örnekleme, Arap köylerindeki Arap-Yahudi ilişkileridir. Orada Arapların, Yahudilere çok iyi muamele ettiğini zira oradaki Yahudilerin de Arapların dilini öğrendiğini ve onlara uzlaşmacı bir şekilde yaklaştığını dile getirmiştir. Dolayısıyla Buber'e göre Araplar ile Yahudiler arasında çözülemez asli bir meseleden bahsetmek doğru

olmayacaktır. Her iki taraf da milliyetçilik hastalığından kurtulmalı ve kurulacak olan devletin kalkındırılmasına odaklanmalıdır.

Buber'e göre, Arap ve Yahudi diyalogu, iki halkın da istemesiyle ve birbirlerine aracsız yaklaşımlarıyla mümkün olabilecektir. Bu diyalog liderler arasında değil, iki halkın kendi arasında varacağı bir uzlaşma ile mümkün olacaktır. Bunun için hem Araplara hem Yahudilere eğitimler verilmeli ve verilecek eğitimler için merkezler kurulmalıdır. Her iki halk da birbirinin kültürünü, medeniyetini ve dinini tanımalıdır. Burada Yahudilere özel olarak, Arapların, kendilerine yüzyıllarca yaşadıkları ülkelerin medeniyet ve kültürlerinden çok daha yakın olduğunu ve dolayısıyla Arapların kültürünü bilmenin, kendilerini Filistin ruhuna daha da yakınlaştıracığını ifade etmiştir.

Buber'in ortaya koyduğu Siyonizm anlayışı, o dönemde bazı Yahudiler tarafından benimsenmiş olsa da, ana akım Siyonistlerin, Filistin'de kurulacak olan bir Yahudi Devleti için yaptığı hamleler, pek çok Yahudi tarafından daha gerçekçi bulunmuş ve ahlâkî olup olmadığı sorgulanmamıştır. Dolayısıyla Filistin'e göç eden Yahudilerin çoğunluğu, Martin Buber'in barışçıl ve uzlaşmacı Siyonizm'inin yerine, sömürgeci Siyasi Siyonizm'i kendi çıkarları için daha faydalı görmüşlerdir.

Martin Buber, Filistin'e göç ettikten sonra Araplar ve Yahudiler arasındaki diyaloga olan inancını sürdürmüştür. Ancak bu diyalogun giderek daha da zorlaştığını ve iki halk arasında ivedilikle anlaşma yapılması gerektiğini ileri sürmüştür. Ancak ne yazık ki uzun süreli barış ve uzlaşma mümkün olmamış ve yıllar geçtikçe gerilim ve çatışmalar daha da artmıştır.

Buber, ömrünün sonuna kadar Arap-Yahudi diyalogunu savunmuş ve Yahudilerin Filistin'e göç ettikten sonraki saldırgan tavırlarını sert bir biçimde eleştirip, yaptıklarının yahut elde ettiklerinin Siyonizm ile bir alakasının olmadığını ileri sürmüştür. Yahudilerin sömürgeci devletlerin peşinden gittiğini ve Filistin topraklarında bir imtihanı daha kaybetmek üzere olduklarını dile getirmiştir.

Buber'in Arap-Yahudi diyaloguna dair sunduğu pek çok şey kabul görmemiş yahut göz ardı edilmiştir. Onun Yahudiler üzerindeki etkisi hayli zayıf olmuş ve idealize ettiği Siyonizm yaklaşımı hiçbir zaman ana akım haline gelmemiştir. Zira Buber'in Siyonizm anlayışına göre, Yahudilerin Filistin ile arkaik ve manevi bağları vardır. Bu bağlardan ötürü ve Tanrı'nın Yahudileri özel olarak seçmesi dolayısıyla Yahudiler yüzyıllarca

farklı topraklarda yaşamış olsalar da Filistin ile bağlarını kopartmamış, asimile olmamış ve Yahudi kültürü ile bağlarını zayıf bir şekilde de olsa korumuşlardır. Dolayısıyla Yahudilerin içinde bulunduğu buhrandan kurtulmalarının tek yolu, Filistin’de bir Yahudi topluluğu oluşturmak ve Tanrı’nın onlara yüklediği, dünyayı ihya ve ıslah etme misyonunu gerçekleştirmektir. Bununla bağlantılı olarak Yahudilere yüklenen bu ulvi görevin nihai amacı herhangi bir ulus gibi milliyetçilik hareketinin etkisiyle bir devlet kurmak değildir. Yahudilerin kuracağı devlet ancak ıslah edici olursa doğru bir araç olabilir. Bu devletin kurulması da kutsal kitaplarında buyrulduğu gibi ancak adil bir yönetimle mümkündür. Dolayısıyla Martin Buber’e göre Yahudilerin Filistin’e göç ettikten sonraki tutumlarının, onun Siyonizm anlayışıyla hiçbir alakası yoktur. Zira İsrail Devleti bağımsızlığını ilan ettikten sonra Arapların yaşam alanlarını ve tüm haklarını ihlal etmiş ve onları kendi topraklarından göç etmeye zorlayıp mülteci durumuna düşürmüştür.

Martin Buber’in diyalojik felsefesi ve eğitim felsefesi alanında ortaya koymuş olduğu yenilikler ve bakış açısı, onun Siyonizm kavramını gölgede bırakmıştır. Martin Buber’in Siyonizm anlayışı, pek çok farklı felsefi sistem ve olaydan etkilenmiş ve otantik bir anlayış haline gelmiştir. Buber’in genç yaşlarından itibaren aldığı eğitimler, birlikte çalıştığı kişiler ve kendi eğilimleri, onun Siyonizm anlayışını farklı ve eşsiz kılmıştır. Onun Siyonizm’e yaklaşımı yaşadığı dönem ve olaylar dikkate alındığında takdire şayandır. Zira kendisini Yahudi milliyetçiliği gibi pek çok hastalıktan uzak tutmayı başarmış ve başta Siyonizm anlayışı olmak üzere tüm felsefesini evrensel bir bakış açısıyla ve hümanistik bir yaklaşımla inşa etmeye çalışmıştır. Onun Siyonizm anlayışının ve Arap-Yahudi diyaloguna yaklaşımının pratikte uygulaması hayli zor görünmektedir. Zira Martin Buber, Siyonizm ile alakalı tüm temellerini kutsal kitap üzerinden oluşturmuştur ve bu yaklaşımın modern dünyada herhangi bir karşılığı yoktur. Martin Buber’in Filistin’de bir Yahudi Devleti veya bir Yahudi çoğunluğu oluştururken herhangi bir siyasi gerekçeye dayandırmaması, onun Siyonizm’inin gerçekçiliğini ve uygulanabilirliğini azaltmıştır. Fakat buna rağmen Buber, hiçbir zaman Siyonizm yaklaşımına siyaseti karıştırmamış ve Siyonizm’in tek amacının Ortadoğu’dan dünyayı ıslah edecek bir devletin yahut topluluğun çıkması olduğunu ifade etmiştir. Bu açıdan bakıldığında Buber’in Siyonizm anlayışı, oldukça zayıf fakat hümanist bir yaklaşıma sahiptir. Martin Buber’in özellikle İsrail Devleti kurulduktan

sonra Araplara sistematik bir biçimde uygulanan zulmü açıkça eleştirmesi ve muhtelif yayın organlarında bunu duyurması, bir Siyonist olması hasebiyle önem arz etmektedir. Buber'in Siyonist olması, İsrail'in Araplara uyguladığı şiddeti ve zulmü görmesini engellememiştir. Bugün Filistin'de Buber'in yaklaşımına, her zamankinden daha fazla ihtiyaç olduğu açıktır. Zira İsrail Devleti, kurulduğu 1948 yılından bu yana sınırlarını genişletmek ve orada 1300 yıldan fazladır yaşayan Arapları çıkarmak için zulmünün şiddetini giderek artırmakta ve bu zulmünde herhangi bir ayırım yapmaksızın kadın, çocuk ve sivil halkı öldürmektedir. Ne yazık ki Buber'in hayalini kurduğu ve Araplar ile Yahudilerin barış içinde yaşadığı devlet fikri artık mümkün görünmemektedir. Ancak Buber'in ortaya koymuş olduğu diyalojik felsefesi ve iki insanın yahut toplum ile toplumun birbirini doğrudan ve aracısız anlaması, sınırları çizilmiş ve ayrılmış iki ayrı Filistin Devleti ve İsrail Devleti için hala uygulanabiliridir.

KAYNAKÇA

- Alroey, Gur. “‘Zionism without Zion’? Territorialist Ideology and the Zionist Movement, 1882–1956”. *Jewish Social Studies* 18/1 (2011), 1-32. <https://doi.org/10.2979/jewisocistud.18.1.1>
- Arslantaş, Nuh. “İslâmî Dönemde (638-1099) Filistin’e Yahudi Göçü (‘Aliya: עלייה)”. *Belleten* 75/274 (2011), 641-690. <https://doi.org/10.37879/belleten.2011.641>
- Barash, Jeffrey Andrew. “Politics and Theology: The Debate on Zionism between Hermann Cohen and Martin Buber”. *Dialogue as a Trans-disciplinary Concept*. ed. Paul Mendes-Flohr. 49-60. Martin Buber’s Philosophy of Dialogue and its Contemporary Reception. De Gruyter, 2015.
- Boyer, Alain. *Siyonizmin kökenleri*. çev. Volkan Aytör. İstanbul: İletişim Yayınları, 1992.
- Buber, Martin. *A Land of Two Peoples: Martin Buber on Jews and Arabs*. ed. Paul Mendes-Flohr. Chicago, IL: University of Chicago Press, 2005.
- Buber, Martin. *Between Man and Man*. London: Psychology Press, İkinci., 2002.
- Buber, Martin. *Hasidism*. New York, Philosophical Library, 1948.
- Buber, Martin. *Israel and the World : Essays in a Time of Crisis*. New York : Schocken Books, 1948. <http://archive.org/details/israelworldessay00bube>
- Buber, Martin. *Meetings: Autobiographical Fragments*. London: Routledge, İkinci., 2013.
- Buber, Martin. *On Zion: The History of an Idea*. New York: Syracuse University Press, 1997.
- Buber, Martin. *The Letters of Martin Buber: A Life of Dialogue*. ed. Nahum N. Glatzer - Paul Mendes Flohr. New York: Syracuse University Press, 1996.
- Buber, Martin. *The Philosophy of Martin Buber*. ed. Paul Arthur Schilpp - Maurice Friedman. La Salle, Ill: Open Court, 1991.
- Buber, Martin. *The Philosophy of Martin Buber*. ed. Paul Arthur Schilpp - Maurice Friedman. La Salle, Ill: Open Court, 1991.
- Buber Martin Hull R. F. C. Tr. *Paths In Utopia*. Boston: Beacon Press, 1949.
- Buckner, Frank Wooldridge Buckner. *Zionism and Socialism in the Theology of Martin Buber*. Department of Religion Duke University, 1987.
- Charmé, Stuart. “The Two I-Thou Relations in Martin Buber’s Philosophy”. *The Harvard Theological Review* 70/1/2 (1977), 161-173. <https://www.jstor.org/stable/1508987>
- Cohen, Michael J. “Appeasement in the Middle East: The British White Paper on Palestine, May 1939”. *The Historical Journal* 16/3 (1973), 571-596. <https://www.jstor.org/stable/2638205>
- Çetin, Işıl. *Kant’da Uzay ve Zaman Anlayışının Postmodern Felsefede Değişimi*. Kırklareli Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Dinnerstein, Leonard. “America, Britain, and Palestine: The Anglo-American Committee of Inquiry and the Displaced Persons, 1945–46”. *Diplomatic History* 4/3 (1980), 283-301. <https://www.jstor.org/stable/24911262>
- Duran, Mehmet Ali. “Politik Siyonizm Ekseninde Yahudi Devleti Fikri”. *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi* 2/1 (2020), 135-158. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataddergi/issue/55130/747801>
- Edel, Peter. *Siyonizm’in Tarihi Yıldızın Gölgesi*. çev. Burak Sengir. İstanbul: Ceylan Yayınları, 2008.
- Ehrlich, M. Avrum (ed.). *Encyclopedia of the Jewish Diaspora [3 Volumes]: Origins, Experiences, and Culture*. Santa Barbara, ABC-CLIO., 2008.

- Friedman, Maurice. *Encounter on the Narrow Ridge: A Life of Martin Buber*. New York: Paragon House, 1998.
- Friedman, Maurice. *Martin Buber's Life and Work: The Early Years 1878-1923*. New York: Dutton, 1982.
- Garaudy, Roger. *İsrail Sorunu Siyasi Siyonizm*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı, 2017.
- Garaudy, Roger. *Siyonizm Dosyası*. çev. Nezih Uzel. İstanbul: Pınar Yayınları, 2021.
- Ghanem, As'ad. "The Bi-National State Solution". *Israel Studies* 14/2 (2009), 120-133. <https://www.jstor.org/stable/30245857>
- Goldberg, Hillel. "The Early Buber and The Jewish Law". *Tradition: A Journal of Orthodox Jewish Thought* 21/1 (1983), 66-74.
- Greilsammer, İlan. *Siyonizm*. çev. Işık Ergüden. Ankara: Dost Kitabevi, 2021.
- Gurbanov, Elshan. "Tarihten Günümüze Siyon Aşkı ve Siyonizm Türleri". *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları* 2 (2018), 146-166. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/556214>
- Hassan, S. Shamir. "Development of Zionist Ideology". *Proceedings of the Indian History Congress* 59 (1998), 924-933. <https://www.jstor.org/stable/44147065>
- Hassan, S. Shamir - Hasan, S. Shamir. "Zionism and Terror: The Creation of the State of Israel". *Proceedings of the Indian History Congress* 62 (2001), 866-872. <https://www.jstor.org/stable/44155829>
- Hassan, Shamir. "Immigration to Israel and the Problem of Peace in the Middle East". *Proceedings of the Indian History Congress* 70 (2009), 830-837. <https://www.jstor.org/stable/44147730>
- Hassassian, Manuel. "The Rise of Zionism and Palestinian Nationalism: The Formative Stages of the Palestine Problem (1880-1922)". *Bethlehem University Journal* 4 (1985), 102-142. <https://www.jstor.org/stable/26445035>
- Husan, Shamir. "The Zionist Project and the British Mandate in Palestine". *Proceedings of the Indian History Congress* 75 (2014), 967-974. <https://www.jstor.org/stable/44158480>
- Karaman, M. Lutfullah. "Siyonizm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/329-335. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Kelman, Herbert C. "Israel in Transition from Zionism to Post-Zionism". *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 555 (1998), 46-61. <https://www.jstor.org/stable/1049211>
- Kutluay, Yaşar. *Siyonizm ve Türkiye*. İstanbul: Pınar Yayınları, 2019.
- Leaman, Oliver - Frank, Daniel H. *Yahudi Felsefesi Tarihi*. çev. Abdullah Şevki. Ankara: Hece Yayınları, 2018.
- Levy, Henry W. "Anglo-American Committee of Inquiry". *The American Jewish Year Book* 48 (1946), 395-423. <https://www.jstor.org/stable/23602825>
- Maor, Zohar. "Stateless Zionism: Old Traditions, New Ideologies". *Review of Nationalities* 8 (2018), 53-82. <https://doi.org/10.2478/pn-2018-0004>
- Martin Herberg, Will; Buber. *The Writings of Martin Buber*. Cleveland and New York: Meridian Books, 7. Baskı., 1963.
- Mendes-Flohr, Paul. *Martin Buber: A Life of Faith and Dissent*. New Haven: Yale University Press, 2019.
- Mendes-Flohr, Paul. "Zarathustra as a Prophet of Jewish Renewal: Nietzsche and the Young Martin Buber". *Revista Portuguesa de Filosofia* 57/1 (2001), 103-111. <https://www.jstor.org/stable/40337608>

- Nassar, Jamal R. "The Culture of Resistance: The 1967 War in the Context of the Palestinian Struggle". *Arab Studies Quarterly* 19/3 (1997), 77-98. <https://www.jstor.org/stable/41858998>
- Öke, Mim Kemal. *Siyonizm ve Filistin Sorunu*. İstanbul: Timaş Yayınları, 6. Baskı., 2018.
- Özalkan, Seda. *Siyonizm Karşısı Yahudiler*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2018.
- Polonsky, Antony. "Fragile Coexistence, Tragic Acceptance: The Politics and History of the East European Jews". *Osteuropa* 58/8/10 (2008), 7-24. <https://www.jstor.org/stable/44934273>
- Reinharz, Jehuda. "Ahad Ha-'Am: In the Eye of the Storm". *Jewish History* 4/2 (1990), 49-58. <https://www.jstor.org/stable/20101081>
- Schaeder, Grete. *The Hebrew Humanism of Martin Buber*. çev. Noah J. Jacobs. Toronto: Wayne State University Press, 1973.
- Schmidt, Gilya Gerda. *Martin Buber's Formative Years: From German Culture to Jewish Renewal, 1897-1909*. Tuscaloosa: University Alabama Press, 2017.
- Schmidt, Gilya Gerda. *The First Buber: Youthful Zionist Writings of Martin Buber*. New York: Syracuse University Press, 1999.
- Shilo, Margalit. "The Immigration Policy of the Zionist Institutions 1882-1914". *Middle Eastern Studies* 30/3 (1994), 597-617. <https://www.jstor.org/stable/4283659>
- Shumsky, Dmitry. "Brit Shalom Uniqueness reconsidered: Hans Kohn and Autonomist Zionism". *Jewish History* 25/3/4 (2011), 339-353.
- Silberstein, Laurence J. "Martin Buber: The Social Paradigm in Modern Jewish Thought". *Journal of the American Academy of Religion* 49/2 (1981), 211-229. <https://www.jstor.org/stable/1463309>
- Smith, Ronald Gregor. *Martin Buber*. Richmond: John Knox Press, 1967.
- Stanger, Cary David. "A Haunting Legacy: The Assassination of Count Bernadotte". *Middle East Journal* 42/2 (1988), 260-272. <https://www.jstor.org/stable/4327737>
- Stork, Joe. "Understanding the Balfour Declaration". *MERIP Reports* 13 (1972), 9-13. <https://www.jstor.org/stable/3012229>
- Susser, Asher. *Israel, Jordan, and Palestine: The Two-State Imperative*. New England: Brandeis University Press, 2012.
- Vogt, Stefan. "Robert Weltsch and the Paradoxes of Anti-Nationalist Nationalism". *Jewish Social Studies* 16/3 (2010), 85-115.
- Wheatcroft, Geoffrey. "Zionism's Colonial Roots". *The National Interest* 125 (2013), 9-15. <https://www.jstor.org/stable/42896509>
- "Buber, Martin | Internet Encyclopedia of Philosophy". Erişim 02 Haziran 2024. <https://iep.utm.edu/martin-buber/>
- "Gaza death toll: how many Palestinians has Israel's campaign killed | Reuters". Erişim 09 Haziran 2024. <https://www.reuters.com/world/middle-east/gaza-death-toll-how-many-palestinians-has-israels-campaign-killed-2024-05-14/>